



รายงานการวิจัย

เรื่อง

ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์
จังหวัดชัยภูมิ

Music in Leangkoo ceremony Case study: Khonsawan village,
Khonsawan sub-district, Khonsawan district, Chaiyapoom province



ปิยะนันท์ แนวคำดี

วุฒิสทิธิ จีระกมล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2561)



รายงานการวิจัย

เรื่อง

ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์
จังหวัดชัยภูมิ

Music in Leangkoo ceremony Case study: Khonsawan village,
Khonsawan sub-district, Khonsawan district, Chaiyapoom province

ปิยะนันท์ แนวคำดี

วุฒิสิทธิ จีระกมล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2561)

หัวข้อวิจัย ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

ผู้ดำเนินการวิจัย นายปิยะนันท์ แนวคำดี และ นายวุฒิสิทธิ จีระกมล

หน่วยงาน หลักสูตรสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ปี พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ ศึกษาดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ และ บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวนผู้ให้ข้อมูล 16 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 6 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 4 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 6 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และ แบบสอบถาม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และ ข้อมูลจากภาคสนาม โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และ นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบ เชงพรรณนาวิเคราะห์

1 . ประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิตาม พิธีเลี้ยงกู๋เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาโดยพิธีเลี้ยงกู๋ คือ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกู๋ เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือจะเรียกว่า “ปู่เจ้าโนน” และ ดวงวิญญาณอื่นๆที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น

2. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม แคน กลองโทน และ ฆ้อง นักดนตรี วิธีบรรเลงเครื่องดนตรี และ บทเพลงที่ใช้ในงาน ได้แก่ ลายนกแซวบินเขิน และ ลายเซ็งบั้งไฟ

3 บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน และ บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

TITLE : Music in Leangkoo ceremony in Khonsawan village,
 Khonsawan sub-district, Khonsawan district, Chaiyapoom province

AUTHOR : Mr. Piyanan Neawkhamdee and Mr. Wutthisit Jeerakamon

FACULTY : Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha
 Sarakham University

Year : 2562

ABSTRACT

This research named “Music in Leangkoo Ceremony in Khonsawan village, Khonsawan sub-district, Khonsawan district, Chaiyapoom province. That was has 3 objectives were; 1) to study the history of Leangkoo ceremony, 2) to study the music that use in Leangkoo ceremony and 3) to study the role of people in Leangkoo ceremony in Khonsawan village, Khonsawan sub-district, Khonsawan district, Chaiyapoom province. The informants was collected in specially which had 16 people included the knowledge group 6 people, the performer group 4 people and other people group 6 people. The data was collect by interview questionnaire observation from field work and related document. All data was analyzing follow by the objective and show in descriptive analysis method.

1) The history of Leangkoo ceremony in Khonsawan village is a ceremony that inherits from predecessor. A ceremony prefers the offering to predecessor of Non Koo. This predecessor is believed to be “Oppahart” spirit or villager call “Pou Jao Non” and other spirit that static on Non Koo.

2) Music in Leangkoo ceremony in Khonsawan village includes musician, instrumental method and music instruments such as Caen (Laos’s reed mouthorgan), Glong Tone (drum), and gong. The songs that used in the ceremony were Nok Sangseaw Bin Sern song and Serng bung Fai song.

3) The role of the ceremony is faith role, community ceremony role and environmental conservation role.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปีงบประมาณ 2561

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ให้
ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ นายณรงค์ ไวยจันทร์ นางเสด็จ ปลุกชาติ นางบุญเพิ่ม เฉิดไธสงค์ และ
นางทอง บำรุงหมู ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ โดยให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์
ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ นางสาวระกุล ปลายชัยภูมิ นางอำพรวน พันทอง นางทองมี ฤทธิ์รักษา
นางสังัด บำรุงชาติ นางสาว เนินชัยภูมิ และ นางเหลียม ทวีเป่ง ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีเลี้ยงกู่
โดยให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นายณัฐพล ปลายชัยภูมิ นายชัยยุทธ จันทกุล นางจินตนา ทัดมาลา
นางกระบวน นาสูงเนิน นายวานิช การบรรจง และ นายอาทิตย์ จันทรแดง ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท
ของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชน โดยให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ นางสาวสุ สตี กิจบุญ ที่คอยช่วยเหลือในการตรวจรูปเล่มงานวิทยานิพนธ์
จัดเรียงเอกสาร และให้คำปรึกษากับผู้วิจัย

วุฒิสิริธี จีระกมล
ผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ

บทที่

1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
เอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง.....	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกุ้ง	18
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิด และ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
3 วิธีดำเนินการวิจัย	40
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	40
การเก็บรวบรวมข้อมูล	41
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	41
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	41
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
1. ประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกุ้ง บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ	43

1.1 ประวัติบ้านคอนสวรรค์	43
1. 2 ประวัติพิธีเลี้ยงกู่	45
1.3 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีเลี้ยงกู่	47
1. 4 ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ต.คอนสวรรค์ อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ	48
2. ศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ	54
2.1 เครื่องดนตรี	54
2.2 นักดนตรี	56
2.3 วิธีบรรเลง	58
2.4 บทเพลง	61
3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ	64
3.1 บทบาทด้านความเชื่อ	64
3.2 บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน	65
3.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	66
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	68
สรุปผล	68
อภิปรายผล	72
ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัย	80
ภาคผนวก ข แบบสังเกต	85
ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม	87
ประวัติผู้วิจัย	91

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
4.1 ป้ายประวัติความเป็นมาของโนนภู	46
4.2 เครื่องเช่นพาคาว	47
4.3 เครื่องเช่นพาทวาน	47
4.4 การวางคำหมากคำกู	48
4.5 ผู้นำชุมชนและชาวบ้านถวายภัตตาหารเพล	48
4.6 พระสงฆ์สร่งน้ำใบเสมา	49
4.7 ชาวบ้านร่วมกันสร่งน้ำใบเสมา	49
4.8 การพ้อนเบิกด้านโดยหันหน้าไปด้านทิศตะวันตก	50
4.9 การพ้อนเบิกด้านหันหน้ามาทางด้านทิศตะวันออก	50
4.10 พ้อนรอบศาลปู่เจ้าโนน (ดวงวิญญาณผีอุปฮาด)	51
4.11 เฒ่าจ้ำปู่เจ้าโนน (ดวงวิญญาณผีอุปฮาด)	51
4.12 การอธิฐานเสียงทนายบังไฟ	52
4.13 เฒ่าจ้ำนำชาวบ้านที่ร่วมพิธีพ้อนรอบฐานจุดบังไฟ	52
4.14 เฒ่าจ้ำพ้อนลาปู่เจ้าโนน	53
4.15 การละเล่นพื้นบ้าน เสือกินวัว	53
4.16 แคนแปด	54
4.17 โทน	55
4.18 ฮ่อง	55
4.19 หมอม้า นายณรงค์ ไวจันทร์	56
4.20 หมอกลอง นางเสด็จ ปลุกชาติ	57
4.21 หมอกลอง นางบุญเพิ่ม ฉืดไธสงค์	57
4.22 หมอฮ่อง นางทอง บำรุงหมู่	58
4.23 วิธีจับแคน	59
4.24 รูปแบบการวางนิ้ว	59
4.25 ตำแหน่งกลองโทน	60
4.26 ภาพทาทางการถือโทน และการวางมือ	60
4.27 ลักษณะการถือฮ่อง หรือ โหม่ง	61
4.28 โน้ตลายนกแขวบินเงิน	62
4.29 การเจ็บบังไฟ	62
4.30 โน้ตลายเซ็งบังไฟ	63
4.31 ภาพโน้ตจังหวะโทน แบบที่ 1	63
4.32 ภาพโน้ตจังหวะโทน แบบที่ 2	63

4.33	โน้ตจังหวะ ฆ้อง	64
4.34	ขั้นตอนการเข้าทรงของเฒ่าจ้ำ	65
4.35	ชาวบ้านล้อมวงรับประทานอาหาร	66
4.36	การละเล่นพื้นบ้าน	66
4.37	ลักษณะโดยรอบโนนภู	67
ค-1	การบรรเลงโทน	88
ค-2	การพ้อนรูดบังไฟ	88
ค-3	การจูดบังไฟ	89
ค-4	เฒ่าจ้ำปู่เจ้าโนนพ้อนเกี่ยวสาว	89
ค-5	เฒ่าจ้ำพ้อนเดินขึ้นมาหน้าศาลปู่เจ้าโนน	90
ค-6	การละเล่นพื้นบ้าน มอญซ้อนผ้า	90



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้คนจึงสามารถสร้างความเชื่อ ว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจอาจเป็นเทพเจ้าภูตผี ปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจนดิน น้ำ ลมไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจ อาจจะช่วยให้อาการดีขึ้น เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540 : 101) ความเชื่อในคติถือผีบางเทวดาวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้าง อย่างอื่นมนุษย์มีความสงสัยว่าความมืดความสว่างความร้อนความหนาวดวงอาทิตย์ดวงจันทร์พายุฟ้าผ่าแม่น้ำแม่ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่างๆในตัวธรรมชาติเหล่านั้นและมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้างรูปมนุษย์บ้างหรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้างเช่นพระภูมิเจ้าที่แม่ย่านางเรือและเทพารักษ์ต่างๆเป็นต้นเพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านั้นคงมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้นเรียกว่าเจตภูตหรือวิญญาณเจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นอาจเป็นมารร้ายหรือผีบางอย่างโดยบางส่วนที่นำความสุขมาให้อาจเป็นเทวะประเภทใดประเภทหนึ่งและในขั้นนี้เจตภูตที่ทรงอำนาจสิ่งอยู่ในธรรมชาตินั้นๆอาจแบ่งออกได้อีกเป็น 2 ลำดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์วิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจไปแต่ละอย่างอาจบันดาลความดีความชั่ว ความสุขและความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่างแต่ไม่สามารถเห็นได้ (दनัย ไซโยธยา, 2538 : 50)

ในทางสังคมศาสตร์คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายถึงวิถีชีวิต (Way of life) ของมนุษย์ในสังคมแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติเช่นอาหารผลไม้ก่อนหินดินทรายต่างๆมาใช้ประโยชน์ในการยังชีพและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นจากสภาพที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาให้เกิดรูปร่างใหม่หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นประโยชน์กับตัวมนุษย์มากที่สุดเท่าที่จะมากได้จากพลังความสามารถมันสมองสติปัญญาของมนุษย์นอกจากนี้ยังรวมถึงระเบียบกฎเกณฑ์บรรทัดฐานทางสังคมระบบความเชื่อถือต่างๆคุณค่าความนิยมเทคโนโลยี (Technology) ต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างราบรื่นโดยส่วนรวมวัฒนธรรมอาจแยกออกได้ 2 ประเภทคือวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (Material culture) และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material culture) วัฒนธรรมทางด้านวัตถุหมายถึงผลิตผลทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์มีรูปร่างมีสัดส่วนจับต้องได้เช่นปากกาโต๊ะ ยานอวกาศเรือดำน้ำอาคารตีกรามบ้านช่อง ฯลฯ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหมายถึงสิ่งที่เราไม่สามารถจับต้องได้เป็นรูปร่างหรือสัดส่วนได้เช่นภาษา ตัวเลขสัญลักษณ์ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารรวมทั้งระบบความเชื่อแนวความคิดในอุดมการณ์หลักการการยึดมั่นในศาสนาทางคุณค่าต่างๆเช่นความเชื่อศรัทธาความยุติธรรมเป็นต้น (ปฟาณี ฐิติวัฒนา, 2523 : 16-20)

ความเชื่อของมนุษย์เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ ความเชื่อต่างๆ นั้น มักจะได้รับคำบอกเล่าสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อนๆ มีอำนาจลึกลับ

ที่จะช่วยคุ้มครองรักษาตน จึงมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อแสดงความเคารพในอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น (วิทย์ พิณตันเงิน , 2515 : 397-403)

บุญยงค์ เกศเทศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ผิวิถิคน ว่า ผิบรรพชน แต่ก่อนแต่โรมา ผู้คนไม่ได้สร้างที่อยู่อาศัยให้กับผี แต่บอกเล่าสืบต่อกันมาว่า ผีมีอาศัยอยู่ตามถ้ำ ภูเขา ป่าดง ต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ ต้นไม้ จอมปลวก เป็นต้น กลายเป็นฐานันดรของผี ที่ผีต้องสืบปฏิบัติตักทอดเป็นมรดกของผีแต่ละกลุ่มต่อเนื่องกันมาอาจจำแนกผีได้สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เรียกกันว่า “สัมพะเวสี” มีนิสัยค่อนข้างร้าย แต่สำแดงพฤติกรรมไม่รุนแรงเท่าใดนัก มักปรากฏตัวในรูปลักษณะแตกต่างกัน นัยว่ามาขอส่วนบุญ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งนั้น เป็นผีมีที่อยู่ประจำเฉพาะท้องถิ่น ชาวบ้านจะสร้างตูป (ศาล) ไว้ในป่า หรือใกล้ต้นไม้ใหญ่ ผีกลุ่มนี้ค่อนข้างแพร่หลาย พบเห็นทั่วไปในชุมชนแถบล้านนาและล้านช้าง ตลอดถึงภูมิภาคที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย รูปแบบศาลโดยทั่วไปมักมีชานยื่นออกมา พร้อมกับสร้างตุ๊กตาผู้คน ช้างม้า วัวควาย ปืน มีด ที่แกะสลักจากไม้ รวมไปถึงอุปกรณ์ใช้สอย มาประดับไว้บนศาลด้วย เรียกกันว่า “ศาลปู่ตา” “ศาลยายาย” “ศาลเจ้าพ่อ” “ศาลเจ้าแม่” “ศาลมเหศักดิ์หลักเมือง” เป็นต้น คนไทยเชื่อถือศรัทธาผีมาตั้งแต่บรรพชน แต่ผีนั้นมีทั้ง ผีดี ผีร้าย ผีกึ่งดีกึ่งร้าย ผีบางตนมีที่สิงสถิตแน่นอน แต่บางตนก็ไม่แน่นอน แต่ละพื้นถิ่นจึงเชื่อเรื่องผีแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล (บุญยงค์ เกศเทศ 2557 : 63)

ดนตรีพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคมีความแตกต่างกันออกไปตามชนิด ประเภท ท่วงทำนอง และลีลา ตลอดจนสำเนียงของดนตรี ลักษณะที่เด่นของดนตรีพื้นบ้านก็คือเป็นการถ่ายทอดเสียงในลักษณะ मुखปาฐะอันเกิดจากการฟังมากกว่าวิธีอื่นๆ และดนตรีพื้นบ้านไม่ใช่เกิดขึ้นเพื่อความบันเทิงเรีงรมย์เท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นๆ เช่น การทำพิธีกรรม การทำงาน การเต้นรำและประกอบในพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ดนตรีพื้นบ้านยังมีการแต่งท่วงทำนองขึ้น โดยฉับพลันโดยปราศจากการเขียนโน้ต คงใช้การจดจำผ่านหูเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน สภาพการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและเพลงพื้นบ้านในปัจจุบัน ปัญหาในการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและเพลงพื้นบ้านในปัจจุบัน ควรกระทำเพื่อการอนุรักษ์เพลงและดนตรีพื้นบ้าน สภาพการอนุรักษ์และเผยแพร่การเล่นและการแสดงพื้นบ้าน (สุจริต บัวพิมพ์, 2533 : 808-813)

อำเภอคอนสวรรค์มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อ บ้านคอนสวรรค์ ซึ่งนามเดิมมีชื่อว่า “นครกาหลง” เป็นหมู่บ้านที่มีอารยธรรมโบราณมาตั้งแต่สมัยทวารวดี มีประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโบราณ จึงมีพิธีกรรมเรื่องความเชื่อทางด้านธรรมชาติ ภูตผี ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีที่มีในท้องถิ่น เช่น พิธีเลี้ยงกู่ เป็นพิธีกรรมอีกหนึ่งพิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะพิธีกรรมนี้เป็นการทำให้ชาวบ้านทุกคนได้มาร่วมใจกันทำบุญให้กับผีบรรพบุรุษ มีการเสี่ยงทายฟ้าฝนในแต่ละปีว่าจะน้ำท่วมหรือจะแห้งแล้ง และมีกิจกรรมการเล่นต่างๆ เช่น มอญซ่อนผ้า ม้าชิงเมือง หัวล้านชนกัน ฯ และอีกอย่างที่สำคัญเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ และยังคงคุณค่าทางความเชื่อที่มีต่อภูตผี และมีการนำดนตรีมาประกอบพิธีเลี้ยงกู่ ซึ่งดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะถ้าไม่มีดนตรีการฟ้อนรำของร่างทรงคงดำเนินไปไม่ได้ ดนตรีพื้นบ้านของนครกาหลงนั้นมีการนำ กลองโทน แคน ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ โหม่งหรือฆ้อง มาร่วมกันบรรเลงทำนองที่เป็นเอกลักษณ์และความไพเราะและความสวยงามทางวัฒนธรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในด้านประวัติความเป็นมา ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู่ และบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงกู่บ้านคอนสวรรค์เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและชนรุ่นหลังและงานวิจัยในเล่มนี้จะจัดบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3. ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อทราบถึงประวัติประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อทราบถึงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อทราบถึงบทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

4. ขอบเขตของวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะทำการศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษานี้มุ่งศึกษาเฉพาะประวัติ ความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
2. การศึกษานี้มุ่งศึกษาเฉพาะ ดนตรีที่ใช้ประกอบ พิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. การศึกษานี้มุ่งศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ดนตรีในพิธีเลี้ยงกู๋ หมายถึง องค์ประกอบของดนตรีในพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา เครื่องดนตรี นักดนตรี การบรรเลง บทเพลงที่ใช้ และ บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชน

ผี หมายถึง วิญญาณของคนและสัตว์ที่ตายไปแล้วไม่สามารถไปเกิดได้ในผลของกรรม และไม่สามารถควบคุมการมองเห็นได้นี้ก็จะปรากฏให้เห็น สรุปร่างๆ คือ ดวงวิญญาณทั้งหลายเรียกว่าผี

ผีปูด้า หมายถึง ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน ที่เสียชีวิตไปแล้ว ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ผีปูด้าจึงเปรียบเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครอง ลูกหลาน เวลาทำการสิ่งใดก็ต้องจำเป็นต้องบอกกล่าว

ผีแถน ผีฟ้า หมายถึง ดวงวิญญาณของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ซึ่งชาวบ้านเองจะขอให้ช่วยในการดลบันดาลฝนฟ้าและรักษาโรคร้ายให้ชาวบ้าน

สัมภเวสี หมายถึง ภาวะที่จิตกำลังเสาะแสวงหาสมภพ หรือกำลังหาที่เกิดอยู่ ซึ่งภาวะนี้ จิตต้องการรูปร่าง ซึ่งเป็นวิญญาณที่วนเวียนกับสิ่งที่ตนติดค้าง ก่อนที่ตัวเองจะเสียชีวิตและต้องการไปจุติในภพภูมิใหม่ กล่าวคือ สัมภเวสี ก็คือสภาวะจิตที่ครองร่างชั่วคราวนั่นเองเรามักรู้จักกันในชื่อเรียกว่า ผีไร้ญาติ

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีจิตสำนึกร่วมในการสืบเชื้อสายมาจากต้นกำเนิดบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน มีวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาพูดและขนบธรรมเนียมและประเพณีเดียวกัน ในที่นี้หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคอีสาน อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

กู๋ หมายถึง กู๋ที่เป็นสถานที่เก็บสมบัติและมีสิ่งสักสิทธิ์คอยปกปักรักษาสถานที่ประกอบพิธีกรรม เดิมมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นวัด เพราะปรากฏเห็นใบเสมาจำนวนมากที่บริเวณกู๋

ใบศิมา หมายถึง หินศิลาแลงที่สลักภาพพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ที่ฝังทั่วบริเวณโนนกู๋

เลี้ยงกู๋ หมายถึง การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าคอยปกปักรักษาสถานที่และสมบัติที่อยู่บริเวณกู๋และเป็นทำบุญประจำปีของ บ้านคอนสวรรค์ (ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเลี้ยงบ้าน) โดยมีการรำบวงสรวงโดยมีเต่าจำ ประจำผีต่างๆ

นครกาหลง หมายถึง บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

เต่าจำ หมายถึง ร่างทรงของดวงวิญญาณผีต่างๆ เช่น ผี เจ้าพ่อราชวงศ์หรือเจ้าคุณปู่ เจ้าแม่สุมนทา เจ้าแม่ศรีโพ พ่อพญาคง และพ่อพญาเถน ดวงวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองผืนแผ่นดินของนครกาหลง

มือเพ็ง หมายถึง วันในคติโหราศาสตร์ข้างขึ้น

มือแถม หมายถึง วันในคติโหราศาสตร์ข้างแรม

หมอม้า หมายถึง หมอแคนที่เป็นผู้บรรเลงแคนในพิธีเลี้ยงกู๋เท่านั้น

หมอกลอง หมายถึง ผู้บรรเลงโทนที่เป็นผู้บรรเลงโทนในพิธีเลี้ยงกู๋เท่านั้น

หมอฆ้อง หมายถึง ผู้บรรเลงฆ้องที่เป็นผู้บรรเลงฆ้องในพิธีเลี้ยงกู๋เท่านั้น

รำ หมายถึง การแสดงท่าทางเคลื่อนไหวร่างกายประกอบจังหวะดนตรี ซึ่งทางภาค อีสานมักใช้คำว่า

ฟ้อน

คำเจ็ย หมายถึง การขับร้องโดยมีทำนองที่ร้องขึ้น – รับไปเรื่อยๆแล้วแต่ปฏิภาณไหวพริบของผู้ร้อง นำ

คะลำ หมายถึง ข้อห้ามที่ผู้เป็นร่างทรงต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่ง

แต่ปู่แต่ปู่ หมายถึง ระยะเวลาที่นานมากซึ่งไม่สามารถระบุเวลาได้

มุขปาฐะ หมายถึง การสั่งสอนกันด้วยคำพูด ไม่ได้มีตำรา เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์

พาคาว หมายถึง สำหรับอาหารประเภทอาหารคาว

พาทหวาน หมายถึง สำหรับอาหารประเภทอาหารหวาน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
2. ผลการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อเป็นการรักษามรดกวัฒนธรรม ประเพณีเลี้ยงกู๋ ไม่ให้สูญหายไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัย และ การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม รวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์โดยกำหนดขอบข่ายการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้พิธีเลี้ยงกู่ ประวัติความเป็นมา รวมไปถึงคติความเชื่อและบทบาทของพิธีกรรมต่อสังคมชุมชน ในการวิจัยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาดังนี้

1.เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงกู่

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่

1.3 เอกสาร และ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1เอกสารที่เกี่ยวข้องกับ คติความเชื่อ และ พิธีกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 215-372) ได้ให้ความหมายว่า คติ คือ แนวทาง วิธีหรือแบบอย่าง ส่วน คำว่าเชื่อ หมายถึง เห็นด้วย ไว้วางใจ มั่นใจ คติความเชื่อคือ วิธีแนวทางที่สืบต่อกันมาด้วยความเห็นตามด้วย

ธวัช ปุณโณทก (2534 : 95) อธิบายว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (Belief in Spiritual Beings) ภูตผี คาถาอาคม โขคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

บุญยงค์ เกศเทศ (2550 : 28-31) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ หนังสือ ผีป่าดงภู เจ้าปู่ขุนน้ำ ว่า พิธีเลี้ยงผีปู่ตา ประกอบการเสี่ยงทาย โดยปกติแล้วทุกชุมชนในอีสานที่มีศาลปู่ตา จะต้องทำพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาปีละครั้งเป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณผีบรรพชน ที่โอบเอื้อเกื้อกูลลูกหลานในชุมชนให้กินดีอยู่ดีมาจนครบรอบขวบปี ส่วนใหญ่กำหนดเลี้ยงในวันพุธต้นเดือน 6 ที่ไม่ตรงกับวันพระ บางท้องถิ่นอาจจะกำหนดเป็นเดือน 5 เดือน 7 หรือเดือนอื่นๆ ตามความเหมาะสมแก่พื้นที่นั้น ในบางชุมชนอาจเลี้ยงถึงปีละสองครั้ง เรียกว่า “เลี้ยงลง” ซึ่งจะเลี้ยงในวันพุธ เดือน 6 ก่อนลงสู่ฤดูปักดำ และ “เลี้ยงขึ้น” ในวันพุธ เดือน 3 หลังเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อขอบคุณผีปู่ตา

ในการเลี้ยงแต่ละคราว เจ้าจ่าจะเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมกำหนดข้อมูล รายละเอียด ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะรับรู้สืบทอดกันมาเป็นอย่างดี อาจแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น ที่สำคัญจะต้องมี เหล้า ไก่ตัวเหมือนกัน หรือกำหนดให้มีเพียง ไก่บ่าวและไก่สาว ซึ่งต้มหรือหนึ่งแล้วอย่างละตัว พร้อมทั้งเหล้า โดยเฉพาะในวันเลี้ยงลง เป็นพิธีกรรมค่อนข้างใหญ่ ด้วยเป็นพิธีเลี้ยงประกอบการเสี่ยงทายก่อนจะเข้าสู่ฤดูปักดำ เป็นที่น่าสังเกตว่าในหลายชุมชนใช้ ไก่ หมูหรือเต่า ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ มาทำพิธีมาบูชาต่อหน้าศาลพ่อปู่ด้วย หรือในบางท้องถิ่นอาจบูชาด้วยเต่า 2 ตัว เรียกว่า “ควายทามคู่” ที่สำคัญในพิธีเลี้ยงนั้นมักประกอบการเสี่ยงทายไปด้วย พิธีกรรมเสี่ยงทายอาจแตกต่างกันออกไปตามจารีตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา เป็นต้นว่า อาจเสี่ยงทายด้วย “คาง

“ไก่” คว้าคางไก่เขียว ไค้ง หรือหงิกงอ ถ้าเขียวไค้งดงาม ก็ทำนายว่าฝนฟ้าดี ทำนาได้ผล หากหงิกงอก็จะแล้ง ชาญ เป็นต้น แต่บางชุมชนอาจจุดบั้งไฟ ถ้าบั้งไฟขึ้นสู่ฟ้าสวยงามไปได้ไกลก็แสดงว่าฝนฟ้าดีตกต้องตามฤดูกาล หากบั้งไฟแตกหรือไม่พุ่งขึ้นสูงก็ทำนายทายทักว่าปีนั้นฝนไม่ดี ข้าวกล้าจะเสียหาย เป็นต้น

ในการเสี่ยงเสี่ยงทายนั้น เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้กำหนดให้ผู้ใดผู้หนึ่งที่พอเชื่อถือได้ว่าเป็นคนวัดวา จากไม้ที่มีความยาวได้เท่ากับวาของบุคคลที่เฒ่าจ้ำเลือกมานั้นพร้อมทั้งกล่าวว่า “ถ้าปีนี้ข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์ ก็ขอให้ไม้ยาวออกกว่าวาแต่ถ้าจะแห้งแล้งหรือน้ำจะท่วมข้าวปลาอาหารในนาจะไม่ได้ผลก็ขอให้ไม้นั้นสั้นเข้า” เมื่อเฒ่าจ้ำกล่าวแล้ว ผู้วัดวาก็จะเริ่มวัดใหม่ ถ้าไม้ยาวเกินวาจะเสียหายได้ว่าข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์ และถ้าไม้นั้นสั้นกว่าวาเสี่ยงทายได้ว่าปีนั้นข้าวปลาจะไม่อุดมสมบูรณ์ ส่วนในการเสี่ยงคางไก่เฒ่าจ้ำจะเลือกเอา ไก่บ่าวหรือไก่สาวขึ้นไปไว้บนหอพูตา 1 ตัว พร้อมด้วยเหล็ก 1 แก้ว แล้วจุดธูปเทียนขึ้น จากนั้นก็บอกกล่าวกับ ผีปูตาว่า “ถ้าบ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข ข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์แล้วก็ขอให้ท่านเจ้าปูตานี้ จงตัดแปลง คางไก่ให้ไค้งเข้าเป็นลักษณะเหมือนเคียวที่สวยงาม ถ้าหากว่าจะเกิดความแห้งแล้ง ก็ขอให้เจ้าปูตาตัดแปลง คางไก่ให้หงิกงอ หรือเกิดน้ำท่วมจนถึงขั้นเสียหาย ก็ขอให้เจ้าปูตาจงตัดแปลงคางไก่ให้ตรงๆ ด้วยเถิด” เมื่อ เฒ่าจ้ำกล่าวแล้ว เฒ่าจ้ำก็จะเอาคางไก่อลงมาจากหอพูตาเพื่อที่จะตรวจสอบดูว่าคางไก่อมีลักษณะเช่นใด เช่น ถ้า คางไก่ไค้งเหมือนเคียว ก็เสี่ยงทายว่า ปีนี้ชาวบ้านจะได้ข้าวปลาอาหารสมบูรณ์ ถ้าคางไก่หงิกงอเข้า ก็แสดงว่า ปีนั้นจะเกิดความแห้งแล้ง และถ้าคางไก่อตรงก็แสดงว่าปีนั้นจะมีน้ำท่วมทำให้ข้าวในนาเกิดความเสียหาย ใน บางชุมชนอาจใช้การจุดบั้งไฟเป็นพิธีกรรมการเสี่ยงทาย โดยกำหนดว่าถ้าบั้งไฟขึ้นสูง ฝนฟ้าดี ถ้าบั้งไฟแตกฟ้า ฝนแห้งแล้ง ข้าวกล้าเสียหาย หรือถ้าบั้งไฟไม่ขึ้น จะเกิดเหตุร้ายในชุมชน เป็นต้น เมื่อเสร็จการเสี่ยงทายแล้ว เฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้บอกกล่าวให้ชาวบ้านทราบว่า ในปีนั้นข้าวปลาอาหารจะเป็นอย่างไร อุดมสมบูรณ์ดีหรือไม่ จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะนำน้ำหอมที่บูชาปูตามาประพรมให้กับชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่าปูตาได้ประทานความร่มเย็น มาให้แล้วตั้งนี้เป็นต้น เมื่อเสร็จพิธีเลี้ยงปูตาแล้ว เฒ่าจ้ำก็จะดำเนินการให้แจกจ่ายแบ่งปันอาหาร ที่นำมาบูชา เช่นสรวงนั้นกินร่วมกัน มีการร้องรำเริงเร่ สนุกสนาน นับเป็นภูมิปัญญาในการผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจกันให้ เกิดความสามัคคี เตรียมพร้อมที่จะดำเนินการกิจกรรมในเดือน 6 หรือเดือน 7 และเป็นการแสดงขอบคุณที่ผีปู ตา บันดาลให้เกิดความสำเร็จได้รับผลผลิตจากการร่วมแรงสามัคคี ในพิธีเลี้ยงเดือนยี่และเดือนสาม อีกวาระ หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ผีปูตา เฒ่าจ้ำ และชุมชน เป็นองค์ประกอบประสานร่วมกันของสังคม ในอันที่จะผลักดัน ให้ชุมชนเกิดแรงศรัทธา ความเชื่อ ความสามัคคี ที่สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร “ดงปูตา” ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติส่วนรวมของชุมชน นอกจากนี้ ลักษณะพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีปูตา หรือ การบักก็ตาม เป็นเงื่อนไขที่อาจแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมการกิน อยู่ ความอุดมสมบูรณ์ด้านการ เกษตรกรรม และความมุ่งหวังในอนาคตจากการเสี่ยงทาย เพื่อจะได้เตรียมรับสถานการณ์อันอาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ประมาท

พรรณนวดิ ศรีขาว (2561 : 60-64) ได้กล่าวไว้ในวารสาร ภูพานสาส์น วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ เรื่อง ผีปูตา : มหะสิทธิ์กับพิธีกรรมของชาวผู้ไทกะตาก กล่าวองค์ประกอบเกี่ยวกับผีปูตา

1. ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม การจัดพิธีเลี้ยงผีปูตาของชาวผู้ไทกะตากจึงมี “จ้ำ” “เฒ่าจ้ำ” หรือ “เจ้าจ้ำ” เป็นผู้ประกอบพิธีเพื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมปูตาและชาวบ้านให้สามารถสื่อสารกันได้ เจ้าจ้ำจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมหรือเป็นเจ้าพิธีตั้งแต่ต้นจนจบ
2. มูลเหตุและช่วงเวลาในการประกอบพิธีกรรม ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีปูตาเป็นผีประจำ หมู่บ้าน เป็นผีที่คอยคุ้ม ครองให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขการจัดพิธีเลี้ยงผีปูตาของชุมชนจึงจัดขึ้น 2 ครั้งในรอบ ปี คือ เดือน 3 ขึ้น และเดือน 6 ขึ้น ตามปฏิทินจันทรคติ การจัดพิธีเลี้ยงผีปูตาในเดือน 3 เป็นช่วงเวลา

ที่ชาวบ้าน “ขึ้นจากนา” คือ หลังการเก็บเกี่ยวข้าวจากนาขึ้นยุ้งฉางจนเสร็จเรียบร้อย จะต้องประกอบพิธีขึ้น เพื่อนำข้าวใหม่ที่ปลูกได้ในนาของตนมาเลี้ยงผีปู้ตา เพื่อตอบแทนและขอบคุณผีปู้ตาที่ดูแลชาวบ้าน ดูแล ผลผลิตให้เจริญงอกงามส่วนในเดือน 6 คือ การเลี้ยงผีปู้ตาก่อนลงนา กล่าวคือ ก่อนที่ชาวบ้านจะเริ่มฤดูทำนา จะต้องจัดพิธีเลี้ยงผีปู้ตาขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ในรอบปี เพื่อเสี่ยงทายและทำนายความสมบูรณ์ของน้ำและฝน บะบน (บนบาน) ขอพรผีปู้ตาให้ดูแลนาและข้าวกล้าให้เจริญงอกงาม ทั้งยังเพื่อให้ขอบคุณและแสดงความนับถือผีปู้ ตาอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการไหว้ผีปู้ตาระดับปัจเจกบุคคล โดยมีได้จัดพิธีเลี้ยงผีรวมกันทั้งชุมชน หากแต่แยก ไปตามครอบครัวหรือบุคคลเท่านั้น เพราะต้องการบนบานเพื่อขอพรและอำนาจของผีปู้ตาให้ช่วยบันดาลความ เจริญและความโชคดีให้แก่ชีวิตลูกหลาน เช่น การสอบเพื่อเรียนต่อ การสอบเพื่อทำงาน การเดินทาง หรือเพื่อ บนบานเรื่องส่วนตัว ซึ่งต้องนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปหาเจ้า จำเพื่อให้เจ้าจำบอกกล่าวกับผีปู้ตา เมื่อได้ตามที่บะ บนไว้จะต้องกลับมาแก้บน โดยนำเหล้า 1 ไห ไก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ขัน 5 น้ำเปล่าหรือน้ำหวาน และให้เงินค่า คายตามกำลังศรัทธาแก่เจ้าจำ

3. เครื่องประกอบพิธีกรรม สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องประกอบพิธีส่วนรวมของ ชุมชนและเครื่องประกอบพิธีส่วนตัว การจัดพิธีเลี้ยงผีแต่ละครั้งชาวบ้านต้องระดมเงินทุนเพื่อช่วยกันซื้อเครื่อง ประกอบพิธีกรรมเป็นของส่วนรวมของชุมชน ดังนั้น เจ้าจำจะแต่งตั้งคณะกรรมการในหมู่บ้านจากครัวเรือน ต่าง ๆ ในชุมชน แล้วเก็บเงินจากครัวเรือนละ 5 บาท หรือ 10 บาทหรือตามกำลังทรัพย์และศรัทธาของ ชาวบ้าน เพื่อนำเงินที่รวบรวมได้ไปซื้อไก่มาต้มเรียกว่า “ไก่ขวัญ” และเหล้าขาว เพื่อใช้เป็นเครื่องประกอบพิธี ในการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงกับผีปู้ตา หรือที่เราคุ้นเคยกันในการเรียกเครื่องประกอบพิธีว่า “เหล้าไก่ ไก่ โต” นอกจากนี้ยังต้องมีน้ำเปล่าและขัน 5 (ดอกไม้และเทียนอย่างละ 5 คู่) ส่วนเครื่องประกอบพิธีส่วนตัวนั้น ชาวบ้านจะนำไก่ต้มมาครอบคร้วละ 1 ตัว ดอกไม้และเทียน 5 คู่ หรือที่เรียกว่า “ขัน 5” และข้าวเหนียวหนึ่ง 1 กระติบซึ่งเป็นข้าวเหนียวหนึ่งจากบ้านของตนเอง บางคนอาจเตรียมหมากและพลูมาด้วยบางครอบครัวอาจนำ อาหารคาวหวานอย่างอื่นมาประกอบได้ แต่สิ่งที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำมาประกอบการเช่นไหว้ด้วย เสมอ คือ เหล้า อาจเป็นเหล้าขาว เหล้าสีเหลืองทอง หรือเหล้าตามแต่ผู้นำมาไหว้จัดหามา

4. สถานที่ประกอบพิธี การประกอบพิธีกรรมชาวผู้ไทกะตากบ้านโนนหอมจะมารวมกันที่บริเวณ ลานหน้าหอปู้ตา ส่วนเจ้าจำจะประจำอยู่หน้าหอปู้ตาโดยมีผู้ช่วยเจ้าจำทำหน้าที่อยู่บริเวณนี้ด้วย ชาวบ้าน ทั่วไปจะนำเสื่อจากบ้านมาปูเพื่อนั่งขณะประกอบพิธี จากลานดินธรรมดาในวันปกติกลายเป็นลานดินที่เต็มไปด้วยผู้ไทกะตากที่มาเข้าร่วมประกอบพิธี อีกฟากหนึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มนักดนตรีที่มาร่วมเล่นดนตรีเพื่อใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมและใช้ขับร้องเพื่อความเพลิดเพลินหลังการประกอบพิธีกรรม ในพื้นที่ลานดินนี้ยังมีกลุ่มพ่อ ครัวและแม่ครัวผู้ทำหน้าที่พิเศษและสำคัญในการนำไก่ทุกตัวที่นำมาเช่นไหว้ผีปู้ตามาฉีกเป็นเส้น แล้วนำมาต้ม รวมกันในหม้อ ประุงรสเพิ่มแล้วจึงตักแบ่งใส่ถ้วยที่แต่ละคนใส่ไก่ต้มมาจากบ้าน หลังจบพิธีเช่นไหว้พื้นที่ที่ ชาวบ้านใช้วางเครื่องประกอบพิธีได้ปรับเปลี่ยนเป็นลานนั่งเพื่อรับประทานอาหารร่วมกัน

5. ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม ในช่วงเช้าของวันจัดงาน เมื่อชาวบ้านมาพร้อมกันบริเวณหน้า หอผีปู้ตา เจ้าจำจะทำพิธีบอกกล่าวแก่ปู้ตาเพื่อเริ่มดำเนินพิธีเลี้ยงผี แล้วกล่าวถึงการขออำนาจผีปู้ตาให้ช่วยปก ปักรักษาและดลบันดาลให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล น้ำทำบริบูรณ์ทำนาและการเกษตรให้ ได้ผลผลิตดี รวมถึงการดำเนินชีวิตก็ให้เป็นปกติมีความสุข หลังจากนั้นจะมอบเครื่องเช่นไหว้ ข้าวปลาอาหาร ไก่ขวัญ เหล้า แต่ผีปู้ตา หลังจากนั้นเจ้าจำจะเริ่มทำการเสี่ยงทายคงไก่ โดยใช้ไก่ 3 ตัว เป็นเครื่องเสี่ยงทาย เรื่องสำคัญ 3 ประการ คือ ไก่ตัวที่ 1 เสี่ยงทายเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านโนนหอม ไก่ตัวที่ 2 เสี่ยง ทายเกี่ยวกับสภาพอากาศความอุดมสมบูรณ์ของฝน ไก่ตัวที่ 3 เสี่ยงทายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง พิษพันธุธัญญาหาร

และความอุดมสมบูรณ์ การเสียหายจะพิจารณาลักษณะของเอ็นคางไก่อ่แต่ชาวบ้านมักเรียกติดปากว่า “เสียงคางไก่อ่” หากเอ็นคางไก่อ่ที่เจ้าจ้ำดึงออกมานั้นมีลักษณะโค้งงอสวยงามเหมือนเคียวเกี่ยวข้าว มีหมายความว่าไปในทางดีเช่น ปีนขึ้นข้าวปลาอาหารจะสมบูรณ์ แต่หากเอ็นคางไก่อ่มีลักษณะหงิกงอ ผลการทำนายเรื่องต่าง ๆ จะไม่ดีนัก เช่น จะเกิดความแห้งแล้ง ข้าวปลาอาหารจะขาดแคลน ผลผลิตจะไม่ได้ตามต้องการ เมื่อเสียงทนายไก่อ่ขวัญของชุมชนแล้วลำดับต่อไปเป็น การเซ่นไหว้ส่วนบุคคลหรือของครอบครัวต่าง ๆ ที่จะต่อแถวแถวกันเพื่อนำของที่ตนเตรียมมาจากบ้านให้เจ้าจ้ำเพื่อไหว้ผีปูดตา เมื่อไหว้ครบถ้วนทุกคนจะนำไก่อ่ต้มทุกตัวไปประกอบอาหารเป็น “ต้มซั่วไก่อ่” หรือ “ซั่วไก่อ่” ในกระทะใบใหญ่แล้วตักใส่หม้อเพื่อนำไปแบ่งปันแก่ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีปูดตา เมื่อทุกคนได้ต้มซั่วไก่อ่กันครบแล้ว จะรับประทานอาหารร่วมกัน ในระหว่างนี้ชาวบ้านจะร้องรำทำเพลงกันเพื่อความรื่นเริงสนุกสนาน จากนั้นเจ้าจ้ำจะทำพิธีลาปูดตาเป็นลำดับสุดท้าย

วิโรจน์ ชิวาสุขถาวร ,ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ และ อรศิริ ปาณินท์ (2556 : 134-143) ได้กล่าวในบทความ เรื่อง ประเพณีสงกรานต์ ความเชื่อท้องถิ่นกับการดำรงอยู่ ของโบราณสถานที่จังหวัดมหาสารคาม ว่า ประเพณีสงกรานต์จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 โดยส่วนใหญ่ จะดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่งจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลัก ซึ่งแต่ละแห่งก็จะมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกัน ก็คือ จะมีการนำรูปเคารพที่ในอดีตเคยประดิษฐานในโบราณสถานนั้น นำกลับมาประดิษฐานในที่ดั้งเดิม เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้ประกอบพิธีสงกรานต์ โดยกรณี ศึกษาทั้ง 3 กรณีจะมีรายละเอียดขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ ดังนี้

หมู่บ้านมาศ จะมีการนำรูปเคารพองค์พระนารายณ์ที่ปัจจุบันเก็บรักษา อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น มาประดิษฐานไว้บริเวณ พลับพลาด้านทิศเหนือข้างปราสาทประธาน โดยจะมีการสร้างบุษบกจำลองเพื่อ ทำการประดิษฐานองค์พระนารายณ์เป็นการชั่วคราว โดยจะเริ่มมีการจัดขบวนแห่ องค์พระนารายณ์รอบหมู่บ้านมาศเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง ผู้ประกอบพิธีจะเชิญ พรหมณ์จากราชสำนักมาประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่กำแพงแก้ว ภายในมี การตั้งเครื่องไหว้ต่างๆ โดยมีผู้ร่วมพิธีนั่งชาวหม่มชาวเข้าร่วมภายในกำแพงแก้ว ประธานในพิธีจะทำกรไหว้บวงสรวงและสงฆ์น้ำต่อจากพรหมณ์ จากนั้นจึงให้ประชาชนทั่วไปเข้าสงฆ์น้ำโดยจะมีการนำรูปเคารพพระศิวะ พระนารายณ์ (จำลอง) พระคเณศวรเข้าร่วมในพิธี โดยจะให้สงฆ์น้ำเฉพาะองค์จำลอง เท่านั้น ส่วนองค์จริงจะถวายเพียงแค่ดอกไม้เพื่อป้องกันโบราณวัตถุเสียหาย กิจกรรมการสงฆ์น้ำจะดำเนินไปถึงช่วงเย็นของวันจึงถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธี โดยรอบพื้นที่จะมีการออกร้านค้าต่างๆ มากมาย

หมู่บ้านเขวา จะมีการนำรูปเคารพองค์พระวัชรและพระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาที่ปัจจุบันเก็บรักษา อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมหาชัยแห่เข้ามาเพื่อประดิษฐานไว้พลับปลาชั่วคราวด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือข้างปราสาทประธาน จะมีการนำแท่นหินทรายมาวางไว้เพื่อประดิษฐานรูปเคารพทั้งสองเพื่อให้ประชาชนสงฆ์น้ำ ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเชิญเจ้าบ้านปราชญ์ชุมชนมาประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่กำแพงแก้ว มีการตั้งเครื่องไหว้ต่างๆ และมีการเก็บด้วยประทัดบังไฟน้อยต่างๆ ประธานในพิธีจะทำกรไหว้บวงสรวงและสงฆ์น้ำต่อจากเจ้าบ้าน จากนั้นจึงให้ประชาชนทั่วไปเข้าสงฆ์น้ำ โดยจะสงฆ์น้ำองค์พระวัชรและพระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภา องค์จริงที่ตั้งภายในพลับปลาชั่วคราว และสงฆ์น้ำรูปเคารพจำลองภายในปราสาทประธาน จะมีการจุดบังไฟเพื่อเสียงทนายโดยรอบพื้นที่โบราณสถานภายนอก นอกจากนี้ยังมีการออกร้านค้าต่างๆ มากมายเช่นกัน

กุ้งสันตรัตน์ จะมีการนำรูปเคารพองค์พระพุทธรูปทวารวดีที่ปัจจุบัน เก็บรักษาอยู่ที่วัดกุ้งได้ ข้างกุ้งสันตรัตน์มาประดิษฐานไว้ภายในปราสาทประธาน แทนองค์พระวัชรที่ไม้สามารถนำกลับมาประกอบพิธีกรรมได้ เนื่องจากปัจจุบัน ถูกจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ผู้ประกอบพิธีกรรม จะเชิญเจ้าบ้าน

ปราชญ์ชุมชนมาประกอบพิธีกรรม ภายในพื้นที่กำแพงแก้วจะมีการ บวงสรวงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และพระมเหสี มีการแห่กับแก๊บก๊อบโกน ตามตำนาน พื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคังคก (คางคก) กับพญาแถน สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างวิถีชีวิตกับน้ำเรื่องการขอฝน จากนั้นประธานในพิธีจะทำการ ไหว้บวงสรวงและสงฆ์น้ำต่อจากเจ้าบ้านและประชาชนทั่วไปเข้าสงฆ์น้ำต่อ โดยจะสงฆ์ น้ำองค์พระพุทธรูปภายในปราสาทประธานแต่จะมีการนำพลาสติก มาครอบ องค์พระไว้เพื่อป้องกันความเสียหายจากการสงฆ์น้ำ พื้นที่ ภายนอก จะมีการจุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย และมีการออกร้านค้าต่างๆ รวมถึงมีการจัดกิจกรรม นันทนาการต่างๆ มากมายนอกจากกิจกรรมด้านความเชื่อแล้ว ประเพณีสงฆ์ยังเป็นเรื่องชุมชนที่ส่งผลในด้านต่างๆ ด้านการเมืองท้องถิ่น โดยจะมีประธานในพิธีซึ่งล้วนแต่เป็นบุคคล ที่มีความสำคัญระดับจังหวัด เข้าร่วม เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ โดยประสานงานกับแม่งานคือองค์การบริหารส่วนตำบล การมาของบุคคลสำคัญดังกล่าวจะมีการสลับสับเปลี่ยนกันในแต่ละพื้นที่ในแต่ละปี อาจมีนัยเพื่อเป็นการดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่ชนบทอันจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อไปในอนาคตในด้านเศรษฐกิจชุมชนประเพณีสงฆ์ทำให้เกิดการหมุนเวียนด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ แม้เป็นเพียงชั่วคราวก็ตาม ดังจะเห็นมีการออกร้านค้ามากมายในช่วงที่มีการจัดกิจกรรม โดยกลุ่มเป้าหมายจะเป็นคนในชุมชนและพื้นอำเภอต่างๆ ใกล้ๆ โดยรอบที่สามารถเดินทางเข้ามาถึง และมักจะเป็นประชาชนทุกเพศทุกวัย มีทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา นอกจากนี้ประเพณีสงฆ์ในปัจจุบัน เริ่มได้รับการส่งเสริม ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้มากขึ้น

มนต์เสน่ห์ของการสงฆ์จึงเป็นการฟื้นฟูชีวิตให้แก่ชาวโบราณสถาน ประเพณี ดังกล่าวที่จัดขึ้นนั้นกลับสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับโบราณสถานที่ตั้งตระหง่านอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดสำนึกความรักและหวงแหนรักษานุรักษ์ โบราณสถานให้คงอยู่ทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณของโบราณสถาน ชุมชนเกิดความเคารพต่อโบราณสถานเปรียบเสมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เกิดความ เคารพยำเกรงไม่กล้าที่จะทำสิ่งที่ไม่ดี เท่ากับเป็นการช่วยอนุรักษ์โบราณสถานให้ คงอยู่ในชุมชนต่อไป เป็นการต่อลมหายใจให้โบราณสถานได้ทำหน้าที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นการอนุรักษ์ ให้โบราณสถานกลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้ง ยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านประวัติศาสตร์ ชุมชน ดังจะเห็นได้ว่าผู้คนที่เข้ามาร่วมงานนั้นจะเป็นคนทุกเพศทุกวัยและมีเด็กหรือเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอันเป็นการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ อย่างยั่งยืน ส่งผลให้คนรุ่นใหม่เกิดความตระหนักในความสำคัญของโบราณสถานของชุมชนในแง่จิตวิญญาณ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจเกิดความเป็นสิริมงคล แก่ตนและครอบครัว และตรงกับบุญสงฆ์อันเป็นประเพณีสืบสองเดือนของ ชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์กับน้ำที่จะส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม เป็นต้น **“ประเพณี การสงฆ์”** จึงถือเป็นกิจกรรมที่ จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งที่ ช่วยให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นการ สร้างให้โบราณสถานกลับมามีชีวิตอีกครั้ง จะช่วยสร้างให้โบราณสถานสามารถดำรง อยู่ได้อย่างยั่งยืนประชาชนในพื้นที่รู้ถึงความสำคัญและมีความเข้าใจประวัติ ศาสตร์ ที่มีอยู่ในโบราณสถานอย่างท่องแท้จึงทำให้เกิดความยำเกรงในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ จะทำให้คนสามารถอยู่กับโบราณสถานได้อย่างสมดุล โดยโบราณสถานยังคงทำหน้าที่เดิมของตนเองต่อไปสืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน

อำภา บัวระภา และ เมทินี โคตรดี (2560 : 51) ได้กล่าวในบทความ เรื่อง “หมู่บ้านหวนาไทย” ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ศูนย์รวมทางจิตใจและมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ว่า

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ชาวบ้านหัวนาไทยชาวบ้าน เช่น บ้านหนองคูใหญ่ บ้านหนองคูขาด บ้านโคกคู ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ร่วมกันจัดขึ้นในทุกวันที่ 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีสงกรานต์ โดยก่อนถึงวันพิธีชาวบ้านจะมาช่วยกันทำความสะอาดพื้นที่บริเวณหมู่บ้านหัวนาไทยเพื่อเตรียมจัดสถานที่เพื่อทำ พิธี พอถึงในเวลาตอนเช้าของ 6 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านก็จะมีเตรียมข้าวปลาอาหารคาวหวานมาจากบ้านของตนเองเพื่อนำ มาร่วมทำ บุญ และที่สำคัญคือจะนำน้ำสะอาด จากบ้านของตนเพื่อมารวมกันกับชาวบ้านคนอื่นนำ มาให้พระสงฆ์ทำ สวดทำ พิธีก่อนที่จะนำ น้ำนั้นไปสงฆ์ ชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมงานจะขุดดินเพื่อนำ ไปกองไว้ข้างศาลปู่ตา จำนวน 3 กอง (คล้ายกับการก่อกองทราย) ตรงกลางกองดินแต่ละกองจะปักไม้ที่ผูกเศษผ้าเหลืองจากจีวรพระและดอกไม้ธูปเทียนมัดติดไว้ด้านบนด้วยความเชื่อที่ว่า ให้ดิน 3 กองนั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและให้ชาวบ้านได้มีโอกาสสงฆ์น้ำพระไปด้วยในคราวเดียวกัน เวลาประมาณ 10.00น. ชาวบ้านนำ อาหารหวานคาว ถวายแต่พระสงค์และเฒ่าจ๋าน้ำ อาหารบางส่วน จัดเป็นสำรับเพื่อถวายให้ศาลปู่ตา จากนั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วก็ป้อนอันเสร็จพิธี ชาวบ้านจะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน จากของที่นำ มาถวายพระและที่จัดเตรียมมาต่างหากเพื่อมารับประทานร่วมกัน หลังจากนั้นจะเป็นการแห่ บั้งไฟนาและบั้งไฟบ้าน และมีการจุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย ในอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านจะเป็นคนทำ บั้งไฟเข้าร่วมแห่เองโดยบั้งไฟจะมีขนาดใหญ่กว่าในปัจจุบัน แต่ด้วยเวลาที่ผ่านไปทำให้ช่างทำ บั้งไฟในหมู่บ้านนั้นหายไปเนื่องจากไม่ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวไว้อีกทั้งรุ่นลูกหลานก็ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับการทำบั้งไฟแล้วในปัจจุบัน ดังนั้นบั้งไฟที่นำ มาใช้แห่ในปีนี้จะซื้อมาจากที่อื่น หรือสั่งทำ จากหมู่บ้านอื่นที่อยู่ต่างจังหวัด การแห่บั้งไฟจะแห่ 3 รอบ วนจากขวาไปซ้าย โดยมีคณะสงฆ์เป็นผู้นำ ในขบวน เมื่อแห่เสร็จก็จะเข้ามาในลานพิธีเพื่อสงฆ์ต่อไปพระสงฆ์จะทำ การสงฆ์เป็นลำ ดับแรก ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุดที่อยู่มาเป็นอันดับแรกและเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนั้นเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก น้ำที่ใช้คือน้ำที่ผ่านการสวดทำ พิธีแล้ว จากนั้นก็มีการสงฆ์ศาลปู่ตา ซึ่งเป็นความเชื่ออีกหนึ่งอย่างของชาวบ้านหัวนาไทย คือมีความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือน มีความเชื่อเรื่องผีที่จะช่วยคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขและสุดท้ายในพิธีคือการสงฆ์น้ำกองดินที่ชาวบ้านที่เข้ามาร่วมกันนำมากองไว้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งความเชื่อที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ลำ ดับการสงฆ์นั้นจะสงฆ์ตามลำ ดับตามความเชื่อความศรัทธาและตามสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นตามลำ ดับเวลา ความสำคัญของพิธีสงฆ์ของชาวบ้านตำบลหนองคูขาดได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีความหลากหลาย แต่สามารถอยู่ภายในพื้นที่เดียวกันได้ในระหว่างที่มีการสงฆ์ ชาวบ้านบางส่วนจะจุด “บั้งไฟบ้านและบั้งไฟนา” เพื่อเป็นการเสี่ยงทายให้กับหมู่บ้าน และการทำ การเกษตรของชนในหมู่บ้านโดยมีความเชื่อที่ว่า ถ้าจุดบั้งไฟบ้านขึ้นสูงมากเท่าใด ชาวบ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข มีความสุขกายสุขใจ มีโชคลาภ และมีแต่เรื่องที่ดีๆ เกิดขึ้น ถ้าหากบั้งไฟขึ้นไม่สูงมากนักหรือมีเหตุขัดข้องทำให้บั้งไฟจุดไม่ขึ้นก็จะทำให้หมู่บ้านและคนในหมู่บ้านมีเหตุอาเพศ หรือเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับคนในชุมชน การจุดบั้งไฟนาก็เช่นเดียวกันหากจุดได้สูงมากเท่าไรการทำ การเกษตรของชาวบ้านก็จะดีมากกว่านั้นในปีนั้นก็จะมียอดตกต้องตามฤดูมีน้ำมาก มีข้าวปลาอาหาร อุดมสมบูรณ์และที่สำคัญคือผลผลิตทางการเกษตรจะได้ปริมาณมาก ผลของการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย ทั้งบั้งไฟบ้านและบั้งไฟนาของชาวบ้านหัวนาไทยในปี 2558 นี้ ไม่มีอุปสรรคและปัญหาในการจุดบั้งไฟและบั้งไฟที่สูงพอสมควรจึงทำให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานมีความเชื่อมั่นว่าปีนี้หมู่บ้านและคนในหมู่บ้านจะดำเนินชีวิตได้ปกติสุขและการทำ การเกษตรก็จะดีผลดีด้วยกิจกรรมและการละเล่นในพิธีสงฆ์ตั้งแต่อดีตไม่มีการแสดงและการละเล่นอื่นประกอบนอกเหนือจากการทำ พิธีสงฆ์เท่านั้น โดยการละเล่นที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและการละเล่นก็มีการเปลี่ยนแปลงตาม

ไป เช่น การจุดบั้งไฟ การละเล่นฟ้อนลำ หรือในปัจจุบันมีการแสดงรำ วงย้อนยุคและการแสดงดนตรีของชาวบ้านหนองคูขาด ซึ่งกิจกรรมการละเล่นและการแสดงตั้งแต่อดีตจะเป็นไปเพื่อการบวงสรวง เช่น การจุดบั้งไฟต่อมาเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหลายอย่างทำให้คนที่มาร่วมงานนั้นน้อยลง การละเล่นและการแสดงส่วนใหญ่จึงทำ ขึ้นเพื่อดึงดูดให้ชาวบ้านและคนโดยทั่วไปสนใจและเข้ามาร่วมงานสนุก จำนวนผู้คนที่มาร่วมงานประเพณีสงกรานต์มีจำนวนน้อยลง ผู้ที่เข้ามาร่วมงานโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตและยังคงมาร่วมพิธีกรรมในทุกปี เนื่องจากความเชื่อความศรัทธานั้นได้ฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจและหล่อหลอมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังมีเด็กซึ่งติดตามคุณตาคุณยายมาร่วมพิธี การจัดงานควรให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึงเด็กและเยาวชน และควรจัดกิจกรรมทางประเพณีที่สนุกสนานเพื่อดึงดูดให้เด็ก เยาวชน และคนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม และงานควรจัดเป็นประจำ และต่อเนื่อง รวมถึงต้องมีการประชาสัมพันธ์ และการเชิญชวนสร้างความน่าสนใจ

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์ (2554 : 20-22) ได้กล่าวในบทความ เรื่อง “จ้ำ” ผู้สื่อสารกับปู่ตา : รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมของชุมชน ไว้ว่า หลายหมู่บ้านที่มีดอนปู่ตา มีศาลปู่ตา จะมีพิธีกรรมคือการเลี้ยงบ้านพร้อมกับเลี้ยงปู่ตา ซึ่งหลายแห่งจะจัดในวันขึ้นหนึ่งค่ำ เดือนหก ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นแห่งฤดูการเพาะปลูก ผู้นำชุมชนจะประกาศเตือนล่วงหน้าหลายวัน มีการตั้งกรรมการดูแลรับผิดชอบทั้งด้านพิธีการและสถานที่ มีการเตรียมหาของเช่นสังเวยที่เป็นของส่วนรวมในส่วนตัวแต่ละคนก็จะเตรียมดอกไม้ธูปเทียนมาคารวะเจ้าปู่ ในวันงานนั้นสมาชิกทุกคนทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ วัยรุ่นจะมาเข้าร่วมพิธีกันอย่างพร้อมเพรียง ผู้ใหญ่จะเป็นผู้นำพิธีการ หม่อมสาวจะใช้แรงงานการจัดสถานที่ เด็กๆได้เรียนรู้ดูการกระทำและรอกินอาหารที่นำมาเป็นเครื่องถวายปู่ตา บางแห่งมีการเซ่นไหว้ด้วยดอกไม้ ธูปเทียน และอาหารคาวหวานตามธรรมดาเท่าที่มีในชีวิตปกติ แต่บางแห่งก็มีกติกากว่าต้องเป็นสัตว์เป็นๆ หรือฆ่าสัตว์เป็นมาบวงสรวงในพิธี เช่น หมูป่า หรือหมูดำ เป็นต้น และมีอาหารคาวหวานต่างๆ โดยเฉพาะเนื้อดิบๆ เมื่อถวายแก่ปู่ตาแล้วก็จะแบ่งกันกินในหมู่ผู้มาร่วมงานในดอนปู่ตาเท่านั้น ไม่ให้นำกลับบ้านเข้าไปในหมู่บ้าน ในวันที่เจ้าปู่จะแสดงบางสิ่งบางอย่างผ่านจ้ำ เป็นเสมือนคำพยากรณ์ที่ส่งลมรอกอย เช่น มีการรำดาบมีการทักว่าใครทำดี ใครทำผิดจารีตประเพณี หรือขอร้องให้ช่วยกันทำสิ่งใดต่อชุมชน เป็นต้น ซึ่งมักจะเป็นเรื่องราวที่แปลกหรือน่าเชื่อถือ แล้วผู้คนก็จะจดจำนำไปปฏิบัติตาม พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงบ้านหรือการเลี้ยงปู่ตา เป็นพฤติกรรมร่วมกันของผู้คนในสังคม เป็นการยินยอมพร้อมใจที่จะประพฤติปฏิบัติ โดยเอาความเชื่อเป็นแกนกลางได้แก่ความเชื่อถือในความดีงามและความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าปู่หรือปู่ตา โดยมีพื้นที่การแสดงออกร่วมกันได้แก่บริเวณภายในดอนปู่ตาอันมีศาลปู่ตาอยู่กึ่งกลาง

หยิน โจวเยี่ยน ฐปณี รัตนเลิศ,ชาตรี อัครจินดาพล และ หวัง ยี่เหวิน (2560 : 186-189) ได้กล่าวในบทความ เรื่อง การเปรียบเทียบวัฒนธรรมข้ามชาติประเพณีเลี้ยงผี ของชนเผ่าลี้ระหว่างประเทศจีนและประเทศไทย ไว้ว่า จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพิธีกรรมความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกันของชนเผ่าลี้มีดังนี้

1) ความคล้ายคลึงกัน ประกอบด้วย

(1) ความคล้ายคลึงของพิธีกรรมเช่น มีวัตถุประสงค์เดียวกัน วัตถุประสงค์หลักของพิธีกรรมมี 2 ข้อ คือความเคารพต่อธรรมชาติและเคารพบูชาบรรพบุรุษ โดยมีรายละเอียดดังนี้ ความเคารพต่อธรรมชาติแต่ละครอบครัวมีความเชื่อในศาสนาดั้งเดิมสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ภูเขา แม่น้ำ สัตว์ พืชและอื่นๆ ตลอดจนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีจิตวิญญาณ มนุษย์ในช่วงต้นรวมถึงชนกลุ่มน้อยหลายคนมีประสบการณ์ตามธรรมชาติในแบบการเคารพบูชาธรรมชาติแต่มีการพัฒนาและมีความก้าวหน้าของสังคม บูรณาการของวัฒนธรรมข้ามชาติเพราะว่าชนเผ่าลี้ อาศัยอยู่ในเขตภูเขาทางตอนเหนือของประเทศไทย โดย

มีความเชื่อว่าในธรรมชาติมีภูติผีวิญญานสิงสถิตอยู่ และคิดว่าสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต เทศกาลข้าวใหม่ของชาวลีัวะเป็นพิธีการบูชาภูติผี เป็นการเคารพต่อวิญญาน และเป็นวิญญานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเชื่อในการดำรงอยู่ของธรรมชาติต่างๆ และความเชื่อนี้ส่งผลต่อธัญพืชพรรณให้มีความอุดมสมบูรณ์ หากไปลบหลู่ผลผลิตในปีนั้นจะไม่ดีนอกจากนี้ ยังมีการบูชาวิญญานเพื่อแสดงความเคารพต่อวิญญานและเชื่อว่า ในพิธีทั้งหมดควรจะต้องเกี่ยวข้องกับภูติผีวิญญาน และเกรงว่า วิญญานที่ให้ชีวิตจะนำความโชคร้ายมาสู่ครอบครัวและความเคารพบูชาบรรพบุรุษ ชาวลีัวะที่อาศัยอยู่ในอำเภอชางหยวนจะมีเทศกาลปีใหม่เทศกาลตรุษจีนและเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลตรุษจีนของชาวจีน เทศกาลสงกรานต์ของชาวไทย แต่ที่มีความแตกต่างก็คือ ก่อนเริ่มกินข้าวในคืนปีใหม่ พวกเขาจะนำอาหารมาเช่นให้วัวบูชาบรรพบุรุษเทศกาลปีใหม่ของชาวลีัวะ ภายในบ้านของชาวลีัวะจะมีแท่นบูชาบรรพบุรุษ ทุกเทศกาลชาวลีัวะจะมากำหนดหนึ่งครั้ง จุดธูปเทียน เช่นอาหารและผลไม้ก่อนจะต้มเหล้าชาวลีัวะจะเทลงพื้น เพื่อให้บรรพบุรุษก่อน แล้วค่อยให้แขกดื่มเวลาแขกรับแก้วจะรับด้วยสองมือ และจะต้องดื่มให้หมดแก้ว ทุกเทศกาลสำคัญชาวลีัวะจะสวดมนต์บูชาเหล่าเพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ และให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข จากการสำรวจผู้วิจัยพบว่า การบูชาวิญญานบรรพบุรุษก็คือการบูชาวิญญานบรรพบุรุษที่เก่าแก่สมัยโบราณ

(2) ความหมายสัญลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันพิธีกรรมทางศาสนาดั้งเดิมคือปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชนเผ่าของพวกเขา ขั้นตอนการเคารพบูชาจะมีของใช้ที่คล้ายคลึงกันและสิ่งของที่ขาดไม่ได้ก็คือ วัวและไก่ และในพิธีกรรมจะต้องมีผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย วัวจะเป็นสัตว์มงคลและก็เป็นสัตว์ที่มีคุณค่าทางทรัพย์สิน เมื่อมีพิธีกรรมใหญ่ๆจะต้องมีวัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยทุกครั้ง ส่วนไก่จะเป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแขกที่มาร่วมพิธีกรรม เพราะไก่จะแสดงถึงความเคารพสูงสุด ดังนั้นความหมายสัญลักษณ์ของพิธีกรรมของชาวลีัวะจีนและชาวลีัวะไทยจะมีความคล้ายคลึงกัน ล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่า เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพผู้สูงอายุ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าตนเอง และอนุรักษ์ธรรมชาติ

(3) หน้าที่ทางสังคมที่คล้ายคลึงกันพิธีกรรมนี้มีอยู่ในสังคมที่มีความสำคัญคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทยหรือประเทศจีนเพื่อให้นักวิจัยสามารถตรวจสอบข้อมูลและสถานที่ได้ พิธีกรรมนี้เป็นฮีตทางสังคมของชาวลีัวะจีนและชาวลีัวะไทย เพื่อดึงดูดผู้คนให้มาความสนใจวัฒนธรรมนี้มากขึ้นอีกทั้งยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมชนเผ่าที่มีเอกลักษณ์นี้ไว้สามารถให้ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการเข้าใจถึงกระบวนการในการพัฒนาการตลาดประเพณีพื้นบ้านว่ารวมอยู่ในวิถีชีวิตปัจจุบันได้อย่างไร ปัจจุบันนี้บางวัฒนธรรมมีการปรากฏอย่างต่อเนืองอย่าง เช่น หลักสูตรชาติพันธุ์วิทยา สังคมวิทยาและคติชนวิทยาเป็นต้น และยังมีอีกสังคมนการทำงานที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจซึ่งก็คือการประกอบพิธีของศาสนาดั้งเดิม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน สามารถให้องค์กรมีส่วนร่วมในการพัฒนารักษาประเพณีนี้มากขึ้น จะนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่น

2) ความแตกต่างกันประกอบด้วย

(1) ด้านสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรมในกระบวนการประกอบพิธีกรรมของชาวลีัวะไทยค่อนข้างใส่ใจกับจำนวนและการเลือกสิ่งของที่นำมาประกอบพิธีกรรม เพราะจำนวนที่แตกต่างกันแสดงถึงความหมายของวัฒนธรรมที่ต่างกันด้วย ดังนั้น ผู้วิจัย จึงบันทึกการบูชาผีต้นข้าวของชาวลีัวะไว้ในพิธีกรรม ผู้ดูแลจะบอกผู้วิจัยในเรื่องของจำนวนและลำดับของสิ่งของ และมุ่งเน้นภาพบรรยากาศกิจกรรมพิธีบูชาของชาวลีัวะอำเภอชางหยวนและในพิธีกรรมควรมีการเชื่อมโยง ในกิจกรรมมักจะมีการเต้นที่มีความหมายต่างๆ งานรื่นเริงเฉลิมฉลอง

และจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม การเรียกคืนสิ่งที่ควรมีในปี แสดงให้เห็นถึงความงามของธรรมชาติที่ผสมผสานกันกับธรรมชาติ

(2) ด้านความแตกต่างของกระบวนการในพิธีกรรมเนื่องจากสองประเทศมีวิถีชีวิตที่ต่างกัน โดยคนไทยเกือบทุกคนนั่งบนพื้น เข้าบ้านต้องถอดรองเท้าที่อยู่อาศัยจะเป็นบ้านไม้ยกสูงกระบวนการประกอบพิธีกรรมจะนั่งที่พื้น มีการค้ำบในการทำพิธีของชาวลีัวะจะประกอบพิธีที่บ้านนอกจากลูกสาวเจ้าบ้านแล้วลูกสาวบ้านอื่นจะไม่สามารถขึ้นไปบนบ้านได้ เพราะจิตวิญญาณของพิธีอยู่ชั้นบน ในระหว่างที่อยู่ในห้องเชยจิตวิญญาณออกมานั้น นอกจากเจ้าบ้านแล้วคนอื่นจะไม่สามารถเข้าไปดูได้ แต่ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากเจ้าบ้านให้สามารถอยู่นอกประตูห้องเพื่อเก็บบันทึกข้อมูลทุกอย่างที่เกิดขึ้นกระบวนการพิธีกรรมทั้งหมดเต็มไปด้วยความลึกลับ ผู้วิจัยยังได้เข้าร่วม "เทศกาลข้าวใหม่" ของชาวลีัวะอำเภอหางยวน ซึ่งล้วนแต่เป็นภาพของงานรื่นเริง "วิญญาณจิกู" เป็นการเชื่อมโยงรูปแบบในการแสดง ทุกคนสามารถเข้าชมและถ่ายรูปได้ไม่มีข้อห้ามมากเกินไป เทศกาลข้าวใหม่ของชาวลีัวะผสมผสานองค์ประกอบที่ทันสมัยอย่างมาก ดังนั้น บอกได้ว่าชาวลีัวะไทยกับลีัวะจีนมีกระบวนการทางพิธีกรรมที่แตกต่างกัน และ

(3) ด้านรูปแบบ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในชุมชนที่ต่างกันชาวลีัวะไทยมีกิจกรรมทางพิธีกรรมสองแบบแบบที่หนึ่งเป็นกิจกรรมทางพิธีกรรมของชาวบ้านแต่ละบ้าน แบบที่สองเป็นกิจกรรมทางพิธีกรรมที่ทั้งหมู่บ้านทำร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็รูปแบบไหนคนในหมู่บ้านทั้งหมดต้องมีส่วนร่วม คนรุ่นก่อนเข้าร่วมคนรุ่นหลังจะต้องเป็นผู้ออกไปทั้งหมู่บ้านสำหรับวัวที่ใช้ในพิธีจะต้องเป็นหัวหน้าผู้ดูแลพิธีกรรมเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด คนทั้งหมู่บ้านจะให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนที่มีหน้าที่รับผิดชอบแล้วกระจายไปทุกครัวเรือนชาวลีัวะ อำเภอหางยวน เน้นการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านในพิธีกรรมเป็นหลัก รัฐบาลและองค์กรที่สนับสนุนเป็นผู้รับผิดชอบด้านวัสดุอุปกรณ์พิธีกรรมนี้ตั้งดูตักทองเที่ยวเพื่อมาสัมผัสประสบการณ์พื้นบ้านได้ไม่น้อย เป็นการรักษารูปแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านพื้นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวและธุรกิจ ผลการวิเคราะห์สาเหตุของความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างพิธีกรรมมีดังนี้

1) สาเหตุของพิธีกรรมที่ยังมีอยู่ที่เหมือนกันประกอบด้วย

(1) ภูมิหลังทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เหมือนกัน มีบรรพบุรุษเดียวกันนำมาซึ่งความคล้ายคลึงกับของสีผิว ภาษา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดียวกัน เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของการย้ายถิ่นฐานของชาวลีัวะไปยังประเทศพม่าและภาคเหนือของประเทศไทยหลังจากที่อพยพไปในพื้นที่นั้นๆ แล้วได้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมจนมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ชาวลีัวะจีนและชาวลีัวะไทยมีความเชื่อในศาสนาตั้งเดิมเช่น การบูชาธรรมชาติ มีความเชื่อว่ามีวิญญาณในธรรมชาติและจักรวาล และในปัจจุบันความหมาย และ เนื้อหาคำสอนศาสนาตั้งเดิมไม่มีแล้วเพราะว่าอยู่ในสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมือนกันจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก แต่ว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติบนโลกนี้ล้วนมีเหมือนกัน เช่น พายุฟ้าร้องเป็นต้น ดังนั้นรูปแบบและพิธีกรรมทางศาสนาตั้งเดิมของพวกเขาจึงมีความคล้ายคลึงกันการใช้ชีวิตในสังคมจากรุ่นสู่รุ่นของพวกเขาจึงกลายมาเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นในสังคมนักเขียนชาวอเมริกันนามว่า Ruth Benedictเคยเขียนว่า “ประวัติชีวิตของบุคคลก่อนอื่นคือจะต้องปรับให้เข้ากับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นลงมา ตั้งแต่ครั้งแรกที่ลืมตาดูโลก ประเพณีได้สร้างประสบการณ์และพฤติกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไปแล้วแต่เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่เวลามีกิจกรรมต่างๆสามารถเข้าร่วมได้ ความเคยชินในวัฒนธรรมก็คือความเคยชินของเขา วัฒนธรรมอื่นๆ ความเชื่อวัฒนธรรมก็คือความเชื่อของบุคคลความเป็นไปได้ก็คือความเป็นไปได้ของบุคคล ดังนั้น ชาวลีัวะจีนและชาวลีัวะไทยจึงมีบรรพบุรุษที่คล้ายคลึงกัน วัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

(2) การใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน การใช้ชีวิตของชาวลี้ว่ะจินอาศัยอยู่บนภูเขา ละว้าชาวลี้ว่ะ อำเภอลำปาง เป็นส่วนหนึ่งของชนเผ่าละว้า พวกเขาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในภูเขาสูง มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีพืชและสัตว์ที่หลากหลาย การขึ้นเขาล่าสัตว์เป็นเรื่องปกติ ชาวลี้ว่ะไทยอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย มีประชากรน้อย และการสัญจรไม่สะดวก ชนเผ่าในภาคเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยเรียกว่าชาวเขา พื้นที่ภูเขาทางตอนเหนือเป็นตัวเลือกแรกในการศึกษาชนเผ่า เพราะมีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน โดยรวมค่อนข้างล่าหลัง

2) สาเหตุความแตกต่างของพิธีเช่นไหว้ผีของชนเผ่าลี้ว่ะจินและชนเผ่าลี้ว่ะไทยประกอบด้วย

(1) ปัจจัยภายในและภายนอกที่ทำให้วัฒนธรรมของชนเผ่าลี้ว่ะชาวจีนและชนเผ่าลี้ว่ะชาวไทยมีความแตกต่างกัน ปัจจัยภายใน ได้แก่

(1.1) ชนเผ่าลี้ว่ะมีความเลื่อมใสทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์เนื่องจากประเพณีของชนเผ่าลี้ว่ะโบราณได้รับการถ่ายทอดมาจากชาวไทยใหญ่ เช่น การจัดประเพณีการเช่นไหว้ผีในแต่ละครั้งต้องฆ่าวัวเพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ครั้งละหลายสิบตัว และยังมีพิธีชุธัญญาหารอีกมากมาย จึงทำให้ชนเผ่าลี้ว่ะแต่โบราณเกิดภาวะเงินและอาหารไม่พอใช้สอยจากนั้นมาศาสนาพุทธได้มีการสั่งสอนให้ประหยัด ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จึงมีการฆ่าสัตว์มาเซ่นไหว้น้อยลง ไม่นานชุมชนเผ่าลี้ว่ะจึงได้หันมาเลื่อมใสนับถือในคำสอนของศาสนาพุทธมากขึ้น นอกจากนี้ ยังได้รับผลกระทบมาจากวัฒนธรรมทางตะวันตก ความเชื่อในเรื่องพระเยซู ศาสนาคริสต์ จึงทำให้ประเพณีเช่นไหว้ผีของชนเผ่าลี้ว่ะเลือนรางหายไปและเกิดการเปลี่ยนแปลง

(1.2) ชนเผ่าลี้ว่ะได้รับเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าไตและชนเผ่าฮั่นเข้ามา ชนเผ่าลี้ว่ะได้รับผลกระทบมาจากวัฒนธรรมของชาวฮั่น ที่พิเศษกว่านั้นก็คือ ชาวอำเภอลำปางได้รับกระแสวัฒนธรรมมาจากชาวไต ทุกๆ ปีจะมีการจัดงานปีใหม่แบบจีนและม้งงานประเพณีงานสงกรานต์แบบชาวไตด้วย ด้านวัฒนธรรมของชาวฮั่นเป็นวัฒนธรรมที่พบเห็นได้ทั่วไปในประเทศจีนมันทำให้คุณภาพชีวิตของชาวเผ่าลี้ว่ะมีความร่ำรวยและพละกำลัง จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการค้า ศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคต่างๆทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นมากมาย ทำให้ชนเผ่าลี้ว่ะส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาหาความเจริญในเมืองวัฒนธรรมที่ดีชาวเผ่าลี้ว่ะได้ซึมซับเอาไว้ ส่วนที่ไม่ดีนั้นก็ทิ้งไป ชาวเผ่าลี้ว่ะยังได้รับเอาวัฒนธรรมของชาวไตและชาวฮั่นเข้ามา จึงทำให้ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปมาก ปัจจัยภายนอก นโยบายของประเทศส่งผลกระทบต่อเขตลุ่มชาวลี้ว่ะในเขตลุ่มชาวลี้ว่ะเป็นเขตที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก วัยรุ่นส่วนใหญ่จะออกไปจากชุมชนของตนเองเพื่อไปทำงานที่อื่น ได้รับการศึกษา และได้รับการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่ล้ำสมัยไม่เชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีปีศาจอีกต่อไป เริ่มมีความเชื่อเรื่องศาสนาละทิ้งสิ่งก่อสร้างสมัยเก่าหันมาอยู่อาศัยในที่อยู่สมัยใหม่ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การใช้ชีวิตของคนชนเผ่าลี้ว่ะเปลี่ยนไป ราวกับเป็นคนชนชาติอื่น นานวันเข้าประเพณีการเช่นไหว้ผีแบบโบราณก็เปลี่ยนแปลงไป

ชนัชฎา จิตชินะกุล (2556 : 37-39) กล่าวในบทความ เรื่อง วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของศาลปู่กุดเป่ง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ประเพณีการไหว้ศาลเจ้าปู่กุดเป่ง จะกระทำพิธี โดยชุมชน 2 กลุ่มคือกลุ่มคนไทยที่ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตร หมู่11 ตำบลแวง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดร้อยเอ็ด และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในตลาด อำเภอน้ำขุ่น ซึ่งการจัดประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุดเป่งที่หมู่บ้านเกษตรนั้น จะจัดขึ้นในวันพุธแรกของเดือนหกของทุกปี โดยจะเรียกประเพณีนี้ว่า งานสมโภช บวงสรวง เจ้าปู่กุดเป่ง และจะจัดงานเพียงวันเดียว โดยขั้นตอนในการประกอบ พิธีกรรมจะเน้นพิธีกรรมแบบไทย มีเจ้าพิธีคือ เฒ่าจ้ำเป็นผู้ประกอบพิธี และเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับเจ้าปู่กุดเป่งรวมทั้งมหรสพที่ นำมาแสดงจะ

เป็น ประเภทหมอลำส่วนประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุตเป่งของคนไทยเชื้อสายจีน จะจัดระหว่าง วันที่ 6-10 ธันวาคมของทุกปี รวม 5 วัน 5 คืน คนไทยเชื้อสายจีนจะเรียก

ศาลเจ้าปู่กุตเป่งนี้ ว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง การประกอบพิธี กรรมจะเน้นการเซ่นไหว้ แบบประเพณีจีน คือ การไหว้เจ้า ไม่ต้องมีเจ้าพิธีเป็นสื่อกลางในการติดต่อ และมหรสพจะเน้นการแสดงงิ้วเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามประเพณีการไหว้ศาลเจ้าปู่กุตเป่งของทั้ง 2 กลุ่ม ต่างมี จุดมุ่งหมายเดียวกันคือต้องการ ความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมอันแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ชาวอำเภอโพนทองมีต่อ ประเพณี การไหว้เจ้าปู่กุตเป่ง รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของประเพณีที่มีต่อสังคมของชาวอำเภอโพนทอง จนทำให้เป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง.ในจังหวัดร้อยเอ็ด

ประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุตเป่ง มีหน้าที่ต่อสังคมของชาวอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

1. สนับสนุนความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยทุกคนจะรับรู้ร่วมกันว่า วันพุธแรกของเดือนหกของทุกปี จะเป็นวันสมโภชบวงสรวงเจ้าปู่กุตเป่ง ดังนั้น ทุกคนจะมาช่วยกันจัดงานอย่างพร้อมเพรียง พร้อมทั้งมีการจัดหมอลำมาร่วม เถลิมฉลองกันภายในงาน ซึ่งถือว่าการทำบุญอย่างหนึ่ง

2. ด้านจิตใจ ผู้เข้าร่วมในประเพณี การไหว้เจ้าปู่กุตเป่งเชื่อว่าเมื่อประกอบ พิธีกรรมแล้วตนเอง ครอบครัว จะเกิดความเป็นสิริมงคล มีความสุขกาย สุขใจ ทำมาหากินได้เจริญรุ่งเรือง ดังที่ได้สอบถามผู้ที่มาร่วมพิธีพบว่า มักเป็นบุคคลที่ได้ประกอบพิธีกรรมมาอย่างต่อเนื่องหลายปี และยังมี การชักชวนบุคคลในครอบครัวให้เข้ามาเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย

3. ด้านการทำนายเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ซึ่งผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมนอกจากจะมี ความเชื่อและความศรัทธาในเจ้าปู่กุตเป่งแล้ว ยังต้องการ ทราบผลการเสียหายจากการต้มเต่าและเชื่อว่าในปีนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหารจะเป็นไปตามผลของการเสียหาย

4. แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ช่วยรักษาบ้านเมืองให้เกิด ความสงบสุขและความ ร่มเย็น รอดพ้นจากภัยอันตราย ด้วยความเชื่อ และความ ศรัทธาในองค์ที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์และ รักษาประเพณีนี้ให้คงอยู่สืบไป

ความเชื่อของชาวอำเภอโพนทอง ที่มีประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุตเป่ง มีดังนี้

1. เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัวด้วยชาวบ้านมีความเคารพและศรัทธาต่อเจ้าปู่กุตเป่งมาเป็นเวลานาน

2. เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความสุขในบ้านเมือง เพราะเจ้าปู่กุตเป่งจะช่วย ป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ด้วยชาวบ้าน เชื่อว่าเจ้าปู่กุตเป่งเปรียบเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอโพนทองที่จะพิทักษ์ ปกป้องและคุ้มครองให้คนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ดังจะเห็นว่าเมื่อถึงวันพุธแรกของเดือนหก ชาวโพนทองจะร่วมแรงร่วมใจในการจัดพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง ตามความเชื่อที่มีมานานจน กลายเป็นประเพณีท้องถิ่น

3. เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว เจ้าปู่กุตเป่งจะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารและความอุดมสมบูรณ์เรื่องน้ำได้ ดังจะพบ มีพิธีเสี่ยงทายในการประกอบพิธีกรรมและถือว่าเป็นส่วนความสำคัญส่วนหนึ่ง ของพิธีกรรม เพราะชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จะเชื่อในผลการทำนายที่เกิดขึ้น

4. เชื่อว่าเจ้าปู่กุตเป่งเป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณศาล จากสังเกต บริเวณศาลเจ้าปู่กุตเป่งยังคง มี ต้นไม้ขนาดพันธุ์ที่มี ขนาดใหญ่และมี อายุ นับร้อยปี เป็นจำนวนมาก เพราะทุกคนเชื่อว่าหากใครลักลอบตัด ไม้ในบริเวณศาลเจ้าปู่กุตเป่งจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีต่อตนเองและครอบครัว ดังนั้นบริเวณศาลเจ้าปู่กุตเป่งจึงยังคงมี แต่ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก

5. ชาวบ้านมีความศรัทธาและมีความเชื่อต่อเจ้าปู่ดั่งเป้งเป็นอย่างมาก เพราะทุกครั้งที่ต้องการสิ่งใด หรือมีปัญหาใด มักจะขอให้เจ้าปู่ดั่งเป้งช่วยหรือ ดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้ โดยจะให้เฒ่าเข้าจ้ำเป็นสื่อกลางในการติดต่อเจ้าปู่ดั่งเป้ง และเสี่ยงทายจากไม้เสี่ยงทาย และหากจะได้ในสิ่งที่ปรารถนา ไม้เสี่ยงทาย จะยาวกว่าเดิม แต่ถ้าไม่ได้ดังที่ปรารถนา ไม้เสี่ยงทายจะมีความยาวเท่าเดิม

คชสีห์ เจริญสุข,พงษ์พันธ์ เสาวดี,พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ,จักรี ออบมา และ ชานน สืบสม (2560 :5-6) กล่าวในบทความ เรื่องดนตรีสำหรับการละเล่นในพิธีกรรมผีขนน้ำ บ้านนาข้าว ตำบลนาข้าว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ว่า ผีขนน้ำเป็นชื่อเรียกของคนที่ตั้งกายลักษณะรุ่มร่ามเป็นชุดยาว สวมหน้ากากครอบศีรษะมีลักษณะคล้ายควาย มีเขาค้างขึ้นไป ซึ่งเชื่อกะหว่างเขาสองข้างแล้วห้อยริ้วผ้ายาวซึ่งเปรียบเสมือนสายฝนที่ตกลงมา บนชุดมีการตกแต่งด้วยเส้นแถบของผ้าสีสดใสที่นำมาเย็บต่อและปล่อยชายให้เป็นริ้ว เมื่อเคลื่อนไหวจะทำให้ริ้วผ้าดังกล่าวพลิ้วสะบัดไปตามแรงการเคลื่อนไหว คำว่า “ผีขนน้ำ” นั้นมีที่มาจาก 2 นัยยะ คือ นัยยะที่ 1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับวิญญาณของสัตว์จำพวกวัวควายที่ตายไปแล้วแต่วิญญาณยังล่องลอยอยู่ตามสถานที่เคยอยู่อาศัย เช่น ตามลำห้วย หนอง แม่น้ำ เมื่อชาวบ้านไปตักน้ำหรืออาบน้ำก็จะตามคนเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน (สุภาพ แสงขาว, 2557 : สัมภาษณ์) ส่วนนัยยะที่ 2 นั้น มาจากการเล่นผีขนน้ำเป็นประจำทุกเดือน 6 แล้วฝนตกทุกครั้ง จึงเรียกว่า “ผีขนน้ำ” ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่อาศัยอยู่ตามลำห้วย หนอง คลองบึง คนโบราณมักเรียกว่า “ผีขนน้ำ” ซึ่งคนในเขตตำบลนาข้าวและอำเภอเชียงคานเองก็เรียก อย่างไรก็ตาม อาจมีการเรียกชื่อได้ในลักษณะเช่นเดียวกันว่า “ผีขน” “ผีโขน” หรือ “ผีขุน” ตามแต่ความเชื่อของแต่ละคน (สำเนียง ทาก้อม, 2557 : สัมภาษณ์) ต่อมาจึงพัฒนาการเรียกมาสู่ “ผีขนน้ำ” ซึ่งมีการเล่นในงานบุญบั้งไฟหรืองานบุญเดือน 6 ในวันแรม 1 ค่ำถึง 15 ค่ำ โดยชาวบ้านเชื่อว่า “เมื่อเล่นผีขนน้ำแล้วเจ้าปู่จะขึ้นชอบ เจ้าปู่จะดลบันดาลให้ชาวบ้านนาข้าวพบแต่สิ่งที่ดีๆ เหตุเภทภัยต่างๆ ไม่เกิดขึ้น” ดังที่กล่าวว่า “หากปีใดที่มีจำนวนผีขนน้ำมาร่วมเล่นในงานบุญเดือนหกเป็นจำนวนมาก เจ้าปู่ก็จะขึ้นชอบเป็นพิเศษและช่วยดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกถูกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ชาวไร่ชาวนาสามารถทำการเกษตรกรรมได้อย่างประสบความสำเร็จพืชผลทางมีความอุดมสมบูรณ์” จากการศึกษาการใช้ดนตรีในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว พบว่า มีการใช้เครื่องดนตรีหลักอยู่ 4 ชนิด ได้แก่ กลองตุ้ม ฆ้อง ขอลอ (เกราะไม้ไผ่สำหรับตี) ฉาบ และแคน โดยกลองตุ้ม ฆ้อง ขอลอและฉาบ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการสร้างจังหวะในการประกอบพิธีกรรม ถึงแม้จะไม่มีเครื่องดนตรีหรือผู้บรรเลงทำนองเลย แต่จะต้องมีการตีฆ้องและเคาะขอลอสร้างจังหวะดังกล่าวอย่างขาดมิได้ เสียงฆ้องจะเป็นเสียงที่สร้างความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เสียงเคาะขอลอจะทำให้เกิดความพร้อมเพรียงในการร่ายรำประกอบพิธีกรรม โดยมี กระสวนจังหวะ ดังนี้

Tempo ♩ = 90

ภาพที่ 2.1 กระสวนจังหวะ

ที่มา คชสีห์ เจริญสุข,พงษ์พันธ์ เสาวดี,พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ,จักรี ออบมา และ ชานน สืบสม (2560 :5)

กระสวนจังหวะดังกล่าวจะมีความเร็ว (Tempo) เฉลี่ยอยู่ที่ 90 ซึ่งเป็นความเร็วในระดับปานกลาง เนื่องจากความเชื่อที่ว่าของคนสมัยโบราณที่นิยมการฟ้อนรำแบบอ่อนช้อยสวยงามไม่รุนแรงหรืออีกที่ก็คึกโครม ซึ่งจะทำให้เจ้าปู่ท่านไม่ชอบ จากกระสวนจังหวะดังกล่าวก็จะมี การฟ้อนที่ไม่มีกำหนดตายตัวลงไปว่ามีท่าใดบ้าง คือทำท่าตามจินตนาการที่คิดว่าเหมือนผีเพื่อทำให้ผู้คนกลัวและจะมีขบวนฟ้อนซึ่งของคุ่มต่างๆ มีการใช้เครื่องขอแผ้วแผ้วน้ำโดยใช้เครื่องเดียวกับกายัพยี่ซึ่งบังไฟที่ใช้กันทั่วไปในภาคอีสาน แต่เปลี่ยนเนื้อหาบางตอนให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ โดยมีเครื่องดังนี้

“โอโฮ้อโฮ้อ โฮ้อโฮ้อโฮ้อ ขอเหล่าโทนาเจ้าจ๊กถั่วย ขอกล้วยนำเจ้าจ๊กหวี”...

ส่วนการดำเนินทำนอง จะใช้แคนในการดำเนินทำนองหลัก โดยทำนองดังกล่าว มีการใช้บันไดเสียงแบบ เพนทาโทนิค (Major Pentatonic Scale) เหมือนกับดนตรีไทยเดิม ไม่มีเสียง ฟา และเสียง ที ซึ่งลักษณะนี้ดังกล่าวมีลักษณะคล้ายลาย (เพลง) สุดสะแนน ซึ่งเป็นลายแม่แบบของแคนที่นิยมกันทั่วไปในภาคอีสาน นอกจากนั้นจะใช้ลายโบราณอื่นๆ เพิ่มเติมตามแต่อารมณ์ของผู้ดำเนินทำนอง กล่าวคือ ทำนองที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวไม่มีทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะ เป็นการใช้นาองลายโบราณของดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานทั่วไป ดังตัวอย่าง



ภาพที่ 2.2 ทำนองลายโบราณ

ที่ มาคซีสท์ เจริญสุข, พงษ์พันธ์ เสาวดี, พงศ์พัฒน์ เหล่าคนค้ำ, จักรี ออบมา และ ชานน สืบสม (2560 :6)

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ดนตรีสำหรับการละเล่นในพิธีกรรมดังกล่าว โดยการเพิ่มเติมเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น พิณ และซอชนิดต่างๆ เข้าไปขึ้นอยู่กับว่ามีผู้บรรเลงหรือไม่ มีการดัดแปลงทำนองให้ทันสมัยขึ้น สร้างความโดดเด่นให้กับพิธีกรรมเพื่อเน้นสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นโดยมีเหตุผลอันเนื่องมาจาก “วัฒนธรรม” ถือว่าเป็นอำนาจอ่อน (Soft Power) อัน

ทรงพลังที่สามารถแทรกซึมผ่านผู้คนได้อย่างแนบเนียนและได้ผล ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การศึกษา และการเกิดกระแสของการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทำให้หลายชุมชนต่างหิบบเอาวัฒนธรรมของตนเองมาปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เกิดความสวยงามในแบบที่นักท่องเที่ยวสนใจพร้อมกับการประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวและร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีชีวิตทั้งในช่วงเทศกาลที่มีงานประเพณีและนอกเทศกาลที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาและต้องการชื่นชมในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรมและการแสดง ส่งผลทำให้ชุมชนน้ำมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู่

อุดม อรุณรัตน์ (2527 : 40) กล่าวถึง แคนเป็นเครื่องเป่าที่มีการปรับปรุงน้อยมาก เป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ซึ่งมีอยู่อาณาบริเวณแถบเอเชียอาคเนย์นี้เท่านั้น เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง (Instrumental music) คลอเสียงไปกับการร้อง (Vocal music) มีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นพม่าและอีสาน สมัยโบราณ ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบแห่ด้วย ซึ่งกล่าวไว้ในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาชาติว่า “เปี้ยว ปี่แก้วเสียงแคนผสาน”

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2553 : 62) กล่าวถึง แคนหลายถึงเครื่องเป่ามีลิ้นทำด้วยโลหะบางเฉียบและมีหลายเสียง ทำจากไม้ซางหลายอัน เสียบลูกน้ำเต้าแห้ง พบหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดราว 3000 ปีมาแล้ว ในยูเนียน (จีน) และเวียดนาม ต่อมาพบกระจายอยู่ทั่วอุษาคเนย์ทั้งผืนแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะ แคนสมัยแรกๆ มีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือลูกน้ำเต้า และไม้กู่แคนลูกน้ำเต้า เป็นกระเปาะใช้ลมเป่าเข้าไปเมื่อแรกก็เรียกก็เรียกลูกน้ำเต้าแคน ภายหลังคำกร่อนลงเหลือเพียงเต้าแคนหรือแคนเฉยๆ แม้เปลี่ยนจากลูกน้ำเต้าจริงๆ เป็นแก่นไม้และยังคงรักษาชื่อเดิมเรียกว่าเต้าแคนถึงทุกวันนี้ (เต้า หมายถึง นม, รวม, ประชุม, ชุมนุม) ไม้กู่แคนสมัยแรกๆ อาจเป็นไม้้อหรือไม้ไผ่รวกหรือไม้เหี้ยะ ฯลฯ ปลายไม้ส่วนล่างสุดอยู่ในเปลือกแข็งของลูกน้ำเต้าแห้งไว้ แคนอย่างนี้จีนเรียก “เซ็ง” น่านเจ้าเรียก “ผิวซั้ง” เกาหลีเรียก “เซง” มูเซอร์เรียก “นอ” แม้วเรียก “เต็ง” (หรือแก้ง หรือแกง) และมีกระจายทั่วไปถึงหมู่เกาะต่างๆ ด้วยโดยเฉพาะกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ทางภาคใต้ของจีนจะมีใช้เหมือนกันเกือบทั้งหมด

คณาจารย์สาขาดุริยางคศิลป์ (2551 : 82-83) กล่าวถึง แคน คนอีสานถือว่าแคนเป็นเครื่องดนตรีประจำครอบครัวและชีวิตประจำวันท้องถิ่น และเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่อีกชนิดหนึ่งซึ่งสามารถเทียบเสียงได้ครบตามระบบเสียงดนตรีสากล คือ มีครบ 7 เสียง โด เร มี ฟาซอล ลา ที แคนเป็นเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องเป่าดูดลมเข้าออก ประกอบด้วยไม้กู่แคน ไม้ซาง (ไม้ไผ่เอี้ยทางภาคอีสาน) ใช้สำหรับทำรูปแคนจะใช้จำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของแคน มีความยาวลดหลั่นเรียงติดกันเป็นในเต้าแคน และเจาะรูเล็กๆ ด้านข้างของลูกแคน และเจาะรูเล็กๆ ด้านข้างของลูกแคนทุกลูกเพื่อกำหนดเสียงต่ำสูงไม้เต้าแคนเป็นไม้ที่มีลักษณะทรงกลมช่องตรงกลาง ส่วนหัวและท้ายจะหุ้มด้วยไม้เนื้อแข็งจำพวกไม้ตะเคียนหรือไม้พยุง เจาะผ่ากลองลูเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าเพื่อเสียบลูกแคนและเจาะรูทางด้านยาวให้ทะลุถึงรูใหญ่ ใช้สำหรับเป่าโดยคว้านตรงปากเต้าให้เป็นรูกลมบวม เข้าไปหลายโลหะ คือลิ้นแคนที่ทำด้วยโลหะคือลิ้นแคนที่ทำด้วยโลหะประเภทเงินหรือทองเหลืองใช้สอดอยู่ในลูกแคนแคนตรงบริเวณตรงเต้าแคนชั้นโรง (ขี้สูด) ใช้สำหรับติดลูกแคนเข้ากับเต้าแคนโดยไม้ใช้ลมออกทางเต้าในขณะที่เป่าเมื่อนำส่วนประกอบดังกล่าวข้างต้นนี้มาประดิษฐ์เป็นตัวแคนแล้วจัดประเภทเพื่อนำไปใช้เป่าได้ 4 ชนิด คือแคนหก แคนเจ็ด แคนแปด แคนเก้าซึ่งแคนเก้า เป็นแคนขนาดใหญ่และ

ยาวมาก ไม่นิยมนำมาเป่า เพราะต้องใช้ลมมาก นอกจากนี้ เมื่อนำแคนไปใช้ ผู้เล่นจะคำนึงถึงลักษณะที่นำไปแสดง แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือแคนเดี่ยว และแคนวงลีน

บุญเลิศ จันท (2531 : 44-45) กล่าวถึง แคนถ้าแบ่งออกเป็นประเภทตามลักษณะการใช้งานเพื่อการบรรเลง ประกอบการขับร้องขับลำ และการเป็นวงดนตรีแล้ว ก็อาจแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1. แคนเดี่ยว คือแคนที่ใช้เป่าบรรเลงตามลำพังแต่เพียงแต่เดี่ยว โดยมากจะใช้เป่าประสานเสียง ประกอบการขับร้องหรือขับลำ ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า “หมอแคน” เป็นการเป่าแคนเพื่อประกอบการ “ลำ” ของผู้ขับร้องลำ ซึ่งชาวอีสานเรียกกันติดปากว่า “หมอลำ” จะใช้หมอแคนเป่าแคนเพียงแต่เดี่ยวเท่านั้น จึงจัดอยู่ในประเภทแคนเดี่ยวหรือแคนที่เป่าเพียงคนเดียวเท่านั้น อาจจะใช้แคนชนิดใดก็ได้ แล้วแต่ความสามารถ หรือความสามารถที่เฉพาะตัวของผู้เป่าเป็นสำคัญ เช่น อาจใช้แคนเจ็ด แคนแปด หรือแคนเก้า ก็ได้

2. แคนวง คือแคนที่นำมาเป่าบรรเลงพร้อมๆ กันหลายๆ เต้า โดยเป่าเป็นคณะหรือเป็นวงรวมกัน มีเครื่องให้จังหวะ เช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบ กระจับ ฯลฯ เข้าร่วมวงบรรเลงด้วยแคนวงวงหนึ่งๆ จะใช้แคนตั้งแต่ 6 เต้า ขึ้นไป ถึง 12 เต้า จำนวนแคนต่างๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นวงเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นจำนวนโดยอนุโลม ไม่ได้ถือเป็นเรื่องที่ต้องเคร่งครัดมากนัก เช่นอาจเพิ่มจำนวนแคนให้มากกว่านี้เพียงใดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นแคนวงขนาดใหญ่ทั้งนั้น และอาจจะถือเอาส่วนประกอบอย่างอื่นมาพิจารณาร่วมด้วยว่า แคนวงไหนจัดอยู่ในวงขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ แคนที่ใช้เป่าบรรเลงประกอบเป็นวงนั้น มักจะใช้แคนชนิดแคนเจ็ดทั้งหมด แต่มีขนาดและจำนวนของแคนแตกต่างกัน

3. แคนวงประยุกต์ แคนวงประยุกต์เกิดขึ้นจากการพัฒนาแคนวงในปัจจุบัน โดยการนำเอาเครื่องดนตรีสากลต่างๆ มาผสมร่วมกับแคนวง เช่น นำกลองชุด เบส กีตาร์ ออร์แกน หรืออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เข้ามาบรรเลงร่วมด้วย ละครึ่งก็นำเอาดนตรีไทย เช่น ซอ ขิม จะเข้ ฯลฯ เจเข้ามาประกอบจึงไม่มีการกำหนดประเภท ชนิด ขนาด และจำนวนเครื่องดนตรีของวงประยุกต์ นอกจากนี้ยังได้นำเอา “หางเครื่อง” มาเล่นประกอบการบรรเลงหรือการขับร้องนั้นด้วย ทำนองเพลงที่นำมาขับร้องหรือบรรเลง ก็ใช้วิธีการผสมผสานกันระหว่างทำนองของหมอลำแบบดั้งเดิม กับทำนองแบบลูกทุ่งหรือลูกกรุงผสมกันโดยใช้จังหวะสากล จำพวก ดิสโก้ โซล ซ่า-ซ่า-ซ่า ฯลฯ ผสมกลมกลืนกันไป ทำให้มีรูปแบบเปลี่ยนไปจากเดิมมาก และปรากฏว่าเป็นที่นิยมของชาวพื้นเมืองมากกว่า แคนวงแบบดั้งเดิม

ปียพันธ์ แสนทวีสุข (2549 : 56) ได้กล่าวถึง กลองเป็นเครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะกลอง ชาวอีสานเรียกว่า กลองยาว ซึ่งมีรูปร่างและเสียงที่ไพเราะ ฟังแล้วสนุก เข้ากับวิถีชีวิตและประเพณีของคนชาวอีสาน และกลองยาวอีสานนอกจากจะนำมาใช้ในขบวนแห่ต่างๆ ตามประเพณีอีสานปัจจุบันยังนำมาใช้ในการละเล่นประกอบการแสดงของวงโปงลาง

มนตรี ธีรวิทย์วรกุล (2549 : 41) ได้กล่าวถึง ความหมายของกลอง กลอง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า กลอง 1 เครื่องดนตรีที่ทำด้วยไม้ เป็นต้น มีลักษณะกลมกลวง ซึ่งด้วยหนังมีหลายชนิด กลองจึงเป็นเครื่องดนตรีประเภทที่มีรูปลักษณะกลมกลวง โดยทั่วไปซึ่งด้วยหนังโครงสร้างของกลองประกอบไปด้วย หุ่นกลอง แผ่นหนังหน้ากลอง และตัวกลอง เชื่อมต่อระหว่างหุ่นกับแผ่นหนัง หุ่นกลอง ทำด้วยวัสดุชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ ดิน กระจับปี่ โลหะ ฯลฯ ข้างในกลองทะลุตลอด หุ่นกลองมีไว้เพื่อชิงหนังกลอง ซึ่งอาจจะชิงหน้าเดียวหรือสองหน้าก็ได้ แผ่นหนังหน้ากลอง ทำจากหนังสัตว์ต่างๆ เช่น วัวควาย แพะ กบ งู ปลาบางชนิดก็ได้ ตัวกลองเชื่อมต่อระหว่างหุ่นกลองกับแผ่นหนังกลอง ใช้กาวประสาน มีเดือหรือมุดตอกตรึงแผ่นหนังกับตัวหุ่นกลองด้านนอก นอกจากนั้นยังมีหนังเส้นเล็กที่เรียกว่าหนังเรียด หรือหวาย หรือเชือกอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับโยงร้อยแผ่นหนังหน้ากลองแล้วรัดให้ตึงแน่น

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542 : 84) ได้กล่าวถึง กลองตั้ง เป็นชื่อเรียก กลองที่มีเสียงทุ้ม ตามสำเนียงกลองที่ตั้ง “ตั้ง” ตามหูชาวไทลื้อลาว มีชื่อเรียกอื่นๆ คือ กลองเท่ง ตามสำเนียง ของกลองเช่นกัน บางคนเรียกว่า กลองรำมะนา เพราะเห็นว่ามียูปร่างแบบทรวดทรงที่มีความคล้ายคลึงกับกลอง รำมะนาของภาคกลาง กลองตั้งเป็นเครื่องดนตรีประเภทตบหรือเครื่องตี วงดนตรีชาวบ้านไทลื้อลาวประเภท ต่างๆ ใช้กลองตั้งประสมวงทำกระสวนจังหวะร่วมกันกับกลองหาง (กลองยาว) ซ้อง และแสง (ฉาบ) สืบต่อมา จากโบราณ ดังปรากฏเนื้อความที่กล่าวถึงการใช้กลองตั้งประสมวงบรรเลง ในวรรณกรรมหนังสือผูกหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น “พญาคนคาก” กล่าวถึงการใช้กลองตั้งว่า “...คิ่นคิ่นก้อง เสียงเสพ สะบัดชัย นนตี่ตั้ง คิ่นเคง คุงฟ้า”

1.3 เอกสาร และ ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

งามพิศ สัตย์สงวน (2551: 32-35) ได้เสนอแนวคิด ในหนังสือ การวิจัยเชิงคุณภาพทาง มานุษยวิทยา เกี่ยวกับ ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม

ในปีแรกๆ ของศตวรรษที่ 19 ขณะที่นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันพยายามพรรณนา วัฒนธรรมของชนดั้งเดิมโดยการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวสำคัญ ขณะเดียว มาลินอฟสกีกำลังทำวิจัยสนามทาง มานุษยวิทยาในบริเวณเกาะนิวกินีเป็นเวลาหลายปี ผลจากการวิจัยสนามครั้งนั้น มาลินอฟสกีได้พัฒนาทฤษฎี ทางมานุษยวิทยาที่เรียกว่า “ทฤษฎีการหน้าที่นิยม” ขึ้นมา

ความคิดหลักของทฤษฎีการหน้าที่นิยมคือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล มาลินอฟสกีบอกว่า วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ ความต้องการ จำเป็นพื้นฐาน ความต้องการจำเป็นขั้นต่อมาหรือความต้องการด้านสังคม และความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการเบื้องต้น คือ ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเพื่อมีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหารหรือ ที่อยู่อาศัย ส่วนความต้องการขั้นที่ 2 จะเกี่ยวกับเรื่องการร่วมมือกันทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และ การป้องกันภัย การผลิตสินค้า และบริการต่างๆ และการควบคุมทางสังคม ความต้องการขั้นที่ 3 คือความ ต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทาง สังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยาย ประมวลปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงาน บางอย่างที่มีมนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิด ความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจ ชนชั้นปกครอง และให้ค่านิยมทางสังคม มาลินอฟสกีย้ำว่าวัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ การ ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าวแล้ว

ความคิดของมาลินอฟสกีที่ว่า ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่ เพื่อสนองความต้องการจำเป็นของ ปัจเจกชนในสังคมนั้น กลายเป็นหลักการสำคัญในการใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนทั้งหมด แต่เพราะว่าความ ต้องการจำเป็นของมนุษย์ที่มาลินอฟสกีพูดถึงมีลักษณะเป็นสากล ทฤษฎีของมาลินอฟสกีจึงไม่ได้อธิบายความ แตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น ถ้าระบบครอบครัวทุกประเภทตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์ที่มี เหมือนๆ กันแล้ว ทำไมสังคมที่แตกต่างกันจึงมีระบบครอบครัวแตกต่างกันออกไป

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของทฤษฎีการหน้าที่นิยมของมาลินอฟสกี คือ การที่ศึกษาวัฒนธรรมด้านหนึ่ง จะนำไปสู่การศึกษาาระบบวัฒนธรรมทั้งหมด งานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยาของมาลินอฟสกีที่เกาะโทรเบเรียน

จะเป็นตัวอย่างของแนวทางนี้ ในหมู่เกาะโทรเบเรียนมีแบบแผนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า กูล่า ในความคิดของชาวเกาะแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดของกูล่า คือ การค้าสร้อยข้อมือที่ทำด้วยเปลือกหอย และสร้อยคอที่เกิขึ้นระหว่างลูกค้าในเกาะต่างๆ กันที่รวมกันเป็นรูปวงแหวน มาลินอฟสกีแสดงให้เห็นว่ากูล่าไม่ใช่การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจเหมือนอย่างการแลกเปลี่ยนเงินตราและสินค้ากันภายในบ้านเรา ที่แยกออกจากด้านอื่นๆ ของวัฒนธรรม แต่กูล่าสัมพันธ์กับชีวิตด้านต่างๆ ของชาวโทรเบเรียน เช่น ด้านเครือญาติ โครงสร้างทางการเมือง เวทมนตร์คาถา ระบบเกียรติภูมิ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี นิยายปรัมปรา และการเลี้ยงฉลองมิตรภาพกันถึงแม้ว่ากูล่าดูจะเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นอันดับแรก แต่มันไม่ได้สนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว สำหรับชาวโทรเบเรียนแล้ว การเข้าร่วมในกูล่าสนองความต้องการทางด้านจิตใจอย่างสำคัญด้วย กูล่าคือ ผู้เข้าร่วมได้รับชื่อเสียงจากการทำตัวเป็นคนใจกล้าดีระหว่างการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้คนแสดงออกถึงความมั่งคั่งของตัวได้ โดยทั่วไป ชาวเกาะมักไม่ได้ตระหนักถึงหน้าที่ของกูล่าที่มีกิจกรรมต่างๆ และมีการเตรียมตัว กูล่าทำให้เกิดความผูกพันระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดบูรณาการขึ้นในสังคมโทรเบเรียน

2. ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม

ทฤษฎีการหน้าที่อีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยมพัฒนาโดย แรดคลิฟฟ์ บราวน์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเดิร์คไฮม์ เดิร์คไฮม์ปฏิเสททฤษฎีจิตวิทยาในยุคของเขา เพราะมันเป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ทางสังคมว่า ตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล เดิร์คไฮม์บอกว่า สังคมวิทยาควรเน้นศึกษาสังคมไม่ใช่ปัจเจกบุคคล เพราะปรากฏการณ์ทางสังคมอยู่นอกตัวมนุษย์ เช่น หน้าที่ของศาสนาอยู่ตรงที่มันทำให้เกิดเสถียรภาพทางสังคมขึ้น ไม่ใช่เพราะทำหน้าที่ทางจิตวิทยา สำหรับปัจเจกบุคคล เดิร์คไฮม์ให้ความสนใจกับเสถียรภาพทางสังคมซึ่งคือกลไกที่ทำให้ส่วนต่างๆ ของสังคมมารวมกัน และคงอยู่ตามกาลเวลา เดิร์คไฮม์ให้อิทธิพลกับแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ต่อมาแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ให้ความคิดว่าบรรทัดฐานต่างๆ รวมทั้งค่านิยมความรู้สึกและพิธีกรรมต่างๆ มีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลและมันช่วยยึดสังคมเข้าไว้ด้วยกัน

สิ่งที่แรดคลิฟฟ์ บราวน์ ให้อิทธิพลกับแรดคลิฟฟ์ บราวน์ คือความคิดที่ว่า ระบบสังคมต่างๆ ประกอบไปด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่างๆ โครงสร้างทางสังคมคือแบบแผนที่อยู่ได้นาน โดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของพฤติกรรม และถึงแม้ว่า แรดคลิฟฟ์ บราวน์ จะสนใจว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่งานส่วนใหญ่ของ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ คือการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม สำหรับ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ แล้ว หน้าที่สำคัญของโครงสร้างของอย่างหนึ่งคือ การที่มันทำให้เกิดเสถียรภาพทางสังคมและการคงอยู่ของระบบสังคม งานส่วนมากของ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ และของนักการหน้าที่อื่นๆ จะเน้นศึกษาระบบเครือญาติ เพราะนั่นคือ หลักการจัดระเบียบสำคัญที่สุดในสังคมที่ไม่รู้หนังสือ ตัวอย่างทฤษฎีการหน้าที่ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ คือความสัมพันธ์แบบสนุกสนานรื่นเริง (joking relations) ความสัมพันธ์แบบนี้ประกอบไปด้วยความเป็นมิตรและศัตรูมันมีลักษณะเหมือนกับการหยอกล้อกันในสังคมไทยของเรา และในสังคมจำนวนมาก ความสัมพันธ์แบบนี้มีอยู่ในหมู่บุคคลต่างๆ ที่มีสถานภาพบางอย่างที่เฉพาะ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างลูกเขยแม่ยาย แรดคลิฟฟ์ บราวน์ ใช้ข้อมูลชาติพันธุ์วรรณาจากบางสังคม เพื่อแสดงว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอยู่ระหว่างคนที่มีความผูกพันกันทางสังคม แต่มีความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่โดยการยอมรับความขัดแย้ง และโดยการจัดการกับมันอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ดังกล่าวลดโอกาสที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และทำให้สังคมทั้งหมดคงอยู่ต่อไปได้

มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยมของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ว่ามักเน้นตรงการคงอยู่ หรือเสถียรภาพของระบบสังคม รวมทั้งการหน้าที่และความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ทำให้ทฤษฎีนี้ละเลยความขัดแย้ง การทำหน้าที่ที่ไม่ดี รวมทั้งละเลยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ทฤษฎีนี้มีประโยชน์น้อย เมื่อใช้ศึกษาสังคมซับซ้อน และเมื่อมองย้อนหลังแล้วดูเหมือนว่าทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงถาวรและความกลมกลืนกันในสังคมที่รู้หนังสือด้วย อย่างไรก็ตาม การหน้าที่ทางสังคมเป็นมโนภาพสำคัญมโนภาพหนึ่งในการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่ต่างกันจำนวนมากอาจถูกศึกษา โดยดูว่าส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมทำอะไรบ้าง เพื่อทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม เช่น อาจมองพิธีกรรมที่เรียกว่าพอทแลทซ์ว่า ทำให้สังคมคงอยู่ได้ โดยการแสดงถึงระบบสูงต่ำทางสังคมอย่างเปิดเผยและโดยการเปิดโอกาสให้แสดงออกถึงความไม่เป็นมิตร เมื่อหัวหน้าเผ่าคนหนึ่งพยายามแสดงออกว่าตัวยิ่งใหญ่กว่าผู้นำคนอื่น ๆ ที่ได้รับเชิญมาร่วมงานพิธีดังกล่าว

ณัชชา โสคติยานุรักษ์ (2544 : 1-6) ได้กล่าวถึงแนวทางการวิเคราะห์เพลงไว้ว่าการวิเคราะห์เพลงนั้นมีความสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในบทเพลงและการวิเคราะห์จะละเอียดลึกซึ้งเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิเคราะห์และผู้วิเคราะห์ต้องมีความรู้เพียงพอจึงจะสามารถวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้งซึ่งแนวทางในการวิเคราะห์เพลงจะจำแนกออกเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การบรรยายภาพรวมโดยทั่วไป

1.1 ประวัติเพลงได้แก่ชื่อเพลงชื่อผู้แต่งปีเกิดและปีตายของผู้แต่งปีที่แต่งยุคดนตรีจำนวนผลงานความสำคัญของเพลงชีวิตของผู้แต่ง

1.2 ภาพรวมภายนอกได้แก่ประเภทของบทเพลงเครื่องดนตรีที่ใช้จำนวนท่อนอัตราความเร็วและลีลาความยาวเพลงจำนวนห้องของเพลงความยาวเป็นจำนวนจังหวะของเพลง

2. การวิเคราะห์ส่วนประกอบหลักของเพลงส่วนประกอบหลักของเพลงประกอบด้วย

ทำนองจังหวะเสียงประสานและลีลาเสียง

3. การวิเคราะห์ประโยคเพลงบทเพลงทุกเพลงจะประกอบไปด้วยประโยคเพลงและในประโยคเพลงก็จะประกอบด้วยส่วนย่อยๆออกไปอีกซึ่งเหล่านี้จะแฝงไว้ด้วยเทคนิคทางการประพันธ์ต่างๆ

4. การวิเคราะห์สังคีตลักษณ์คือรูปแบบโครงสร้างของบทเพลงที่ยึดถือเป็นแบบอย่างได้แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์นั้นก็ต้องใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์อย่างมากเนื่องจากแต่ละบทเพลงจะมีความสำคัญในหัวข้อที่กล่าวมาทั้งหมดไม่เท่ากันบางที่อาจไม่มีความสำคัญหรือไม่น่าสนใจแต่บางเพลงส่วนนั้นอาจเป็นส่วนที่ต้องกล่าวถึงเป็นต้น

สังต์ ภูเขาทอง (2532 : 54-64) ได้อธิบายถึงทำนองเพลง (Melody) คือเสียงสูงๆต่ำๆที่มีความสั้นยาวเบาแรงอย่างไร้แล้วแต่ความประสงค์ของผู้แต่งทำนองเพลงของแต่ละชาติย่อมมีคุณสมบัติของเสียงดนตรีเหมือนกันแต่แตกต่างกันในรายละเอียดและการตกแต่งทำนองทำนองประกอบของทำนองเพลงประกอบด้วย

1. ระดับเสียง (Pitch)

2. การเคลื่อนที่ของเสียงเพื่อให้เกิดทำนองเพลง (Melody Progression)

3. ความยาว (Measure) โดยเอาเวลาเป็นเครื่องกำหนดเพื่อให้เกิดจังหวะ

4. พิสัย (Range) คือช่วงกว้างระหว่างเสียงสูงสุดและต่ำสุด

5. ระบบหลักเสียง (Tonic) คือการกำหนดเสียงของบทเพลงว่าจบด้วยเสียงอะไร

ปัญญา รุ่งเรือง (2546 : 24-27) ได้กล่าวถึงการศึกษาตัวดนตรีของวัฒนธรรมต่างๆมีแนวทางการศึกษาที่ชัดเจนในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

1. สื่อสร้างเสียง (Medium) ศึกษาว่าเสียงเกิดจากอะไรโดยศึกษาถึงสิ่งต่อไปนี้
 - 1.1 ประเภทของเสียง, เสียงร้อง (Voice) เครื่องดนตรี (Instruments) หรือทั้งสองอย่างประกอบกัน
 - 1.2 ชนิดของเสียง, แบบไหน (What kinds) บอกลักษณะของเสียงได้
 - 1.3 ปริมาณของเสียง, มากน้อยเพียงใด (How many)
2. ท่วงทำนอง (Melody) คือการจัดลำดับของเสียงสูงต่ำได้แก่เรื่องต่างๆต่อไปนี้
 - 2.1 ระบบเสียง (Tuning system) การจัดระบบของเสียงสูงต่ำของวัฒนธรรมต่างๆ
 - 2.2 มาตราเสียง/บันไดเสียง (Scales) การจัดระบบของเสียงสูงต่ำของวัฒนธรรมต่างๆ
 - 2.3 กลุ่มเสียง (Mode) หรือมาตราเสียงเฉพาะ ฯลฯ ที่ใช้เป็นพื้นฐานของบทสังคีตนิพนธ์
 - 2.4 ขั้นคู่เสียง (Intervals) ระยะระหว่างความสูงต่ำของเสียงสองเสียง
 - 2.5 ช่วงเสียง (Range) ความกว้างของระดับเสียงต่ำสุดถึงสูงสุดที่ใช้ในบทเพลง
 - 2.6 รูปลักษณ์ของท่วงทำนอง (Melodic contour) มีหลายชนิดได้แก่ทำนองแบบต่างๆคือ
 - ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน (Conjunct)
 - ไม่เชื่อมโยงกัน (Disjunct)
 - ขึ้นๆลงๆ (Uncending)
 - สูงขึ้นเรื่อยๆ (Ascending)
 - ต่ำลงเรื่อยๆ (Descending)
 - ไม่ค่อยขึ้นลงหรือสม่ำเสมอ (Terraced)
 - 2.7 โครงสร้างของวลี (Phrase structure) โดยพิจารณาตามแนวนอนว่าเป็นอย่างไร
 - 2.8 การประดับตกแต่งทำนอง (Ornamentation)
 - 2.9 เนื้อร้องและการเอื้อน (Syllabic text setting or melismatic text setting)
3. จังหวะ (Rhythm) การจัดองค์ประกอบรวมของเสียงที่สัมพันธ์กับเวลาได้แก่
 - 3.1 การตกจังหวะ (Beat & accent) และการเน้นจังหวะหนักเบา
 - 3.2 การลักจังหวะ (Syncopation) การตกจังหวะก่อนหรือหลัง (หรือตกที่จังหวะยก)
 - 3.3 อัตราจังหวะ (Meter) การจัดจังหวะภายในหนึ่งห้องเพลง (Measure) คือการจัดจังหวะหนัก-เบาฉับ-ฉับหน้าทับได้แก่
 - จังหวะอิสระ (Parlando-rubato) จังหวะที่ยืดหยุ่นมากคล้ายกับการพูด
 - จังหวะตายตัว (Tempo guisto) เช่น Double, Triple, Compound
 - จังหวะสม่ำเสมอ (Isometric) ทำนองเพลงในจำนวนห้องเท่ากันมีจังหวะที่เท่ากันบรรเลงซ้ำๆกันตั้งแต่ต้นจนจบเพลง
 - จังหวะไม่สม่ำเสมอ (Asymmetrical isometer) ทำนองเพลงในจำนวนห้องที่เท่ากัน
 - จังหวะประสม (Heterophonic) ทำนองเพลงที่มีการเปลี่ยนจังหวะบ่อยๆเช่น 5/4 บ้าง 3/4 บ้าง 2/8 บ้าง เป็นต้น
 - จังหวะหลากหลาย (Polymetric) บทเพลงเดียวที่มีหลายแนวแต่ละแนวมีจังหวะต่าง ๆ กัน
4. ความเร็ว (Tempo) ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนตัวโน้ตกับช่วงเวลา

5. ผิวพรรณ (Texture) การประสานทำนองทำนองและความสัมพันธ์ระหว่างทำนองไปกันคนละแนว (บางตำราเรียก Texture ว่าพื้นผิว)
- 5.1 ทำนองเดี่ยว (Monophony) แม้ว่าจะอยู่คนละช่วงทาบ (Octave) ก็ตาม
 - 5.2 ทำนองประสม (Polyphony) หลายๆทำนองบรรเลงไปพร้อมกันจังหวะเดียวกันได้แก่
 - Homophony (Harmony) มีทำนองสองแนวหรือมากกว่าที่มีลีลาในจังหวะเดียวกันและมีลักษณะการจัดองค์ประกอบของทำนองในแนวนอนเช่นทำนองหลักกับแนวประสานเสียงเป็นต้น
 - Counterpoint (Disphony) มีทำนองสองแนวทำนองหรือมากกว่าแต่ละทำนองเป็นอิสระต่อกันและไม่จำเป็นต้องเป็นจังหวะเดียวกัน
 - Drone Harmony ทำนองเพลงที่ใช้เสียงประสานเพียงเสียงเดียวซึ่งตั้งอยู่ตลอดเวลาเช่นแคนหลายต่างๆเพลงจากปี่สก็อตซ์เป็นต้น
 - 5.3 ทำนองหลากหลาย (Heterophony) ดนตรีหรือบทเพลงที่มีทำนองต่างๆกันแต่ขึ้นอยู่กับทำนองหลักเพียงทำนองเดียวบางทีก็ใช้คำว่า Stratified เช่นดนตรีกามาแล้นเรียกว่า Heterophony stratification แต่ของไทยเป็นแบบ Idiomatic heterophony คือแบบหลากหลายสำนวนทำนอง
6. รูปแบบ (Form) การจัดองค์ประกอบของบทเพลงมีแบบต่างๆดังต่อไปนี้
- 6.1 Iterative บทเพลงที่มีทำนองสั้นๆทำนองเดียวบรรเลงซ้ำๆกันซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างกันบ้างหรือไม่มีเลยก็ได้ (A-A-A-A)
 - 6.2 Binary บทเพลงสองท่อน (A-B)
 - 6.3 Reverting บทเพลงสองท่อนที่มีการบรรเลงย้อนท่อนแรก (A-B-A)
 - 6.4 Strophic บทเพลงที่มีรูปแบบต่างๆดังกล่าวมาแล้วใช้ทำนองเดียวกันแต่มีเนื้อร้องต่างกัน (ประเภทร้อยเนื้อทำนองเดียว)
 - 6.5 Progressive บทเพลงที่มีทำนองใหม่เพิ่มขึ้นทุกท่อนโดยไม่ย้อนทำนองเดิม (A-B-C-D)
 - 6.6 Theme and variation บทเพลงที่ใช้ทำนองหนึ่งเป็นหลักและมีการแปรทำนองไปเรื่อยๆ
7. สัมผัสเสียง (Timbre) หรือคุณลักษณะของเสียง (Tone color) หมายถึงคุณภาพของเสียงดนตรีหรือเสียงร้องที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเองหรือเสียงที่ประสมประสานกัน
8. ความดัง (Dynamic) ความดัง-เบาของเสียงดนตรีหมายถึงรวมทั้งกรณีที่ค่อยๆเบาลง (Decrescendo) และค่อยๆดังขึ้น (Crescendo) ด้วย
9. ดนตรีลักษณะพิเศษ (Extra musical) หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสียง (บทเพลง) กับสิ่งที่มีใช้ดนตรีเช่นธรรมชาติบทกลอนภาพเขียนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์ (2542 : 78) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อผีปู่ตาของชาวบ้านหนองต้นตำบลเขาวาอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคามผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านหนองต้นมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตามากโดยเชื่อว่าการบนบานต่อผีปู่ตาจะช่วยให้ผู้บนบานประสบความสำเร็จตามที่ต้องการวิธีการสื่อสารกับผีปู่ตาจะกระทำโดยผ่านเจ้าหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโดยมีการนำเครื่องเซ่นไหว้ไปบนบานเมื่อประสบผลสำเร็จตามที่บนบานไว้จะไปแก้บนด้วยไก่หรือไข่ต้มข้าวเหนียวหนึ่งดอกไม้ธูปเทียนเหล้าอี่หมิงและขนมหวานหรืออื่นๆตามที่แต่ละคนได้บนบานไว้ นอกจากการเลี้ยงแก้บนแล้วยังมีการเลี้ยงผีปู่ตาประจำปีโดยปีหนึ่งมีการเลี้ยง 2

ครั้งครั้งแรกช่วงเดือนพฤษภาคมจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวผีปู่ตาค่อนการลงมือทำนามีการเสียดังไก่อเพื่อทำนายผลผลิตทางการเกษตรและสภาพดินฟ้าอากาศครั้งที่ 2 ช่วงเดือนมกราคมเลี้ยงหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ตาได้รับทราบผลผลิตในปีนั้นพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาแต่ละครั้งสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านได้เป็นอย่างดีโดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้มาร่วมประกอบพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง

สุภาพรรณ พลอยบุษย์ (2547 : 152) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาดนตรีในพิธีแห่เจ้าเซ่น” โดยศึกษาถึงประวัติที่มาและวัฒนธรรมในพิธีแห่เจ้าเซ่นรวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ดนตรีที่ใช้ในพิธีแห่เจ้าเซ่นพบว่าพิธีแห่เจ้าเซ่นมีที่มาจากผู้นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ซึ่งนิกายชีอะห์เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางการเมืองการเสียชีวิตของผู้นำของกลุ่มตนจึงทำให้เกิดพิธีแห่เจ้าเซ่นเพื่อเป็นการแสดงการไว้อาลัยและรำลึกถึงบุคคลและเหตุการณ์ในครั้งนั้นพิธีมีทั้งหมด 10 วันมีการจัดองค์ประกอบต่างๆให้เปรียบเสมือนเหตุการณ์จริงและมีการผสมผสานหลักความศรัทธาทางศาสนาเข้าไปด้วยและจากการศึกษาดนตรีที่ใช้ในพิธีแห่เจ้าเซ่นพบว่ามีการใช้กลองตัดตีจังหวะจากซ้ายไปเร็วและตีจังหวะรับเพื่อเป็นสัญญาณการเดินเข้าและออกของผู้ประกอบพิธีนอกจากนี้ยังมีการตีจังหวะธรรมดาสลับไม้และเน้นจังหวะในวันที่กล่าวถึงผู้นำคนสำคัญมีวงปี่กลองและฉาบใช้นำขบวนแห่การบรรเลงแบบประโคนในวันปกติเครื่องประกอบจังหวะจะตีจังหวะช้าและหยุดเป็นช่วงๆและปีจะบรรเลงคล้ายทำนองเพลงสวดส่วนวันที่เป็นเป้าหมายของพิธีวงปี่กลองและฉาบบรรเลงบทเพลงที่มีจังหวะเร็วมีการบรรเลงแบบผสมวงมากขึ้นมีท่วงทำนองเศร้าดนตรีจะสร้างให้ผู้ประกอบพิธีเกิดความรู้สึกคล้อยตามกับองค์ประกอบพิธีด้านอื่นๆเนื้อร้องจะเป็นการกล่าวถึงบุคคลและเหตุการณ์ทำนองที่ใช้มีการใช้ซ้ำกันในแต่ละวันแต่เปลี่ยนเนื้อร้องในวันที่ 10 มีการร้องทำนองมากที่สุดโดยบทร้องส่วนใหญ่มีวรรคเพลงสั้นๆเพียงสองวรรคในหนึ่งบทเพลงมีการเคลื่อนที่ของทำนองเรียงกันเป็นลำดับขั้นและการซ้ำโน้ตมีช่วงเสียงตั้งแต่คู่ 3 ถึงคู่ 6 มีการเรียงลำดับของเสียงที่เป็นแบบเฉพาะและพบว่ามีการสรวนจังหวะของทำนองที่ไม่ซ้ำกันหรือมีการสรวนจังหวะที่หลากหลายเนื่องจากภาษาที่ใช้ในพิธี

นิตยา บัวทอง (2548 : 59 - 61) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีแก้มอในจังหวัดสุรินทร์” โดยศึกษาถึงวัฒนธรรมดนตรีแก้มอในจังหวัดสุรินทร์ศึกษาหาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมแก้มอรวมทั้งศึกษาบทเพลงในพิธีกรรมพบว่า

1. ชาวภูหรือชาวส่วยเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์มาช้านานแล้วไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเองมีเพียงภาษาพูดที่ใช้สื่อสารกันในกลุ่มชนเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่ออย่างฝังลึกเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณและมีความเหนียวแน่นในการดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมโดยเฉพาะพิธีแก้มอที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนไม่สามารถหาข้อสรุปได้ว่าเกิดขึ้นในยุคใดเนื่องจากการถ่ายทอดกันด้วยวาจาและพิธีกรรมปฏิบัติ
2. ดนตรีมีบทบาทสำคัญต่อพิธีกรรมคือเป็นสื่อที่สร้างความสนุกสนานและความบันเทิงให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีและมีส่วนที่ยังก่อให้เกิดพลังทางจิตใจของผู้ป่วยทำให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตคลายความกังวลและฝึกจิตใจให้เกิดสมาธิทำให้จิตสงบได้ในที่สุดซึ่งส่งผลดีต่ออาการเจ็บป่วยที่เกิดกับผู้ป่วย
3. บทเพลงที่ปรากฏในพิธีแก้มอมี 9 เพลงซึ่งมาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจาก 3 อำเภอ คืออำเภอจอมพระ 6 เพลงอำเภอศีขรภูมิ 2 เพลงอำเภอสำโรงทาบ 1 เพลง
4. การศึกษาความเข้มแข็งของวัฒนธรรมใช้ทฤษฎีของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศวะสี 8 ข้อพบว่าวัฒนธรรมดนตรีแก้มอในจังหวัดสุรินทร์มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

สมบัติ อัมระภา และคณะ (2558 : 44-45) ได้กล่าวในงานวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง ว่าโครงการให้บริการวิชาการแก่สังคมเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาตาม ฮีตสิบสอง มีการบูรณาการและการเกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมและ ชุมชน ดังนี้

1. ระดับมหาวิทยาลัย

1.1 การบริการวิชาการแก่สังคม จากการทำนกิจกรมโครงการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี การเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง ทำให้เห็นความสำเร็จในการทำนกิจกรม ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ความหลากหลาย ทางชีวภาพในป่าดอนปู่ตา เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ป่าดอนปู่ตาเป็นพื้นที่อนุรักษ์และเป็นแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชุมชนและมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เกี่ยวข้องถึงการดำรงชีวิต ปัจจุบัน พรรณไม้และพืชสมุนไพรในป่าดอนปู่ตาถูกชุมชนภายนอกลักลอบเข้ามาใช้ประโยชน์และนำออกจากป่าเป็น จำนวนมากทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชลดน้อยลง การรณรงค์ให้ความรู้เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ ชุมชน และโรงเรียน มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมเส้นทางเดินป่าและการนำสมุนไพรมาปลูก คื่นสุป่าทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด และเป็นการอนุรักษ์ และ ฟื้นฟูป่าอย่างเป็นระบบ

1.2 การนำไปใช้กับการเรียนการสอน มีการบูรณาการด้านการเรียนการสอนในรายวิชา ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพ หลักสูตรความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเนื้อหาในหลักสูตรเน้นให้ นิสิตศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีและความเชื่อของคนอีสาน และฝึกให้นิสิตวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ที่มี ชุมชน โดยการสังเกต การสัมภาษณ์และมีส่วนร่วมในการทำนกิจกรมการเลี้ยงผีปู่ตาในชุมชน

1.3 การนำไปใช้ด้านการวิจัย บูรณาการกับการวิจัย มีการบูรณาการกับแผนงานวิจัย เรื่อง การ สร้างเสริมพลังชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าดอนปู่ตาของกลุ่มชาติ พันธ์ในภาคอีสาน สนับสนุนโดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ในปีงบประมาณ 2558 โดยการศึกษาบริบทชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดมหาสารคามเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา การคัดเลือกเผ่าจำ เครื่องบวงสรวง ซึ่งมีความสอดคล้องกับโครงการหนึ่งคณะหนึ่ง ศิลปวัฒนธรรม

1.4 บูรณาการกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ป่าดอนปู่ตามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เกี่ยวข้อง ไปถึงการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น จัดเป็นระบบนิเวศที่ธรรมชาติได้จัดสรรไว้อย่าง กลมกลืน สอดคล้องและสมดุลทั้งพืชและสัตว์ ได้รับการสั่งสมแนวคิด ภูมิปัญญา ศรัทธาและความเชื่อจนเป็น แบบแผนการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า ภายในป่าดอนปู่ตามีการสร้างหอพ้อปูและแม่ย่าไว้กราบไหว้ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผี ที่คุ้มครองรักษาป่าและสภาพแวดล้อม และก่อนฤดูกาลทำนาจะมีการเลี้ยงผีปู่ตาในวันพุธแรกของเดือนหกซึ่ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาจนปัจจุบัน และป่าดอนปู่ตาบ้านวังจานโนนสำราญได้มีการบวงสรวงเช่นเดียวกัน อันแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของทรัพยากรบุคคลและสังคมพื้นถิ่นกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจวบ จนปัจจุบัน

1.5 ประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสถาบัน จากการทำนโครงการการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี การเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นโครงการใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และสืบสานประเพณีการ เลี้ยงผีปู่ตาของคนอีสาน โดยมีการบูรณาการองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับความหลากหลายทางชีวภาพ

2. ระดับสังคมและชุมชน

2.1 ผลกระทบที่เกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมและชุมชน สังคมชนบทอีสานจะเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม เชื้อถือในเรื่อง บาป-บุญ คุณ-โทษ ขวัญ-วิญญูณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีसाงนางไม้ โดยมีการเช่นสรวงตามฤดูกาล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ หรือแก้ไขปัญหาชีวิต ดังนั้น การเลี้ยงผีปู่ตา ก่อนถึงฤดูกาลทำนาจึงเปรียบเหมือนภูมิคุ้มกันภัยพิบัติทั้งหลายทั้งปวงมิให้มากล้ำกรายครอบครัวตลอดจนทุกชีวิตในชุมชนให้มีความปลอดภัย

2.2 การสะท้อนสู่มิติทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม จากผลการดำเนินโครงการการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง สามารถสะท้อนสู่มิติต่างๆ ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากศาลปู่ตาอยู่ในพื้นที่ป่าดอนปู่ตาของชุมชน และเป็นเขตอนุรักษ์ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ต่างๆ เปรียบเสมือนเป็นแหล่งปัจจัยสี่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน 2. ด้านสังคม ชุมชนเกิดการเรียนรู้และตระหนักถึงประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงาม 3. ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนเกิดความตระหนักเนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรชีวภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม . (2551 : 48-49) ได้เสนอข้อมูลในรายงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม สรุปว่า สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

1. ความต้องการมีสื่อด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเลิง ในปัจจุบัน ยังมีเพียงภาพถ่ายภาพกิจกรรม แผ่นพับ และเอกสารเล่มเล็ก ถือได้ว่าเป็นสื่อที่ยังไม่สมบูรณ์ ต้องปรับปรุงพัฒนา จากการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเป้าหมาย ยังมีความต้องการสื่อวัฒนธรรมสูง โดยคณะผู้วิจัย จะผลิตสื่อเพิ่มเติมให้ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทสภาพชุมชน วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม และอื่น ๆ ในรูปแบบของ เอกสารการวิจัย ภาพกิจกรรม ซีดี พาวเวอร์พอยต์ เป็นต้น

2. การอนุรักษ์ และเผยแพร่ด้านวัฒนธรรมประเพณีสู่สากล

ควรมีการส่งเสริม และสร้างองค์ความรู้ ที่เป็นแก่นสารของวัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา โดยการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ที่จะอนุรักษ์ สืบสาน มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นของตนเอง ให้สืบสานคงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษา ต้องให้ความสนใจในการผลิตสื่อ และจัดการเรียน การสอน การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ และการดำเนินงานเกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อป้อนความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน ให้รู้จักกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบัน ยังมีเพียงภาพถ่ายภาพกิจกรรม แผ่นพับ และเอกสารเล่มเล็ก ควรมีการผลิตสื่อเพิ่มเติมให้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทสภาพชุมชน วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม และอื่น ๆ ในรูปแบบของ เอกสารการวิจัย ภาพกิจกรรม ซีดี พาวเวอร์พอยต์ และนำเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อการเผยแพร่อนุรักษ์ต่อไป

3. การจัดชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บ้านคำเตย เป็นชนเผ่ากะเลิง ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายมีธรรมเนียมประเพณีที่มั่นคงยั่งยืน มีหลักฐานทางโบราณคดี ที่ควรศึกษา มีกลุ่มฝีมือที่เข้มแข็ง และที่สำคัญ คือเป็นพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ควรค่าแก่การดำเนินการ เพื่อ การจัดชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต่อไป

4. ความต้องการด้านสถานที่ดอนปู่ตา

1. สาธารณูปโภค น้ำประปา บ่อบาดาล ไฟฟ้า

สภาพปัจจุบัน ยังไม่มีระบบน้ำประปา ต้องใช้บ่อบาดาล (บ่อดอก) น้ำจะเป็นขุ่นตม ไม่สะดวก และสะอาดพอ เห็นควรได้รับการสนับสนุนบ่อบาดาลที่เป็นมาตรฐาน ระบบไฟฟ้ายังไม่มีเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยการต่อพ่วงมาจากที่อื่น เช่นต่อจากบ้านชาวบ้าน ต่อจากวัดหัวบึงเก่าแต่กระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอ ต้องใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้าช่วย

2. ถนนลูกรัง คอนกรีต ลาดยางเข้าถึงดอนปู่ตา

สภาพปัจจุบัน ถนนเข้าถึงดอนปู่ตา เป็นถนนเล็ก คับแคบ พื้นดินไม่อัดแน่น ในช่วง ฤดูฝน น้ำจะท่วมเป็นหลุมร่อง ไม่สะดวกในการเดินทางเข้าถึงดอนปู่ตาได้ สมควรได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาปรับปรุงถนนเป็นเบื้องต้น คือถนนลูกรัง ให้สามารถเข้าไปถึงดอนปู่ตาได้ในฤดูฝน

พิมพ์พิญช วรรณปาน (2549 : 100-101) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี่ พบว่า จากการศึกษาค้นคว้า ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน ผลของการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ดังนี้

ชาวมอญมีความนับถือผีบรรพบุรุษ และเชื่อในกฎข้อห้ามที่บรรพบุรุษได้สอนสั่งกันต่อๆ มา ซึ่งความเชื่อนี้เป็นประโยชน์ในการใช้ชีวิตของชาวมอญ กล่าวคือ

1. ผีบรรพบุรุษจะเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นทางออกของชาวมอญที่ประสบปัญหา จะเห็นได้ว่าเมื่อคนในบ้านหรือคนในตระกูลมีความเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีปัญหาอื่นๆ ก็มักจะไหว้และขอให้ผีบรรพบุรุษช่วย โดยมีการรวมตัวกันของบรรดาญาติที่เป็นตระกูลเดียวกัน ซึ่งก็เป็นการพบปะกันระหว่างเครือญาติที่ใกล้บ้างไกลบ้างก็จะได้มาเจอกัน

2. ผีบรรพบุรุษจะมีบทบาทในระดับเครือญาติที่เป็นตระกูลเดียวกัน โดยทำให้คนในตระกูลเดียวกันไม่ลืมบรรพบุรุษและเพื่อการต่อยอดความเคารพในผีบรรพบุรุษ ชาวมอญในแต่ละตระกูลก็จะมีพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปี

3. เมื่อชาวมอญให้ความเคารพและมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษทุกปี และยังมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ดังนั้นในด้านกฎข้อห้ามที่ไม่พึงปฏิบัติชาวมอญจึงยึดถือโดยเคร่งครัด ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่ได้คือชาวมอญจะมีความเคารพยำเกรงไม่กล้าที่จะทำผิดหรือละเมิดกฎโดยพลการเพราะกลัวผีบรรพบุรุษจะลงโทษ จึงมีการปฏิบัติตามอยู่ในกฎข้อห้ามอย่างจริงจัง

4. การนับถือผี บรรพบุรุษหรือปาโหนกเป็นกุศโลบายที่สร้างความผูกพันกันในระบบเครือญาติ และเพื่อให้เกิดความสามัคคีในความเป็นญาติที่นับถือผีเดียวกัน ซึ่งเมื่อเกิดการแต่งงานก็ยังมีมีการนับถือผีด้วย โดยเมื่อลูกสาวแต่งงานกับฝ่ายชายที่เป็นชาวมอญก็ต้องไปนับถือผีของบ้านฝ่ายชาย ทำให้ในชุมชนมีความผูกพันกันเพิ่มขึ้นโดยการนับถือผีเดียวกัน ซึ่งยังคงมีการปฏิบัติต่อผีอย่างเคร่งครัด

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้านของชาวมอญบางกระดี่นี้ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวมอญมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีอย่างเคร่งครัดและยังยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยการสืบทอดกันมาสู่รุ่นลูกหลานยังได้เห็นการเซ่นไหว้เข้าทรงผีบรรพบุรุษหรือปาโหนก เป็นประจำทุกปี และได้เกิดความเชื่อและศรัทธาในการนับถือผี โดยการนับถือผีบรรพบุรุษหรือปาโหนกถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านมอญซึ่งผลของการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษโดยตรง แสดงให้เห็นว่า การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญบางกระดี่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวมอญบางกระดี่เป็นสังคมที่เข้มแข็งมีปฏิสัมพันธ์กันในระบบสังคม ชุมชน ทั้งนี้เพราะผีบรรพบุรุษมีความสำคัญและมีบทบาทต่อชาวบ้านมอญบางกระดี่ โดยเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจเมื่อคนในตระกูลประสบปัญหาหรือเจ็บไข้ได้ป่วย

และทำให้คนในตระกูลระบบเครือญาติที่นับถือผีเดียวกันไม่ลืมบรรพบุรุษ และยังคงไว้ซึ่งความเคารพ นอกจากนี้กฎข้อห้ามของชาวมอญที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติชาวมอญก็ ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นผลที่ทำให้ชาวมอญประพฤติตนอยู่ในกฎอย่างจริงจังและการการนับถือผี ทำให้ชาวมอญที่นับถือผีเดียวกันมีปฏิสัมพันธ์กันและมีความสามัคคีกันอย่างเข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากการนับถือผี สังเกตได้จากพิธีกรรมและประเพณีที่ชาวมอญยังอนุรักษ์และสืบทอดกันต่อๆ มา

สาเหตุของการรำผี

1. การกระทำผิดผี ได้แก่
 - คนท้องนอกตระกูลมาหลับนอนหรือฟิงเสาเรือน
 - คู่สามีภรรยานอกตระกูลมาหลับนอนในเรือน
2. มีการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ
3. การตั้งสัตย์ไว้ของบรรพบุรุษหรือเจ้าของบ้าน
4. เมื่อคนในตระกูลมีโชคลาภหรือมีการ बनบ้านศาลกล่าว

กฎข้อห้ามในการเข้าร่วมพิธีกรรมการรำผี

1. ผู้เข้าร่วมพิธีต้องเป็นคนในตระกูลเดียวกันที่นับถือผีเดียวกัน โดยสังเกตได้ง่ายจากนามสกุล เพราะปาโหมกจะสืบทอดมาทางลูกชายของตระกูล และเมื่อมีผู้ร่วมงานที่ไม่ใช่คนในตระกูล เจ้าบ้านจะเป็นผู้เชิญมา โดยการนำเอาหมากพลูไปเชิญ ถึงเข้าร่วมงานได้ ถ้าไม่ได้รับหมากพลูก็ไม่สามารถเข้างานได้ เพราะชาวมอญถือว่าจะทำให้บ้านไม่สะอาด

2. เด็กที่มีผมจุกผมเปีย ทั้งที่เป็นลูกหลานนามสกุลเดียวกันหรือแขกที่มีลูกหลานผมจุกผมเปีย ห้ามเข้าภายในงาน แต่ถ้าในกรณีที่เป็นลูกหลานจะมีการจัดพิธีโกนจุกให้สะอาดก่อนถึงเข้าร่วมพิธีได้

3. ผู้หญิงมีท้องห้ามเข้ามาในพิธีหรือถ้าคนในตระกูลเกิดตั้งครรภ์ วันงานพิธีก็จะต้องเลื่อนออกไป ต้องรอให้คลอดบุตรก่อนถึงจัดพิธีได้

พระวิศิษฐ์ สุ มโน (เทพทาม) (2556 : 82-83) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนอง แวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น พบว่า ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมบูชาปู่ตาของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้าน หนองแวงโคตร มีกระจำเป็นผู้นำทำพิธีต่างๆ โดยเริ่มต้นจากการนำชาวบ้านกล่าวคำขอมาหรือคำบูชาปู่ตาขั้นแรกบุคคลที่ไปไหว้จะจัดเตรียมแต่งขันห้า ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ 5 คู่และเทียน 5 คู่ไว้รอ เมื่อไปถึงตูปู่ตาก็นำขันห้ามอบให้กระจำ หลังจากนั้นกระจำก็จะเป็นผู้นำการประกอบพิธี ทั้งหมด โดยเริ่มต้นด้วยการจุดธูปและนำกล่าวคำบูชา หลังจากกล่าวคำบูชาจบ ก็ให้คนที่ไปไหว้ จุดเทียนแล้วก็กล่าวคำบอกคำขอกับปู่ตาด้วยตนเอง เป็นการอธิษฐานด้วยตนเองตามความปรารถนาของแต่ละบุคคล ซึ่งโดยปกติแล้วนั้นชาวบ้านที่มาไหว้ปู่ตาก็จะขอพรจากกระจำซึ่งถือ เป็นตัวแทนของปู่ตานั่นเอง กระจำก็ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านประสบแต่ความโชคดี สวัสดิ์ สมความปรารถนาตามที่หวังไว้ และอยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากภัยทั้งปวง นอกจากนี้ก็มีบั้งไฟสำหรับจุดบูชา 3 บั้ง ได้แก่ บั้งที่ 1 จุดบูชาบรรพบุรุษคือพ่อขุน หาญหรือปู่ตา บั้งที่สอง จุดบูชาพระยาแถนหรือทวยแถน เพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และบั้ง ที่สามจุดบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เรานับถือ ส่วนการเสี่ยงทายด้วยจะงอยไก่ กระจำจะเป็นคนเลือกว่าจะเอาไก่ตัวไหนเป็นไก่ สำหรับเสี่ยงทาย โดยคัดเลือกจากไก่ที่ชาวบ้านนำมาถวายปู่ตานั่นเอง วิธีการก็คือ เมื่อกระจำ เลือกไก่มาแล้ว ก็จะดึงคางไก่ออกมาดู และดูที่ฝีสบหรือจะงอยไก่อ้นั้น ว่าสวยไหม ดีไหม หากไก่ มีจะงอยที่สวยงามมีลักษณะดี ก็แสดงว่าการเสี่ยงทายปีนั้นดี แต่ถ้าจับได้ไก่ที่มีจะงอยไม่สวยหรือมี ลักษณะที่ไม่ดี ก็แสดงว่าการเสี่ยงทายปีนั้นไม่ดี

ผลการศึกษาคคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านหนองแวง โสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร อำเภอกงหรา จังหวัดขอนแก่น แบ่งคุณค่าของพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ออกเป็นด้านต่างๆ 5 ด้าน คือ

(1) คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล

คุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตรที่ได้กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ของบุคคลให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับฮีดคองประเพณีและวิถีวัฒนธรรมชุมชนอีสาน ที่ยึดถือให้ความเคารพในผีบรรพชน เชื่อว่าเป็นของฮักษาบ้านฮักษาเมือง ช่วยทำให้บุคคลมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งพิงทางใจให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย อุ่นใจ และทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจ ในการประพฤติผิดจากฮีดคองประเพณีของชุมชนเพราะเกิดความยำเกรงในอำนาจของผีปูตา นั่นเอง

(2) คุณค่าด้านครอบครัว

คุณค่าพิธีกรรมการบูชาปูตาทำให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว และทำให้เกิดการ ถวายทอดประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษ ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ อาวุโส เคารพเชื่อผู้ใหญ่ พิธีกรรมการบูชาปูตาจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ไว้ของครอบครัวด้วย

(3) คุณค่าด้านสังคม

พิธีกรรมการบูชาปูตา ทำให้เกิดความเชื่ออันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคล ในชุมชนเกิดระเบียบทางสังคมขึ้น เกิดความสามัคคีในสังคม มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน เกิด ความพร้อมเพรียงกัน เป็นหมู่คณะ ทำให้สังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อน จึงช่วยลดปัญหาต่างๆ ในสังคม อีกด้วย

(4) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

การบูชาปูตามีคุณค่าด้านเศรษฐกิจ คือ ทำให้ผู้ที่มาบ่นบาลก่อนที่จะไปทำมาค้าขาย เจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้าในด้านการเงิน และอีกประการหนึ่ง การบูชาปูตามีทั้งส่วนบุคคล คือ ใคร ต้องการบูชา และจะต้องบูชาวันพุธ และการบูชาส่วนรวมบูชาปีละ 2 ครั้ง คือ เดือนยี่ (เดือน 2) และเดือน 6 ซึ่งทำให้มีค้าขายเกี่ยวกับเครื่องสักการบูชาปูตา ทำให้ชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีขึ้น และประการสุดท้ายการบูชาปูตาทำให้เกิดกำลังใจในการประกอบกิจการทำมาค้าขาย เกิดความ ขยันหมั่นเพียรอันเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจ

(5) คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา

คุณค่าพิธีกรรมการบูชาปูตาก่อให้เกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนา เพราะหากว่าไม่มีพระพุทธศาสนาแล้วพิธีกรรมการบูชาปูตาก็จะไม่มีคุณค่าอะไรมากนัก เพราะชาวบ้านจะไม่สามารถทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ พิธีกรรมการบูชาปูตาจึงทำให้วัด และพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นสะพานบุญ ที่เชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นการนับถือผีกับการนับถือพระพุทธศาสนานั้น จึงพึ่งพิงอิงอาศัยกันมาอย่าง ยาวนาน พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในเรื่องบุญบาป ความดี ความชั่วในขณะที่ความเชื่อในผีปูตานั่นก็เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนด้วย ในแง่ความรู้สึกปลอดภัย สบายใจ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินั่นเอง

พรรณนวดี ศรีขาว (2554 :149) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง การสืบทอดและบทบาทของพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวกูยที่บ้านละเอาะ อำเภอน้ำแก่ง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า บทบาทของพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวกูยที่บ้านละเอาะ มีหลายประการเรียงตามความสำคัญได้ ดังนี้

ประการแรก บทบาทในการสืบทอดฮีตคองของชาวกูยบ้านละเอาะ ถือเป็นบทบาทที่โดดเด่นมากของพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวกูยบ้านนี้เพราะข้อปฏิบัติข้อห้ามและองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีมีส่วนสืบทอดจารีตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่ในอดีต ทั้งฮีตคองการเคารพผู้อาวุโสเพื่อให้ลูกหลานเคารพค้ำชูผู้หลักผู้ใหญ่และบรรพบุรุษ การครองตนของชายหญิง ชายหญิงต้องปฏิบัติให้เหมาะสม การเจรจาต่อรอง การปรับใหม่ สะท้อนลักษณะนิสัยการประนีประนอมของชาวกูยบ้านนี้ที่ต้องมีการติดต่อเจรจากับคนในกลุ่มและนอกกลุ่มด้วยความสันติไม่ให้เกิดการต่อสู้กัน ประการที่ ๒ บทบาทในการสั่งสอนลูกหลาน ให้รู้จักการแบ่งปันแก่ผู้อื่น สะท้อนลักษณะนิสัยความมีน้ำใจและความเอื้อเฟื้อ ของคนบ้านนี้ และสั่งสอนให้รู้จักฟันฝ่าอุปสรรคด้วยประการที่ 3 บทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวกูยและชาวลาว ถือเป็นบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของพิธีนี้พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษช่วยเชื่อมโยงคนสองชาติพันธุ์ในชุมชนและในสายตระกูลเข้าด้วยกัน ด้วยความเชื่อที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการที่ 4 บทบาทในการสร้างกำลังใจให้กับปัจเจกบุคคล ให้กับครอบครัวและญาติพี่น้องที่เข้าร่วมพิธี ช่วยคลายความกังวลใจและเสริมสร้างกำลังใจให้คนในสายตระกูลด้วย ประการสุดท้าย บทบาทในการแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่เดิมของชาวกูย ในการดำเนินชีวิตประจำวันคนกูยและคนลาวอยู่กันอย่างกลมเกลียว ชาวกูยไม่ได้แสดงอำนาจเหนือกว่าชาวลาว แต่จากพิธีกรรมจะเห็นถึงความเหนือกว่าพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวกูยบ้านละเอาะมีบทบาทสำคัญต่อผู้คนและชุมชน ทำให้พิธีนี้ดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวกูยสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ด้วยจนปัจจุบันพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษได้กลายเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชาวกูยบ้านละเอาะด้วย

พายุ ภูควางซ์ (2557 : 58-60) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง ศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาวพุทธอำเภอภูแก้ว พบว่า ปรางค์กู่แก้วมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของชาวอำเภอภูแก้วเป็นอย่างมากทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์ส่งผลสะท้อนผ่านพิธีกรรมและมีผลต่อการเกิดความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ดังนี้

1 . คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

ปรางค์กู่แก้ว หรือวัดกู่แก้ว เป็นโบราณสถานที่มีการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนตั้งแต่สมัยทวารวดี จากการขุดค้นพบโบราณวัตถุ เครื่องใช้ดินเผา เครื่องประดับ ในหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกับปรางค์กู่แก้ว เช่น ที่บ้านจืด บ้านดอนสวรรค์ บ้านยาง บ้านค้อน้อย เป็นต้น การจัดงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ณ บริเวณปรางค์กู่แก้ว อำเภอภูแก้ว จังหวัดอุดรธานี ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมกิจกรรม เนื่องในวันวิสาขบูชา ซึ่งวันสำคัญทางพุทธศาสนาอันเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติอันดีงามของชาวพุทธให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังเป็นคุณค่าทางด้านความเชื่อหลักธรรม จิตใจ และวัตถุ คือ

1) **ด้านความเชื่อ** ประชาชนชาวอำเภอภูแก้วมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของปรางค์กู่แก้ว เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในปรางค์กู่แก้ว อันหมายถึงองค์หลวงปู่กู่แก้ว ที่ได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย

2) **ด้านหลักธรรม** ชาวพุทธอำเภอภูแก้ว นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต ประจำวัน เพราะเชื่อว่า ธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิต นอกจากนี้ปรางค์กู่แก้วยังเป็นพุทธสถานที่ดี มีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็นสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดกับจิตใจ ให้มีพลังและความมั่นใจ ที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไปด้วยความไม่ประมาท ตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ อันถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่า จะไม่ทำจังหวัดอุดรธานี พบว่า

บาปทั้งปวง จะทำแต่ความดี และจะทำจิตใจให้ผ่องใส แต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรม เข้าหา
 ปรารักษ์แก้ว เพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวอำเภอแก้วมีความเชื่อว่า ปรารักษ์แก้วมี พุทธานุภาพที่
 จะช่วยในการบันดาลให้ภัยพิบัติต่างๆลดลงหรือหมดไปได้

3) **ด้านจิตใจ** งานบูชาปรารักษ์แก้วนั้น เป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้าน
 ของบุคคล ครอบครัวไปจนถึงสังคม ในระดับชาติเมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มา
 ร่วมประเพณีบุญเดือนหก เมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุขขีมีเมตตาใจและมีความรู้สึกรัก
 และผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลง

4) **ด้านวัตถุ** ปรารักษ์แก้วเป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของ
 พระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชาเปรียบเสมือนเป็น
 ตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจ
 ของตนเองให้เข้าสู่ความผาสุกภายใต้พระธรรมศาสนานี้พระพุทธศาสนาพื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธา
 และยังคงสืบต่อไปในอนาคตเพราะมีการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) เพื่อบูชาปรารักษ์แก้วอย่าง
 ยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี

2. คุณค่าทางสังคม

ในกระบวนการพิธีกรรมการบูชาปรารักษ์แก้ว หรืองานประเพณีบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) เป็นการ
 ประสานร่วมมือกันของคนในสังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำ
 ให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็น
 มรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียซึ่ง
 ก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม คือ

1) **ด้านความสามัคคี** งานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) เป็นการบูชาปรารักษ์แก้ว ที่เป็นการ
 สร้างความสามัคคีสามัคคีของคนในท้องถิ่นอันจากเกิดจากความเชื่อในองค์หลวงปู่แก้ว ซึ่งเป็นสิ่ง
 ศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรารักษ์แก้ว ที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ เพื่อให้ได้รับความ
 ค้ำครอง ป้องภัย บันดาลความสุข ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้

2) **ด้านเศรษฐกิจ** ปรารักษ์แก้ว หรือ วัดแก้วแก้ว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่ง
 ที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมาเคารพสักการบูชา เป็นจำนวนมากสร้างราย
 และระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

3) **ด้านประเพณีและวัฒนธรรม** งานประเพณีบุญเดือนหก ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของ
 ทุกปี ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา ในวันดังกล่าว ชาวพุทธอำเภอแก้วถือว่า เป็นงาน
 บุญประเพณีทำบุญเดือนหก(บุญบั้งไฟ) ประจำปี ที่มีรูปแบบพิธีกรรมการบูชาที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่าง
 ยาวนาน

ปรารักษ์แก้ว อำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธได้ให้ความเคารพ
 สักการบูชาอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอำเภอแก้วและอำเภอใกล้เคียง เช่นอำเภอหนองหาน อำเภอไชย
 วาน อำเภอกุมภวาปี และ อำเภอศรีธาตุ โดยถือว่า ปรารักษ์แก้วเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมา
 ยาวนาน ในช่วงเดือนวิสาขบูชา (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ทุกปี ชาวอำเภอแก้ว จะมีการจัดงานประเพณีบุญ
 เดือนหก (บุญบั้งไฟ) เพื่อให้ประชาชนได้แก้บน (ปง) หรือ บนบาน (บ่า) โดยการจุดบั้งไฟถวายสักการบูชาแก่
 องค์หลวงปู่แก้ว อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปรารักษ์แก้ว ซึ่งการจัดงานประเพณีบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ)

ในแต่ละปีถือว่าเป็นงานทำบุญครั้งใหญ่ในรอบปีของคนชาวอำเภอแก้ว ก่อนที่จะเริ่มการทำงาน และ การประกอบสัมมาอาชีพ ของแต่ละคนของชาวอำเภอแก้วและประชาชนผู้เชื่อศรัทธาทั้งหลายต่อไป

ชนิษฐา ตันติพิมล (2540: 31-32) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง ประเพณีไหว้เจ้าปู่ดู่ อำเภอ โพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม พบว่าเมื่อวิเคราะห์หน้าที่ของประเพณีนี้ที่มีต่อชาว อำเภอโพนทอง และวิเคราะห์ความเชื่อของชาวอำเภอโพนทองที่มีต่อประเพณีการไหว้เจ้าปู่ดู่ ผล การศึกษาและวิเคราะห์ประเพณีการไหว้เจ้าปู่ดู่ สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ประเพณีการไหว้เจ้าปู่ดู่มีหน้าที่ต่อสังคมของชาวอำเภอโพนทอง คือ

1.1 ในด้านจิตใจ โดยเฉพาะผู้ที่เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมในวันงานคือพุทธแรกของเดือน 6 และกระทำอย่างต่อเนื่องทุกปี เชื่อว่าจะก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

1.2 สร้างความมั่นใจให้กับชาวอำเภอโพนทอง ในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร

1.3 ประเพณีนี้ได้มีส่วนสนับสนุนความสามัคคีของคนในสังคม ด้วยทุกคนจะมาร่วมแรงร่วมใจ ช่วยกันจัดงานและจัดหาหรือสพมาร่วมเฉลิมฉลองในวันงาน

1.4 ประเพณีนี้ได้เป็นเครื่องแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ช่วยรักษาบ้านเมืองให้เกิด ความสงบสุขและร่มเย็น

2. ความเชื่อของชาวอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อประเพณีการไหว้เจ้าปู่ดู่ คือ

2.1 เชื่อว่าประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

2.2 เชื่อว่าประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความสุขในบ้านเมือง เกษภัยอันตรายต่างๆ จะไม่ แฝวพานในอำเภอโพนทอง

2.3 เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วเจ้าปู่ดู่จะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางด้าน พืชพันธุ์ธัญญาหาร รวมทั้งเจ้าปู่ดู่จะสามารถบอกได้ว่าในปีนั้นจะเกิดความแห้งแล้งหรือไม่

2.4 ชาวบ้านเชื่อว่า เจ้าปู่ดู่เป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณศาลให้คงอยู่สืบไป

2.5 ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อบนบานศาลกล่าวขอสิ่งใดต่อเจ้าปู่ดู่แล้ว เจ้าปู่ดู่จะดล บันดาลสิ่งต่างๆ ให้ได้ตามที่บนบานไว้ ตลอดจนช่วยตัดสินใจในปัญหาสำคัญๆ ของชีวิตได้

ไอลอ่อน มาลา และ พรทิพย์ มาลา (2545 : 49-51) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิ ปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา คือ

1.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา มีดังนี้

1.1.1 การใช้ประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะใช้ศาลปู่ตาและบริเวณป่าดอนปู่ตาประกอบ พิธีกรรมทางความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้ ปกป้องรักษาชุมชน และชาวบ้านลูกหลานให้อยู่เป็นสุข ดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล ทำการเกษตรให้ได้ผล ผลิตมากมายปราศจากภัยต่างๆ ที่จะมาทำลายผลิตผลทางการเกษตร

1.1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าดอนปู่ตาในบริเวณป่าดอนปู่ต้ามักจะเป็นป่าที่มีความร่มรื่น ชุ่ม ชื้นเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น นก กระแต กระรอก งู และผักต่างๆ เช่น อีปุก อีลอก ตลอดจนพืชสมุนไพร ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากการเก็บเห็ด ผักต้ว ดอกกระเจียว ไข่มดแดง และเก็บสมุนไพร

1.1.3 การจัดการและการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตาโดยการปักเขตแดนที่ชัดเจนป้องกันการบุกรุกเขตแดน โดยผู้นำหมู่บ้านและอาวุโสในหมู่บ้านได้ร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานที่ดินอำเภอ สํารวจปักเขตแดนพื้นที่ป่าดอนปู่ตาชัดเจน โดยอาศัยพลังมวลชนกับกฎหมายบังคับป้องกันการบุกรุกที่ดอนปู่ตา พร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในเขตบริเวณดอนปู่ตา

1.1.4 ลักษณะและสภาพของป่าดอนปู่ตาที่เหลืออยู่เนื่องจากการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตาของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีความเชื่อว่าการเคารพบูชาผีปู่ตาที่คุ้มครองรักษาหมู่บ้านและชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข เมื่อพวกเขาวิชาจารีตประเพณีที่ดิงามแต่ถ้าใครไปรุกรานที่อยู่ของปู่ตา ไปตัดไม้ทำลายป่า จับสัตว์หรือฆ่าสัตว์ของปู่ตาก็จะได้รับโทษหรือความเดือดร้อนหรือมีอันเป็นไปต่างๆ นานากับตนเองหรือคนในครอบครัว ประกอบกับสภาพภูมิประเทศของอำเภอกมลาไสยที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่สองสายคือแม่น้ำปาวกับลำน้ำชีและเป็นที่ตั้งเมืองโบราณ คือ เมืองฟ้าแดดสงยาง จึงทำให้ป่าชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าไม้ที่มีต้นยางอายุหลายร้อยปีกระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุกๆ ตำบล ที่เป็นสถานที่ตั้งของศาลปู่ตาหรือดอนปู่ตา เป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนร่มรื่นและสงบ มีการอนุรักษ์ไว้โดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านคอยสอดส่องดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ ขุดเจาะน้ำมันยาง ห้ามจุดไฟเผาป่าหรือล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าดอนปู่ตา

1.2 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา มีดังนี้

1.2.1 ชาวบ้านมีความเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะล่วงละเมิดหรือทำลายป่าไม้และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดอนปู่ตาไม่ได้ เมื่อมีใครฝ่าฝืนก็จะมีอันเป็นไป เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดการสูญเสียสิ่งของที่ตนรัก การประสบอุบัติเหตุ หรือการจบชีวิตอาจจะประสบกับตนเองหรือครอบครัว ญาติพี่น้องก็ได้ เป็นความเชื่อที่ได้สั่งสมกันมาเป็นเวลานานบางหมู่บ้านปู่ตาจะสามารถพยากรณ์ฟ้าฝน อุบัติภัยต่างๆ ได้โดยชะงัดผู้ที่เป็นล่ามติดต่อระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้าน จะบอกว่า ปีนี้นูบบอกว่าฝนจะตกช่วงไหน แล้งช่วงไหน จะเกิดน้ำท่วมหรือภัยพิบัติใดบ้าง ตลอดจนการบอกกล่าวปู่ตาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านหรือคนในหมู่บ้านออกไปอาศัยอยู่ที่อื่นๆ โดยการนำรูปเทียน และดอกไม้สีขาวไปบอกปู่ตา

1.2.2 ความนับถือผู้นำหรือชะงัดในหมู่บ้านที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ในการติดต่อกับผี หรือดวงวิญญาณ และสามารถทำนายเหตุการณ์บางเหตุการณ์ได้ถูกต้องแม่นยำ ตลอดจนการมีคาถาเวทย์มนต์สามารถเป่ารักษาโรคภัยไข้เจ็บ ท่านเหล่านี้จะมีการปฏิบัติตนแตกต่างจากคนทั่วๆ ไป คือ ต้องรักษาศีล และมีการขะลา (ข้อห้าม) ในบางสิ่ง เช่น ห้ามเดินลอดผ่านผ้าชิ้นผู้หญิง ห้ามรับประทานเนื้อมังสาสัตว์ (สัตว์สี่ชนิด) เป็นต้น

วีรสิริ จำปาทิพย์ (2558 : 89-95) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย พิธีกรรมสร้างกุ๋บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอกะทิงวิทย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การศึกษาเรื่องพิธีกรรมสร้างกุ๋บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอกะทิงวิทย จังหวัดร้อยเอ็ด มีรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมสร้างกุ๋บ้านเมืองบัว

พิธีกรรมสร้างกุ๋ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเริ่มมีการประกอบพิธีกรรมมาตั้งแต่เมื่อไหร่ คนแก่คนเฒ่าเล่าไว้ว่า ตั้งแต่เกิดมาก็เห็นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลาที่ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมสร้างกุ๋จะเป็นช่วงเวลาก่อนจะลงทำนา โดยประยุกต์พิธีกรรมการเล่นผีปู่ตาเข้ามาผสมผสานกับพิธีกรรมการสร้างกุ๋ การเสี่ยงทายโดยใช้ ภูมิปัญญาผู้เฒ่าผู้แก่สังเกต เหตุการณ์ธรรมชาติ เพื่อทำนายสภาพดินฟ้า อากาศในอนาคต ระยะเวลาๆ ที่คนจากสุวรรณภูมิเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นนี้ พิธีกรรมสร้างกุ๋จะประกอบพิธีอยู่ในช่วงเวลาระหว่างเดือน 5-6 คือประเพณีสงกรานต์และต่อด้วยสร้างกุ๋ โดยยึดรูปแบบมาจาก

การทำบุญขึ้นปีใหม่ของชาวไทย – อีสานพอถึงขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 พระสงฆ์พร้อมด้วยญาติโยมจะนำพระพุทธรูปลงมาสรงน้ำโดยจัดสถานที่เอาไว้ให้ญาติโยมมาสรงน้ำพระพุทธรูปในตอนเย็นทุกวัน ทางวัดให้สัตตยานด้วย การตักลงประมาณบายสามโมง ชาวบ้านก็นำน้ำอบน้ำหอมออกมาสรงน้ำพระ ในระหว่างหัวเวลานั้นเฒ่าจ้ำก็จะเลี้ยงผีปู่ตา ที่พึงทางใจของชาวเมืองบัวเมื่อเข้ามาอยู่ที่นี้เริ่มแรก คือ ตั้งศาลปู่ตา โดยเลือกสถานที่มีต้นไม้ใหญ่ปราก จึงตั้งทิศเหนือบ้านซึ่งมีต้นยางใหญ่เป็นปรากและเนินดินสูง ต่อมาเมื่อคนเมืองบัวทราบว่าเป็นสูง ทางทิศใต้หมู่บ้านติดคลองรอบเมืองมีปรารงค์เก่าแก่ที่พังลงมาแล้ว ภายในมีเทวรูปตั้งอยู่หลายองค์ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ใกล้เคียงกับปรารงค์จึงได้ตั้งศาลให้กับเจ้าปู่เมืองเจียมซึ่งเป็นผีใหญ่ที่อยู่เมืองจำปาสัก พอถึงปีถึงเดือนก็จะเลี้ยงเหมือนผีปู่ตา เมื่อชาวเมืองบัวที่ทราบว่ามีชุมชนที่ตนเองอยู่นั้นมีโบราณสถานสมัยขอมอยู่ เพื่อความอยู่ดีมีสุขไม่มีเภทภัยต่างๆ เข้ามารังควาญ จึงพากันมาประกอบพิธีกรรม ตามแบบอย่างที่เคยเลี้ยงผีปู่ตามาใช้ ครั้งแรกที่ชาวบ้านเมืองบัวเข้ามาอาศัยอยู่ใหม่ๆ ตอนกู่แห่งนี้จะปกคลุมไปด้วยแมกไม้ต่างๆ ไม่มีใครกล้าเข้าไป พอถึงช่วงเวลาจะถึงพิธีสงฆ์ชาวบ้านจะพากันมาทำความสะอาดบริเวณตอนกู่ นำเอาเทวรูปขึ้นมาทำความสะอาดแล้วตั้งไว้บนใบตองกล้วยและนำน้ำอบน้ำหอมมาสรง จากนั้นก็จะนำเทวรูปลงไว้ใกล้กับต้นไม้ป้องกันคนมาลักขโมย แรกๆ พิธีกรรมสงฆ์จะไม่มีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อราว พ.ศ. 2483 บ้านเมืองเกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากภัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดโรคระบาดจากอหิวาตกโรคมีคนตายมากมาย ประชาชนกลัวภัยจะมาถึงตัวเอง จึงหาวิธีการป้องกันภัยโดยไปนิมนต์หลวงพ่อบุญจากวัดกู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ มาช่วยปิดเป่ารังควาญหลวงพ่อบุญให้ตั้งหลักบ้านโดยให้ยอดปรารงค์ที่หักลงมา ต่อมาหลวงพ่อบุญพา โกวิโก (พระครูเกษตรธรรมวิจิตร) เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีอริยวงค์ ได้พาชาวบ้านประกอบพิธีสงฆ์ในวันสงกรานต์ในวันเพ็ญเดือนหก ตอนเช้าทำบุญตักบาตรที่หลักบ้าน และนิมนต์พระไปฉันเพลที่บริเวณกู่เมืองบัว ตอนเย็นจะนิมนต์พระมาสวดพระปริตร จากนั้นพิธีกรรมสงฆ์จึงมีพระสงฆ์เข้าร่วมมาเป็นประจำทุกปี ต่อมา พ.ศ. 2500 ได้กำหนดให้วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 นำพระลงสรงน้ำ วันที่ 13 เมษายน เป็นวันสงกรานต์พุทธรูปแรกของเดือน 6 เลี้ยงผีปู่ตา ขึ้น 7 ค่ำเดือน 6 สวดมนต์ทำบุญที่บ่อน้ำ (มเหศักดิ์หลักเมือง) ขึ้น 8 ค่ำ เป็นวันสงฆ์ต่อมาได้มีลูกหลานชาวเมืองบัวเดินทางจากบ้านเพื่อไปทำงานที่กรุงเทพมหานครจึงมีการขนานโดยผ่านเฒ่าจ้ำซึ่งบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อกับผีเจ้าปู่ที่สถิตอยู่กู่เมืองบัวและผีปู่ตา มีหน้าที่ในการดำเนินกิจการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีเจ้าปู่ เช่นในการขนานนั้นก็จะมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้ดำเนินพิธีเพื่อติดต่อสื่อสารกับผีเจ้าปู่ ในการบ๋า หรือบนจะใช้ดอกไม้ 5 คู่ รูป เทียน เงิน 6 บาท ซึ่งชาวบ้านเมืองบัวจะให้ความสำคัญ ความเชื่อในเรื่องนี้มาก หากขนานสิ่งใดไว้ ก็ต้องกระทำตามนั้นถือเป็นสัจจะวาจา เมื่อขนานได้ตามปรารถนาแล้วจะมาแก้บนโดยจะแก้บนได้ทุกวันพุธ ที่ไม่ตรงกับวันพระ หรือบางคนก็จะมาแก้บนในวันประกอบพิธีกรรมสงฆ์คือ วันขึ้น 8 ค่ำของทุกปี สิ่งที่จะนำมาแก้บน ผลไม้ 9 อย่าง ของหวาน 5 ชนิด ดอกไม้รูป เทียนพวงมาลัย 7 สี บุหรี่ หมากพลู ข้าวสุก น้ำดื่ม ต้มไก่ หรือหัวหมู (ตามที่ตนเองได้บนไว้) มหรสพ และอื่นๆ (ตามที่ตนเองได้บนไว้) ทุกคนที่ขอก็จะประสบผลสำเร็จ ทุกวันพุธและวันพระจะมีคนไปแก้บนบ้าง ไปบูชาขอโชคลาภบ้าง ชาวเมืองบัวเชื่อว่า กู่เมืองบัว คือที่พึงทางใจเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นการตอบแทน (ระลึก) บุญคุณบรรพบุรุษที่สร้างบ้านแปงเมืองมาก่อน เมื่อได้มาสรงกู่แล้วรู้สึกสบายใจ ขนบานสารกล่าวไว้แล้วเมื่อประสบผลสำเร็จจึงมาร่วมพิธีกรรมสงฆ์ ถ้าไม่ไปสรงกู่อาจจะเกิดเหตุอันไม่คาดคิดแก่ตนเอง และเป็น การต้อมโฮม (รวมกัน) ของชาวบ้านให้รู้จักรักและสามัคคีโดยมีพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อม ที่สำคัญ พิธีกรรมสงฆ์ยังเป็นการเสี่ยงทายดิน ฟ้า อากาศของชุมชนเมืองบัวโดยการจุดบั้งไฟเพื่อถวายเจ้าปู่เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝนในปีฤดูกาลทำนา ต่อมาใน พ.ศ. 2550 ชาวเมืองบัวได้จัดเวทีแสดงความคิดเห็นพูดคุยกันหลายครั้งผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น โดยรอง ผอ.ไพจิตร วสันตเสนานนท์ ได้ข้อสรุปว่า ควรฟื้นฟู อนุรักษ์และส่งเสริม

ประเพณีพิธีกรรมสงฆ์ให้เป็นประเพณีในระดับท้องถิ่น จากนั้นพิธีกรรมสงฆ์ ก็ถูกกำหนดให้จัดขึ้นในวัน ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปีในการจัดงานพิธีกรรมสงฆ์มีเจ้าภาพหลัก คือ สภาวัฒนธรรมตำบลเมืองบัวร่วมกับเทศบาลตำบลเมืองบัว กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเมืองบัวได้จัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม เพื่อจัดอันดับความสำคัญประเพณีและวางรูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน สำหรับกำหนดการพิธีกรรมสงฆ์ ถูกกำหนดให้จัดขึ้นในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 มีองค์ประกอบในการจัดงาน ดังนี้ ระยะเวลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสงฆ์วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันรวม สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสงฆ์ คือ บริเวณทุ่งเมืองบัว เครื่องสังเวยหรือเครื่องบูชาประกอบไปด้วย ชั้นธ 5 มี ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ หมาก 5 คำ ยาสูบ 5 มวน แสดงถึงความเคารพความอ่อนน้อม ผลไม้ 9 อย่าง ผลไม้ที่ชาวบ้านนิยมนำมาเป็นเครื่องสังเวย 1) สับปะรด เพราะ ทำให้เกิดความรอบคอบ รอบรู้ในสิ่งต่างๆ สายตากว้างไกลสามารถดูแลลูกหลานได้อย่างทั่วถึง เหมือนสับปะรดที่มีดวงตารอบตัว กล้วย เพราะ ทำให้เวลาเราทำกิจการ ทำอะไรก็ประสบความสำเร็จง่าย ๆ เหมือนที่คนเราชอบพูดติดปากว่า 2) กล้วย ๆ ง่ายเหมือนปลอกกล้วยเข้าปาก 3) แอปเปิ้ล เพราะ ทำให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ 4) มะม่วง เพราะ ทำให้มีสติปัญญาดี 5) ส้ม เพราะทำให้เกิดความโชคดี ประสบแต่โชคดี ร่ำรวยเงินทอง เพิ่มมงคลให้กับตนเองและครอบครัว 6) องุ่น เพราะ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน 7) แก้วมังกร เพราะ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองมีอำนาจวาสนา 8) ทับทิม เพราะ ทำให้ไม่มีเรื่องขัดแย้งภายในครอบครัว ภายในหมู่บ้าน 9) มะพร้าวเพราะ แทนจิตใจที่ใสสะอาด บริสุทธิ์ ของหวาน 5 ชนิด อาหารคาว-หวาน 4 อย่าง อาหารต้องเป็นอาหารที่สุกแล้วเท่านั้น ข้าวเหนียว น้ำเปล่า บายศรี น้ำหวาน 2 สี พวงมาลัย ในการประกอบพิธีพราหมณ์จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อเชื่อมต่อระหว่างเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับมนุษย์โดยใช้บทสวดชุมนุมเทวดา และคาถาบูชาเทพ โองการพราหมณ์จะแต่งกายโดยชุดขาว ห่มเฉียงด้วยผ้าขาวชาวชุมชนบ้านเมืองบัวและชาวบ้านบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง จะแต่งกายสวยงาม สุภาพเรียบร้อย โดยผู้เข้าร่วมพิธีจะจัดเตรียมดอกไม้ ธูป เทียนและนํ้าอบ นํ้าหอมมาเพื่อส่งกุ้ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมสงฆ์ ก่อนที่จะเริ่มประกอบพิธีกรรมสงฆ์ เฒ่าจําจะพาชาวบ้านทำพิธีบวชก่อเจดีย์ทราย โดยปั้นรูปจระเข้ 2 ตัว เต่า 2 ตัว และปักหลักกรอบเจดีย์ทรายหุ่น จำนวน 12 หลัก ประกอบด้วยดอกไม้ ธูป เทียนผูกด้วยผ้าเหลือง ผูกโยงด้วยสายสิญจน์ จากนั้นขออาราธนาศาล สวดพุทธมนต์ เสร็จแล้วก็ลาสิกขาเจดีย์ทราย จากนั้นพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล และเจริญพระพุทธมนต์ และมีการประพรมนํ้ามนต์เสริมความเป็นสิริมงคลให้กับชาวบ้านผู้มาร่วมงานเมื่อถึงเวลา ชาวบ้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมจะมารวมกันที่บริเวณพิธี จากนั้นพราหมณ์จะทำหน้าที่เป็นผู้นำประกอบพิธีและชาวบ้านชุมชนเมืองบัวและใกล้เคียงเป็นผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งในการประกอบพิธีกรรมสงฆ์พราหมณ์จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อสื่อสารระหว่างเทพเจ้า เมื่อเตรียมเครื่องบูชาเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มประกอบพิธีสงฆ์ เริ่มจากเฒ่าจํานำกล่าวนะโม 3 จบ ต่อด้วยคำบูชาเจ้าปู่มหาฤาษี เทพเจ้าประจำทุ่งเมืองบัว พราหมณ์เริ่มต้นจากการจุดธูป เทียน จากนั้นนำชาวบ้านกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วตั้งนะโมสามจบตามด้วยบทสวดชุมนุมเทวดา ตั้งนะโมสามจบ ต่อด้วยบทสวดบูชาเทพต่างๆ พร้อมทั้งถวายเครื่องสังเวยชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตาม ในการสวดมนต์พราหมณ์จะสวดเสียงดังกังวานและในส่วนของบทสวดชุมนุมเทวดาและคาถาบูชาเทพต่างๆ พราหมณ์จะกระทำพิธีอย่างสำรวม จนจบพิธีกรรมบูชา ส่วนชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมจะนั่งพนมมือด้วยความสำรวม แสดงถึงความเคารพอย่างแท้จริง เมื่อกล่าวคำบูชาจบ ก็จะเริ่มสงฆ์โดยชาวบ้านจะจุดธูปเทียนที่ตนเองได้เตรียมมาแล้วก็กล่าวคำขออธิษฐานต่อทุ่งเมืองบัวด้วยตนเองตามคำปรารภของแต่ละบุคคล จากนั้นนํ้าอบ นํ้าหอมมา สงฆ์น้ำเทวบุรุษ เทวสตรี เทพเจ้าประจำแต่ละหมู่บ้านและสงฆ์ลงบนตัวทุ่งเมืองบัวและบริเวณรอบๆ เป็นอันเสร็จพิธีเมื่อเสร็จจากขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมสงฆ์ จากนั้นก็มีบั้งไฟสำหรับจุดเสี่ยงทาย 3 บั้ง โดยบั้งที่หนึ่ง เสี่ยงทาย

เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของการทำนา ถ้าบั้งไปขึ้นสูงเสี่ยงทายว่าจะในปีนี้มีฝนตกต้องตามฤดูกาลดี ฝนไม่แล้ง น้ำไม่ท่วม ไม่มีศัตรูพืชข้าวมารบกวน ผลผลิตทางการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์ ข้าวกล้าเจริญงอกงามดีจะได้ผลผลิตเต็มที่ ถ้าบั้งไฟจุดไม่ขึ้นหรือแตกจะมีการเสี่ยงทายว่าปีนี้ฝนจะแล้ง ข้าวกล้าในนาจะเสียหาย ไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร บั้งที่สอง เสี่ยงทายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ หรือสัตว์เลี้ยงต่างเกี่ยวกับโรคระบาด ต่าง ๆ ถ้าบั้งไฟขึ้นสูงเสี่ยงทายว่าสัตว์เลี้ยงจะเลี้ยงง่าย เลี้ยงเชื่อง ไม่มีการลักขโมยสัตว์เลี้ยงกัน ไม่มีโรคระบาดเกิดขึ้น ถ้าบั้งไฟแตกหรือจุดไม่ขึ้น เสี่ยงทายว่า สัตว์เลี้ยงจะดุร้าย มีการลักขโมย มีการเกิดโรคระบาด บั้งที่ 3 บั้งไฟบ้านเมือง เสี่ยงทายความดีความสงบสุขของคนในชุมชน ซึ่งถ้าบั้งไฟจุดขึ้นสูงเสี่ยงทายว่าหมู่บ้านจะมีความสงบสุข มีความสามัคคี ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่ถ้าหากบั้งไฟแตกหรือจุดไม่ขึ้นแสดงว่าหมู่บ้านจะมีเรื่องราวไม่สงบสุข โดยผู้ที่อ่านคำเสี่ยงทายจะเป็นพรหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรม หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว เครื่องสังเวद्यเผ่าจ่าจะนำเครื่องสังเวद्यที่เป็นผลไม้อาหารคาวหวาน มาแจกจ่ายให้ชาวบ้านรับประทานเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับชีวิต

2. ความสัมพันธ์ของประเพณีสงกรานต์กับวิถีชีวิตชุมชนเมืองบัวพิธีกรรมเปรียบเสมือนรั้วที่ล้อมคนในชุมชนให้เข้ามารวมกันไว้เป็นหมู่เป็นพวกเพื่อไม่ให้กระจัดกระจายกันไป เพราะหากต่างคนต่างทำคนละทิศละทางก็ไม่อาจจะรวมกันเป็นปึกแผ่นและเกิดความสามัคคีกันได้ ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมสงกรานต์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเมืองบัว ในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ด้านบุคคล

พิธีกรรมสงกรานต์ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเมืองบัวมากมีคุณค่าและความสัมพันธ์ทางจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้าน ตั้งแต่เกิดจนตายไม่ว่าชาวบ้านจะทำการใดๆ ก็จะมีดอกไม้ธูปเทียนมาหาเผ่าจ่า ให้เผ่าจ่าไปบอกกล่าวที่หมู่บ้านบัวให้รับรู้ในกิจของตน ทั้งเรื่องการทำมาค้าขาย ทำธุรกิจหรือการไปสอบเข้าทำงาน เข้าเรียนที่ต่างๆขอโชคลาภ ขอลูกชาย หลาน ส่วนใหญ่ก็จะประสบโชคลาภตามที่ตนเองขอไว้ นอกจากวัดแล้วหมู่บ้านบัวจึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้านเมืองบัวอีกทางหนึ่ง คนที่มาขอต่างได้รับความสำเร็จบ้างไม่สมปรารถนาบ้างเป็นบางครั้ง แต่ชาวบ้านก็ยังให้ความเคารพมิได้ขาด พิธีกรรมสงกรานต์ยังเป็นเครื่องเตือนสติให้บุคคลตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม ความถูกต้องตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนไว้ และทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจได้ก่อนที่จะประพฤติดิฉินจากฮึดคองประเพณีของชุมชน

2.2 ความสัมพันธ์ด้านครอบครัว

พิธีกรรมสงกรานต์ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยเป็นผลจากการถ่ายทอดพิธีกรรมสงกรานต์ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่สร้างบ้านแปงเมืองไว้ให้ลูกหลาน จะเห็นได้จากหลังจากเสร็จพิธีกรรมสงกรานต์จะมีการนำน้ำอบ น้ำหอมที่เหลือจากการสงกรานต์ ลูกหลานก็จะนำกลับมาเพื่อสง่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้านและคนอาวุโสในหมู่บ้านที่ตนนับถือ คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษโดยผ่านพิธีกรรมสงกรานต์และผีเจ้าปู่นี้จากพ่อแม่และคนแก่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ลูกหลานในครอบครัวจะมีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การปฏิบัติตามแบบแผนของพิธีกรรมสงกรานต์ช่วยส่งเสริมสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะเดินทางกลับบ้านมารวมกันเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมสงกรานต์ ช่วยกันจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน น้ำอบน้ำหอม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีภายในครอบครัว

2.3 ความสัมพันธ์ด้านสังคม

พิธีกรรมสงฆ์ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน เกิดระเบียบทางสังคม เกิดความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน ทำให้สังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อน บ้านเมืองบัวทุกคนเห็นและให้ความสำคัญเคารพนับถือต่อกันเมืองบัวและผีเจ้าปู่มหาธาตุไม่มีการทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้น ทุกคนมาประกอบพิธีด้วยความ พิธีกรรมสงฆ์ เจ้าปู่มหาธาตุเทพเจ้าประจำคูเมืองบัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญของหมู่บ้านเมืองบัว ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นที่สิงสถิตวิญญูณของบรรพบุรุษ เป็นผู้ให้ความคุ้มครองป้องกันภัยพิบัติทั้งปวง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ยังสามารถป้องกันชาวบ้านมิให้ประพฤติปฏิบัติผิดครรลองครองธรรม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขนอกจากนี้พิธีกรรมสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีส่วนสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักสำนึกรักและหวงแหนบ้านเกิดตนเอง

2.4 ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ

ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก ชาวชุมชนบ้านเมืองบัวเป็นชุมชนเกษตรกรรมก่อนจะลงนา จะมีการบอกกล่าวต่อผีเจ้าปู่ประจำคูเมืองบัวผ่านพิธีกรรมสงฆ์ โดยการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายขอให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลมีน้ำใช้ในการอุปโภค บริโภคและประกอบอาชีพ ไม่มีแมลงหรือศัตรูพืชที่ทำให้ต้นข้าวเสียหาย ขอให้ได้ผลผลิตมีคุณภาพดี มีปริมาณเยอะเมื่อได้ผลผลิตทางการเกษตรคุณภาพดี และมีปริมาณมากก็จะสามารถจำหน่ายได้ราคาดี ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในวันในช่วงที่มีการจัดกิจกรรมจะมีการออกร้านค้ามากมาย โดยจะเป็นคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการหมุนเวียนเศรษฐกิจในชุมชน ประเพณีสงฆ์ในปัจจุบันยังได้รับการส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวในชุมชนซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้มากขึ้น

3. แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมสงฆ์ บ้านเมืองบัวได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการศึกษา ควรพัฒนา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรท้องถิ่นมีบทบาทและความสำคัญอย่างมากจัดเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ของชุมชนโดยผ่านพิธีกรรมสงฆ์ให้นักเรียน นักศึกษาและกลุ่มผู้สนใจเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งหลักสูตรท้องถิ่นเกิดจากการบูรณาการเรื่องต่างๆ ในชุมชน โดยอาศัยเรื่องราวและความรู้ต่างๆ ผ่านพิธีกรรมสงฆ์ เป็นการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่และผู้สนใจซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนนักศึกษา รู้รักถิ่นฐานบ้านเกิด หวงแหนและเห็นความสำคัญของพิธีกรรมสงฆ์

2. ในวันประกอบพิธีกรรมชาวบ้านควรพาบุตรหลานเข้าร่วมในพิธีกรรมด้วย เพื่อให้ลูกหลานได้เห็นขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม การอบรมสั่งสอนบุตรหลาน คนรุ่นหลังให้ได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีพิธีกรรมซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้ และเต็มใจที่จะร่วมกันรักษาและสืบสานพิธีกรรมนี้ให้ยั่งยืนต่อไป

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณพัฒนาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน โดยผ่านพิธีกรรมสงฆ์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมแบบโบราณเพื่อสืบทอดและเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

4. ชาวบ้านในชุมชนควรเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม จัดเตรียมงานกันเองเพื่อรักษาแบบแผนเดิมเอาไว้ จดจำเพื่อถ่ายทอดสู่ลูกหลาน และเชิญหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม

5. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียน เยาวชน และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมสงฆ์ โดยผู้ศึกษาได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง พิธีกรรมสงฆ์บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ไว้เพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้

ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง (2553 : 119-120) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย ดนตรีประกอบพิธีกรรมการพ่อนฝัด ฝี่เม็ง : กรณีศึกษาวงป่าดเมืองคณะวัดเชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการพ่อนฝัด ฝี่เม็ง ของวงป่าดเมืองคณะวัด เชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงประเภทเพลง 2 ชั้น และ เพลงชั้นเดียวโดยจะใช้บรรเลงประกอบการพ่อนฝี่ในพิธีกรรมตามขั้นตอนต่างๆที่กำหนดไว้ตามประเพณีการพ่อนฝี่ เพลงบางส่วนจะเป็นเพลงร่ำวงตามสมัยนิยม ทั้งนี้เพลงแต่ละเพลงจะสืบทอดกันมาโดยใช้วิธีการบอกกันแบบปากต่อปาก หรือวิธีการแบบมุขปาฐะ แต่เพลงที่ใช้บรรเลงเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม ของวงป่าดเมืองคณะวัดเชียงยืนในปัจจุบันจะมีทั้งหมด 9 เพลง ได้แก่

1. เพลงโหมโรง ใช้บรรเลงประกอบการโหนดผ้าจ้องเพื่อลงทรงของผีปู่ย่าในตระกูล และเป็นสัญญาณการเริ่มต้นของพิธีกรรมการพ่อนฝี่
2. เพลงแห่ยงหลวง ใช้บรรเลงประกอบการพ่อนรำของผีต้นตระกูล
3. เพลงฉัตร ใช้บรรเลงประกอบการเชิญผีปู่ย่าขึ้นที่นั่ง
4. เพลงแห่ยงกลาง และแห่ยงน้อย ใช้บรรเลงประกอบการพ่อนรำของผีปู่ย่าและผีที่ทรงลูกหลานภายในตระกูล
5. เพลงฝัดห้อยผ้า ใช้บรรเลงประกอบการโหนดผ้าจ้องของผีที่อยู่ภายในตระกูล แต่ไม่ใช่ผีต้นตระกูล หรือผีปู่ย่า
6. เพลงฝัดกินน้ำมะพร้าว ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมพ่อนถั่ว และพิธีกรรมเลี้ยงข้าวผีปู่ย่า หรือเลี้ยงข้าวผีภายในตระกูล
7. เพลงฝักกุลา ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมการพ่อนฝักกุลา
8. เพลงมวย ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมในหลายขั้นตอน เช่น พิธีการพ่อนปล่อย พิธีการชนไก่ พิธีคล้องช้าง เป็นต้น
9. เพลงลูกกุยเวย ใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงมวย หรือบรรเลงเพลงเดียวโดยไม่ต่อท้ายเพลงใด ใช้เมื่อผีภายในตระกูลลงทรงลูกหลานภายในตระกูล หรือตอนที่ผีหนึ่งผีใดโหนดผ้าจ้องภายในผามพิธีกรรม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง คนตรีประกอบพิธีเลี้ยงคู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาเกี่ยวกับคนตรีประกอบพิธีเลี้ยงคู่ และบทบาทของพิธีเลี้ยงคู่ต่อชุมชน บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในบริบทที่เกี่ยวกับคนตรีประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนพิธีกรรม และ บทบาทของพิธีกรรมต่อชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางด้านต่างๆ เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ซึ่งมีขอบเขตและขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เครื่องมือในการวิจัย
4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน เฒ่าจ๋า นักดนตรี และ ชาวบ้าน บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย เฒ่าจ๋า จำนวน 6 คน

- 1) นางสาวระกุล ปลายชัยภูมิ เฒ่าจ๋าเจ้าปู่ราชวงศ์
- 2) นางอำพรวน พันทอง เฒ่าจ๋าแม่สุมนทา
- 3) นางทองมี ฤทธิรักษา เฒ่าจ๋าพะยาคงผู้ติดตามประจำปู่ราชวงศ์
- 4) นางสงัด บำรุงชาติ เฒ่าจ๋าผิอุบฮาดหรือปู่เจ้าโนนคู่
- 5) นางสง่า เนินชัยภูมิ เฒ่าจ๋าหลวงปราบ
- 6) นางเหลียม ทวีเป็ง เฒ่าจ๋าพะยาคงหลักบ้าน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติประกอบด้วยนักดนตรี จำนวน 4 คน

- 1) นายณรงค์ ไวจันทร์ เป่าแคน
- 2) นางเสด็จ ปลุกซาลี ตีกลอง
- 3) นางบุญเพิ่ม เฉ็ดไธสงค์ ตีกลอง
- 4) นางทอง บำรุงหมู่ ตีฆ้อง

1.3 กลุ่มบุคคลทั่วไป ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน

- 1) นายณัฐพล ปลายชัยภูมิ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนสวรรค์
- 2) นายชัยยุทธ จันทกุล กำนันตำบลคอนสวรรค์
- 3) นางจินตนา ทัดมาลา ผู้อำนวยการ กองวิชาการ ตำบลคอนสวรรค์
- 4) นางกระบวน นาสูงเนิน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ

ตำบลคอนสวรรค์

- | | | |
|----|----------------------|----------------------------------|
| 5) | นายวานิช การบรรจง | ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคอนสวรรค์ |
| 6) | นายอาทิตย์ จันทร์แดง | ชาวบ้านบ้านคอนสวรรค์ |

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องกับ พิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และอินเทอร์เน็ต

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการที่ภาพนิ่ง บันทึกภาพเคลื่อนไหว เทปบันทึกเสียง และ เครื่องมือทางการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ

3.1 การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบการสัมภาษณ์ 2 แบบ ได้แก่

3.1.1 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอนดังนี้

กลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อ อายุ ที่อยู่ สถานภาพ

ตอนที่ 2 พิธีเลี้ยงกู่ เช่น ประวัติความเป็นมา เครื่องเช่นไหว้ และ ขั้นตอนพิธีเลี้ยงกู่

ตอนที่ 3 รูปแบบการบรรเลง เช่น เครื่องดนตรีที่ใช้ บทเพลง การบรรเลง

3.1.2 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เรื่องบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ต่อชุมชน กับผู้เข้าร่วมพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.2 การสังเกต ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

3.2.1 แบบสังเกตโดยไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกต ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม, การบรรเลงดนตรี และ คติความเชื่อของชาวบ้านคอนสวรรค์ ที่มีต่อพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การจัดกระทำข้อมูล

4.1.1 นำข้อมูลจากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสาร มาจัดเรียงลำดับตามความสำคัญของเนื้อหา

4.1.2 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และ สังเกต ของบุคคลต่างๆ มาจัดเรียงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

4.1.3 ถอดข้อมูลจากการบันทึกเสียง และ บันทึกภาพ ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

4.1.4 ในส่วนของดนตรี ฟังและถอดเทปเสียง เป็นโน้ตดนตรีสากล

4.1.5 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ และ ปรับปรุง เรียบเรียงเนื้อหาให้ถูกต้องอย่างเป็นระบบ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย และ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ศึกษาได้ไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง เพื่อให้ถูกต้องตามจริง วิเคราะห์ข้อมูลได้จากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

4.2.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1) ประวัติบ้านคอนสวรรค์
- 2) ประวัติพิธีเลี้ยงกู่
- 3) เครื่องเช่นไหว้ในพิธีเลี้ยงกู่
- 4) ขั้นตอนของพิธีเลี้ยงกู่

4.2.2 ศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 3.2.1 เครื่องดนตรี
- 3.2.2 นักดนตรี
- 3.2.3 บทเพลง
- 3.2.4 วิธีบรรเลง

4.2.3 ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 4.2.3.1 บทบาทด้านความเชื่อ
- 4.2.3.2 บทบาทด้านความสามัคคี
- 4.2.3.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5.การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยวิธีการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ จัดทำบทสรุปที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องการศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงคู่บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิอาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แบบสัมภาษณ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม บันทึกข้อมูลและนำมาวิเคราะห์โดยกำหนดขอบข่ายการศึกษาเกี่ยวกับพิธีเลี้ยงคู่ถึงประวัติความเป็นมาของในพิธีกรรมศึกษาดนตรีที่ใช้ในพิธีเลี้ยงคู่รวมถึงคติความเชื่อของพิธีกรรมในสังคมชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ในการวิจัย การศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงคู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงคู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 ประวัติบ้านคอนสวรรค์

1.2 ประวัติพิธีเลี้ยงคู่

1.3 เครื่องเล่นไหว้ในพิธีเลี้ยงคู่

1.4 ขั้นตอนของพิธีเลี้ยงคู่

2. ศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงคู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.1 เครื่องดนตรี

2.2 นักดนตรี

2.3 บทเพลง

2.4 วิธีบรรเลง

3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงคู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทบาทด้านความเชื่อ

3.2 บทบาทด้านความสามัคคี

3.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงคู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1 ประวัติบ้านคอนสวรรค์

บ้านคอนสวรรค์ ตั้งเป็นหมู่บ้านมาช้านานแต่ไม่ปรากฏหลักฐานระบุแน่ชัดลงไปว่าเป็นหมู่บ้านมาตั้งแต่เมื่อใด เนื่องจากไม่มีการเขียนหรือบันทึก เพียงแต่เป็นการสันนิษฐานจากหลักฐานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ปรากฏอยู่ และ จากคำบอกเล่าของประวัติท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมุขปาฐะบ้าง เป็นกลอนลำบ้าง หากจะสันนิษฐานตามหลักฐานแล้ว จากคูเมืองโบราณหรือเนินดินที่เป็นสถานที่ตั้งเมืองเก่า ที่ชาวบ้านเรียกว่า โนนคู่ พอที่จะคาดเดาได้ว่าชุมชนที่เคยอาศัยตั้งหลักแหล่งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้มีอดีตที่รุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยเมื่อ 1,200-1,500 ปี มาแล้ว จากศิลปวัตถุที่ยังหลงเหลือและพบเห็นได้ในปัจจุบันยืนยันเป็นหลักฐานก็คือ เสาหินทรายบางใบที่มีอักษรจารึกปรากฏอยู่ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาตะวันออกยืนยันว่าเป็นอักษรมอญโบราณที่ใช้กันในดินแดนถิ่นนี้ เป็นอักษรยุคหลังอักษรปัลลวะที่รับรูปแบบมาจากอินเดีย ชนใน

พื้นถิ่นเดิมที่เรียกกันว่าเป็นชนพื้นเมืองในสมัยทวารวดีนั้นได้สร้างศิลปวัตถุคือ เสาหินซึ่งก็คงจะนำหินที่มีอยู่ในพื้นถิ่นหรือบริเวณใกล้เคียงมาแกะสลักเรื่องราวให้ปรากฏเป็นลวดลายหรือสัญลักษณ์ภาพเพื่ออุทิศถวายให้กับศาสนาสถานหรือประกาศความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในแถบถิ่นนี้ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14-16 แทนชาวบ้านพื้นเมืองเดิมและได้ทำลายสิ่งก่อสร้างที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่ๆเรียกกันว่า วัด ในสมัยนี้ (บริเวณที่เรียกกันว่าโนนภูในปัจจุบัน) และ สร้างสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อประกาศถึงความยิ่งใหญ่และอิทธิพลครอบครองดินแดนแห่งนั้นขึ้นมาแทน เช่น ปรากฏที่ชัยภูมินั้นก็คือ สงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางศาสนา ชนพื้นเมืองเดิมที่เคยอาศัยอยู่ก็คงจะหลบหลีกหนีภัยไปอาศัยถิ่นอื่น ทำให้ชุมชนล่มสลายลงไปกลายเป็นป่าร้างว่างเปล่าขึ้นมาบัดบังซากบ้านเมืองหรือคูคลองเดิม นั่นก็คือสาเหตุหนึ่งซึ่งสันนิษฐานกันว่าน่าจะเป็นไปได้ที่ชาวบ้านอพยพหนีเหตุภัยจากการรุกรานทางอารยธรรมของขอม ต่อมาในภายหลังจึงมีผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ในการทำมาหากินตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่และเนื่องจากสภาพทางภูมิประเทศรวมทั้งที่ตั้งเหมาะสม มีความอุดมสมบูรณ์ต่อการประกอบอาชีพในทางเกษตร ด้วยทรัพยากรป่าไม้มาก ผืนดินต้องตามฤดูกาล จึงมีผู้คนชักชวนกันอพยพมาอยู่กันเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆเมื่อบ้านเรือนขยายออกไปเพื่อทำอยู่ทำกินพื้นที่ทำนาปลูกข้าวจึงได้พบซากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่เป็นศิลปะในยุคเก่าก่อนถูกทิ้งร้างทับถม ซุกซ่อนอยู่ ต่อมาภายหลังการพบโบราณวัตถุจึงได้มีนักวิจัยมาศึกษาวิเคราะห์ตามหลักฐานที่ปรากฏบ่งชี้ในทางโบราณคดีทางประวัติศาสตร์และยุคสมัยทางศิลปะสรุปไปในแนวทางเดียวกันว่า สถานที่แห่งนี้เคยเป็นบ้านเมืองหรือชุมชนมาตั้งแต่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ แต่ไม่ได้สืบทอดหรือมีคนอยู่อาศัยเจริญเรื่อยมาเป็นลำดับตรงกับยุคสมัยที่เรียกกันว่าทวารวดี และบ้านเมืองมีการเสื่อมหรือล่มสลายด้วยสาเหตุใดมาปรากฏแจ้งชัดเพียงแต่เป็นการคาดเดาหรือสันนิษฐานกันไว้เท่านั้น

ประชาชนชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ ณ ที่เป็นบ้านคอนสวรรค์ในปัจจุบันสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกลุ่มชนเชื้อสายไทย-ลาวทางเวียงจันทร์หรือจำปาศักดิ์ที่เคยมีประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในการณีเจ้าอนุวงศ์ เมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์มานี้เองจากการสังเกตลักษณะโครงสร้างทางกายภาพ เช่น ลำตัว สีมวล โครงรูปใบหน้า กับสำเนียงภาษาแล้ว หากจะนับย้อนถอยหลังการก่อตั้งหมู่บ้านน่าจะพออนุมานได้ว่า คงจะอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับการตั้งเมืองชัยภูมิ โดยนายแลหรือพระยาแลเมื่อปี พ.ศ.2360 โดยผู้คนอพยพมาอยู่ก็คงจะเดินทางมาจากจังหวัดนครราชสีมาเพราะเนื่องด้วยพระยาแลมาตั้งเมืองอยู่แถวถิ่นบริเวณนั้นก่อนที่จะขยับขยายหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ไปสู่แหล่งอื่นถ้าหากเทียบแล้วบ้านคอนสวรรค์ก็จะเป็นเมืองขึ้นมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (หรือประมาณ 191 ปี ล่วงมาแล้วนับถึงปีพ.ศ.2551) ประชาชนที่อพยพมาอยู่ใหม่ในที่ๆเป็นบ้านคอนสวรรค์ปัจจุบันก็ได้อยู่อาศัยและสืบต่อตระกูลกันต่อมาเรื่อยๆจนขยายเป็นชุมชนใหญ่ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับชื่อบ้านเมืองผู้คนในสมัยเรียกกันว่าเมืองกาหลงนั้นสันนิษฐานว่ามาจากสถานที่ตั้งเดิมเคยเป็นเมืองเก่าที่รุ่งเรืองมาแต่ในอดีตซึ่งปรากฏหลักฐานจากศิลปะและโบราณวัตถุกับคูเมือง ผนวกเข้ากับสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ เป็นที่นกกินอาหารกินอย่างเพลิดเพลินจนลิ้มกลับถิ่นที่เคยอยู่อาศัยหรือบินกลับคอน กลับรัง หลงใหลอยู่หากินในแหล่งนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วเลยตั้งชื่อเรียกว่า “เมืองกาหลง” และสำหรับชื่อสันนิษฐานอีกประการของชื่อเมืองนครกาหลงนี้น่าจะมาจากที่สมัยก่อนที่ๆปรากฏเป็นบริเวณของเมืองโบราณถิ่นนี้ มีต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า ต้นกาหลง ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ต้นกาหลงนั้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม ใบมนปลายเว้ากลาง ดอกขาวใหญ่หอมจางๆ ออกเป็นช่อแบนๆนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ ลักษณะใบจะคล้ายกับต้นชงโค แต่ว่ามีขนาดย่อมกว่า มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ชาวบ้านในอดีตเลยเอาทั้งสองอย่างมาผนวกกัน คือเมืองเก่ากับต้นกาหลงรวมเรียกกันว่า “เมืองกาหลง” สำหรับชื่อบ้าน ครสวรรค์ หรือ คอนสวรรค์ นั้น ตั้งใหม่เมื่อไม่นานมานี้ ในสมัยที่หลวงภิบาลมาเป็น

ผู้ปกครองดูแล (ก่อน พ.ศ.2493) ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ และตรงกับเรื่องที่นายพร้อม บำรุงเชื้อ ได้เขียนและพิมพ์ไว้ในหนังสือฉลองพระอุโบสถวัดคอนสวรรค์ สำหรับชื่อบ้าน “ครสวรรค์” ที่คนรุ่นเก่าเขียนและใช้เป็นนามของบ้าน คำว่า “คร” ในความหมายที่จะอนุมานมาจากคำว่า “นคร” ที่มีความหมายว่า เมืองหรือนคร ที่แปลว่าชาวเมืองหรือชาวกรุง ซึ่งก็คงหมายถึงว่าสุขภาพสบายใจ แปลให้ได้ใจความก็คือ เป็นบ้านเมืองหรือนครอันรื่นรมย์ใจไปด้วยความสงบสุขเปรียบได้ดังอยู่ในเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ของเทวดา ไม่ว่าจะคนหรือสัตว์ที่ได้เข้ามาอยู่อาศัยต่างก็หลงใหลอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ดินดีปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารได้ผลงอกงามน่าจะเป็นดังนี้ แต่ต่อมาในภายหลังได้เขียนคำว่า “คอน” แทน ซึ่งคำนี้ความหมายตามพจนานุกรมบอกว่า ไม้ที่ทำไว้ให้นกจับหรือเกาะ เป็นที่จับของนก พอนำมาแปลรวมกับคำว่า สวรรค์ เลยกกลายเป็นสวรรค์ของนกกาที่มีแหล่งอาหารหากินอย่างอุดมสมบูรณ์จนหลงลืมกลับคอนกลับถิ่นที่อยู่หรือกลับรังเดิม แทนที่จะกลายเป็นสวรรค์ของคนที่มาอยู่อาศัยทำมาหากินในถิ่นนี้และอีกส่วนหนึ่งที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ชื่อบ้านคอนสวรรค์น่าจะมาจากลำคอนสวรรค์ที่เป็นวัฒนธรรมของคนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเรือนในปัจจุบันหรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมการนำข้าวปลาอาหารใส่กะต๋ายใบเดียวของผู้สูงอายุในชุมชน แล้วหาบคอนไปทำบุญถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ที่วัด เพื่อให้ได้รับผลบุญอันเป็นหนทางที่จะไม่ตกไปสู่อบายภูมิเพื่อหวังที่จะได้ไปอยู่เมืองฟ้าเมืองสวรรค์ยามเมื่อละสังขารจากโลกนี้ไปแล้ว ปัจจุบันบ้านคอนสวรรค์เป็นหมู่บ้านใหญ่ ชื่อของหมู่บ้านนั้นได้ใช้เป็นชื่อของตำบลและอำเภอไปพร้อมๆกันด้วย เมื่อมีประชากรมากขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านออกเป็น 2 หมู่ เมื่อปี พ.ศ.2498 และแยกออกมาเป็น 3 หมู่ เมื่อปี พ.ศ.2538 เป็น หมู่ 8 หมู่ 9 หมู่ 11 แยกเป็นหมู่ 15 ในปี พ.ศ.2550 รวมเป็น 4 หมู่เพื่อความสะดวกในการปกครองดูแล บ้านคอนสวรรค์ แยกเป็นบ้านได้ 4 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 8 ,9,11 และ หมู่ 15 บ้านคอนสวรรค์มีลักษณะเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนเนินดินสูงล้อมรอบไปด้วยทุ่งนา จากการสำรวจทางโบราณคดีพบว่า บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบันนี้เคยเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีรูปร่างค่อนข้างกลม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเมืองประมาณ 700 เมตร ตัวเมืองมีกำแพงที่ก่อเป็นกำแพงดิน 1 ชั้น และมีคูเมือง 2 ชั้นล้อมรอบ สันนิษฐานว่า บ้านคอนสวรรค์คงจะสร้างพร้อมกับเมืองโคราช (นครราชสีมา) ตามตำนานเล่าว่า ผู้ที่สร้างเมืองคอนสวรรค์ หรือเมืองกาหลงนี้ คือ พระยาขุนหาญ ซึ่งเป็นญาติกับเจ้าเมืองโคราช แต่จะสร้าง พ.ศ. โดยยังไม่ปรากฏหลักฐานนี้แน่ชัด หลักฐานเก่าแก่ที่พอปรากฏ ให้เห็นอยู่มากก็คือเสาประตูเข้าเมือง พระพุทธรูปโบราณ ใบเสมา ซึ่งได้ขุดพบที่วัดร้าง โนนกู่ หนองพระ จะอยู่ทางทิศใต้ห่างออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร นอกจากนั้นยังมีคูเมืองล้อมรอบทั้ง 4 ด้านและยังมีคูน้ำบางตอนปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

บ้านคอนสวรรค์สภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีห้วยหนองคลองบึงล้อมรอบหมู่บ้านเป็นพื้นที่การเกษตรรวมทั้งหมด 8,390 ไร่สถานที่ตั้งบ้านเรือนราษฎรทั้ง 4 หมู่บ้านจะตั้งอยู่ที่ที่เป็นเนินดินสูงลาดเอียงไปโดยรอบทิศมีความลาดเอียงที่สังเกตได้อย่างชัดเจนคือจากทางด้านทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกของหมู่บ้านเหมือนที่เป็นเนินขนาดใหญ่ในสมัยก่อนมีสภาพเป็นป่าเป็นดงมีต้นไม้ใหญ่มากมายชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเคยมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่อย่างชุกชุมเช่นแรดเสือดอ เสือ หมูป่า ฟาน กุ้ง กวาง กระต่าย ตลอดจนจระเข้ รอกกระแต แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่ชนิดที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านจะเป็นเนินดินสูงและทางเดินรอบหมู่บ้านจะอยู่ต่ำลึกลงที่หนึ่งอยู่บนหลังช้างแล้วเนินดินยังสูงท่วมหัวโดยปัจจุบันมีอาณาบริเวณของหมู่บ้านดังนี้ ด้านทิศเหนือติดต่อกับบ้านหนองโก ,ด้านทิศใต้ติดต่อกับบ้านโนนขุนทิพย์ ,ด้านทิศตะวันออกติดต่อกับต่อลำน้ำชี ,ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับเทศบาลคอนสวรรค์ (อำเภอคอนสวรรค์) (องค์การบริหารส่วนตำบลคอนสวรรค์ 2559 : 3-5)

1. 2 ประวัติพิธีเลี้ยงกู่

ชาวบ้าน บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรกรรม นับถือพระพุทธและมีความเชื่อเรื่องภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเจ้าปู่หรือศาลปู่ตาอยู่

กลางบ้านเป็นที่รวมความศรัทธาภายในชุมชน มีการประกอบพิธีกรรม หรือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เรื่องภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็น และ เข้าร่วมในพิธีกรรม รำทรงหรือเฒ่าจำ ในบ้านคอน สวรรค์จะเป็นผู้หญิงซึ่งเป็นรำทรงผีปู้ตา ชาวบ้านร่วมกันการทำบุญในเดือน 6 ด้วยการเลี้ยงเจ้าปู่ หรือ “เลี้ยง ที่โนนงู” ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า เลี้ยงงู

พิธีเลี้ยงงูนั้น เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาโดยพิธีเลี้ยงงู คือ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่ สิ่งสถิตอยู่ ณ บริเวณโนนงู เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือตามคติความเชื่อของชาวภาคกลาง จะเรียกกันอีกอย่างว่า “ปู่โสม” และ ดวงวิญญาณอื่นๆที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น สัน นิฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณไม่สามารถสืบค้นพบได้ว่าก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไหร่ มี การขุดค้นพบพระพุทธรูปโบราณสมัยทวารวดีและพบหินเสมาที่สลักจารึกทศชาติชาดก และคติธรรมต่างๆ โบราณสถานโนนงู ตั้งอยู่นอกหมู่บ้านโนนสวรรค์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยติดอยู่กับกำแพงเมืองทิศ ตะวันตก และ บาราย (สระน้ำโบราณ) มีลักษณะเป็นเนินดินขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 70 เมตร สูง จากพื้นดิน ประมาณ 10 เมตร หลักฐานโบราณคดีที่สำคัญ คือ ใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่ไม่มีลาย สมัยทวาร วดีพุทธศตวรรษที่ 11-16 จำนวน 7 ใบ ล้อมรอยยอดเนินดินโบราณสถานโนนงูเป็นรูปวงกลม เศษกระเบื้องมุง หลังคาดินเผาขนาดใหญ่ ประเภทกระเบื้องกาบกล้วยจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วพื้นดิน เศษภาชนะดินเผาเนื้อ ละเอียด สีส้ม ไม่มีลวดลาย เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งสีดำ เศษอิฐขนาดใหญ่จำนวนมาก ก้อนศิลาแลงขนาดใหญ่ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ข้อสันนิษฐาน จากหลักฐานทางโบราณคดีเบื้องต้น ซึ่งพบทั้ง ใบลาน อิฐ ศิลาแลง กระเบื้องมุงหลังคา อาจกล่าวได้ว่าโบราณสถาน โนนงู คงเป็นที่ตั้ง ศาสนาสถานในพุทธศาสนา ซึ่งมีใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่ไม่มีลาย สมัยทวารวดีพุทธศตวรรษที่ 11-16 ต่อมาศาสนาสถานดังกล่าวคง พังทลายลง จึงเหลือเพียงเนินดินขนาดใหญ่ ที่พบเห็นในปัจจุบัน

จากหลักฐานหมางโบราณคดีสันนิษฐานว่า โบราณสถานโนนงูเคยเป็นวัดขนาดใหญ่ที่เคยเจริญรุ่งเรือง มาก่อน ตามความเชื่อของบุคคลท้องถิ่นนั้นถือว่าใบเสมาได้เป็นคติคำสอนเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆของคน สมัยก่อนและมีเทพอารักษ์ได้มาสถิตในใบเสมานั้นเพื่อทำการปกป้องดูแลสถานที่บริเวณนี้ เมื่อครบรอบปี แต่ละครั้งก็จะมาทำพิธีกรรมเพื่อเลี้ยงผีบรรพบุรุษและเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณที่อยู่ใน บริเวณนั้น



ภาพที่ 4.1 ป้ายประวัติความเป็นมาของโนนงู

1.3 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีเลี้ยงกู่

ในพิธีเลี้ยงกู่ เริ่มแรกก็ต้องมีการเตรียมเครื่องเซ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณศาลปู่เจ้าโนนก่อน เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกู่ที่บ้านจะนิยมเรียกว่า “พาคาว- พาทหวาน” เป็นอาหารที่ชาวบ้านนำมาเซ่นไหว้ ส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดแน่นอนว่าจะเป็นอาหารอะไรแต่จะเป็นอาหารที่ชาวบ้านทำขึ้นมาเองนำมาแต่ละครัวเรือน ซึ่งจะเป็นเครื่องเซ่นที่นำมาเซ่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษและเจ้าที่ที่สิงสถิตที่บริเวณโนนกู่ ในพาคาวแต่เดิมชาวบ้านให้ข้อมูลกับผู้วิจัยจะประกอบไปด้วย “เหล้าไหโก่ตัว” เท่านั้น ในพาทหวานจะเป็นขนมพื้นบ้านที่ทำขึ้นเอง แต่ในพาคาวขาดไม่ได้คือ “แจ่ว” หรือน้ำพริกเพื่อเพิ่มรสชาติอาหาร หลังเสร็จการทำบุญเลี้ยงพระ พระสงฆ์ได้ทำการฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะนำอาหารที่มาทำบุญเลี้ยงพระและเครื่องเซ่นมาร่วมกันรับประทานอาหารต่อ



ภาพที่ 4.2 เครื่องเซ่นพาคาว



ภาพที่ 4.3 เครื่องเซ่นพาทหวาน

1. 4 ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ต.คอนสวรรค์ อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. การวางคำหมากคำกู๋ หมายถึง การบอกเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สิงสถิตในบริเวณโนนกู๋ เพื่อไม่ให้มาปิดบังหรือรบกวนการทำพิธีเลี้ยงกู๋ โดยมีเครื่องเช่น คือ หมากพลู 1 คำ บุหรี่ 1 มวน และเหล้าขาว 1 แก้ว



ภาพที่ 4.4 การวางคำหมากคำกู๋

2. การทำบุญเลี้ยงพระ โดยนิมนต์พระเจริญพุทธมนต์ และ ถวายภัตตาหารเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติ พี่น้อง หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีเลี้ยงกู๋ หลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะมารับประทานอาหารร่วมกัน



ภาพที่ 4.5 ผู้นำชุมชนและชาวบ้านถวายภัตตาหารเพล

เสร็จพิธีถวายภัตตาหารเพลแล้ว เฒ่าจ้ำจะนิมนต์พระสงฆ์ ไปสร่งน้ำใบเสมาที่ฝักรอบบริเวณโนนกุ้ เมื่อพระสงฆ์สร่งน้ำใบเสมาเสร็จแล้ว ชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมพิธีเลี้ยงกุ้ก็จะนำน้ำอบน้ำหอมที่ตัวเองเตรียมมา ไปทรงใบเสมาที่อยู่รอบบริเวณโนนกุ้ โดยเริ่มสร่งน้ำที่ใบเสมาหลักแล้วเวียนไปทางด้านขวามือจนครบทุกใบในบริเวณโนนกุ้



ภาพที่ 4.6 พระสงฆ์สร่งน้ำใบเสมา



ภาพที่ 4.7 ชาวบ้านร่วมกันสร่งน้ำใบเสมา

3. การฟ้อนเบิกตำนาน โดยจะมีเฒ่าจ้ำ (ร่างทรง) ของเจ้าปู่ราชวงศ์ เจ้าแม่สุนทนา เจ้าแม่ศรีปะไพโรพะยาคง ปู่เจ้าโนน (ผีอุปฮาด) และ ผู้รับใช้เจ้าพ่อราชวงศ์ เป็นผู้ฟ้อน ที่บริเวณเชิงโนนด้านทิศ

ตะวันตก เริ่มต้นการฟ้อนเบิกด้านโดยการไหว้ทิศทั้ง 4 ทิศ ก่อน จึงเริ่มการฟ้อนโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ก่อน จากนั้นจึงหันหลังกลับมาฟ้อนทางทิศตะวันออก ก่อนที่จะไปฟ้อนบวงสรวงที่ศาลปู่เจ้าโนน ที่ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าผีอุปฮาด ได้สิงสถิตอยู่



ภาพที่ 4.8 การฟ้อนเบิกด้านโดยหันหน้าไปด้านทิศตะวันตก



ภาพที่ 4.9 การฟ้อนเบิกด้านหันหน้ามาทางด้านทิศตะวันออก

4. การฟ้อนถวายศาลปู่เจ้าโนน เป็นการบวงสรวงเทพารักษ์ที่คอยปกป้องคุ้มภัยให้กับบริเวณโนนคู่ ในการฟ้อนเฒ่าจ้ำจะฟ้อนหน้าศาลปู่เจ้าโนน ฟ้อนรอบศาล 3 รอบ ในการฟ้อนรอบศาลปู่เจ้าโนนเฒ่าจ้ำที่ทำหน้าที่ฟ้อนจะไม่ไปทั้งหมดจะมีเพียงเฒ่าจ้ำของปู่เจ้าโนน (ผีอุปฮาด) จะเป็นผู้ฟ้อนเพียงคนเดียว

ส่วนเฒ่าจำคนอื่น ๆ จะพื่อนถวายอยู่ด้านหน้าศาลปู่เจ้าโนน ในการพื่อนบวงสรวงหน้าศาลนี้จะไม่จำกัดว่าต้องเป็นเฒ่าจำ หากชาวบ้านคนไหนที่มีความประสงค์ที่จะพื่อนถวายก็จะสามารถพื่อนได้



ภาพที่ 4.10 พื่อนรอบศาลปู่เจ้าโนน (ดวงวิญญานผิอุปฮาด)



ภาพที่ 4.11 เฒ่าจำปู่เจ้าโนน (ดวงวิญญานผิอุปฮาด)

5. การเสี่ยงทาย ในพิธีเลี้ยงกู่จะมีพิธีการเสี่ยงทายเกี่ยวกับฟ้าฝน ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร เฒ่าจำจะนำบั้งไฟมาถวายปู่เจ้าโนน แล้วนำทำการเสี่ยงทายโดยจำลองบั้งไฟ 2 บั้ง จะเป็นบั้งไฟบ้านและบั้งไฟนา ในการเสี่ยงทายนั้นจะไม่แน่ชัดว่าจะให้บั้งไฟขึ้นในลักษณะไหนแล้วแต่ดวงวิญญานของผีบรรพบุรุษจะเสียงออกมา เช่น ถ้าฝนฟ้าจะดีให้บั้งไฟขึ้นเป็นเส้นตรงไม่มีโค้ง ถ้าโค้งแสดงว่าฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ในการเสี่ยงจะมีบั้งไฟ 2 บั้งคือบั้งไฟบ้านและบั้งไฟนา ก็คือการเปรียบทางบ้านและท้องทุ่งนา

ในการจะนำบั้งไฟไปจุดที่ฐานบั้งไฟนั้นก็จะมีการ “เจียบั้งไฟ” การเจียบั้งไฟนั้นเป็นการลำประกอบพิธี บทร้อง มีการสืบทอดมา เพื่อใช้นำบั้งไฟไปจุดที่ฐานบั้งไฟทุกปี ในการจุดฉนวนบั้งไฟ จะทำการการจุดฉนวนโดยช่างที่มีความชำนาญโดยเฉพาะ โดยชาวบ้านได้มีการจ้างบั้งไฟมาถวายปู่เจ้าโนน ในระหว่างการจุดฉนวนบั้งไฟ เฒ่าจ้ำจะฟ้อนและลำเจียบั้งไฟ



ภาพที่ 4.12 การอธิษฐานเสียงทวยบั้งไฟ



ภาพที่ 4.13 เฒ่าจ้ำนำชาวบ้านที่ร่วมพิธีฟ้อนรอบฐานจุดบั้งไฟ

6. การฟ้อนลาปู่เจ้าโนน โดยเฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ฟ้อนลาปู่เจ้าโนน ที่บริเวณศาล ชาวบ้านคนไหน ที่อยากร่วมสนุกและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองก็จะฟ้อนถวายปู่เจ้าโนนพร้อมกับเฒ่าจ้ำ ในการฟ้อนเฒ่าจ้ำปู่เจ้าโนนอาจจะมีการให้โชคกับผู้ที่มาร่วมพิธีโดยการไ้ห่วย ก็เป็นการเสร็จพิธีกรรมที่อยู่บริเวณสถานที่โนนคู่



ภาพที่ 4.14 เฒ่าจ๋้าฟ้อนลาปู่เจ้าโนน

7. การละเล่นพื้นบ้าน หลังจากเสร็จพิธีที่โนนเลี้ยงกู่แล้ว ก็จะมีการละเล่นพื้นบ้านขึ้น โดยมี เฒ่าจ๋้าเป็นผู้พาชาวบ้านที่มาร่วมงานในการละเล่นพื้นบ้าน เพื่อเป็นการสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี ภายในชุมชน ในสมัยก่อนการละเล่นพื้นบ้าน เป็นการพบปะพูดคุยกันของคนในหมู่บ้าน เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มาเกี้ยวพาราสีกัน การละเล่นพื้นบ้านที่ชาวบ้านเล่น ได้แก่ การละเล่นเสือกินวัว จะให้ผู้เล่นคนหนึ่งเป็นเสือก อีกคนหนึ่งเป็นวัว และผู้เล่นคนอื่นๆ เป็นคอก ให้ผู้เล่นที่เป็นคอกจับมือกันเป็นวงกลมวง ล้อมรอบผู้เป็นวัว ส่วนผู้เป็นเสือกให้อยู่นอกวงกลม ผู้ที่เป็นเสือก ต้องพยายามแตะตัวผู้ที่เป็นวัว โดยวิ่งไล่ไปรอบๆ คอกหรือแหกคอกเข้าจับผู้ที่เป็นวัวให้ได้ เป็นต้น หลังจากการละเล่นพื้นบ้านเสร็จ ชาวบ้านจึงพากัน แยกย้ายกันกลับบ้านตัวเอง



ภาพที่ 4.15 การละเล่นพื้นบ้าน เสือกินวัว

2. ศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

2.1.1 แคน

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ เต้าแคน จะใช้ไม้ประดู่ ไม้แดง เป็นต้น ลำแคน นิยมใช้ “ไม้ไผ่เฮี้ย” ซึ่งเป็นไม้ที่มีลักษณะเป็นป่องมีรูกลวงสามารถใช้เครื่องมือทะเลงให้เป็นช่องคล้ายหลอดดูดน้ำ แล้วนำมาตัดให้ตรงจึงนำมาทำช่วงเสียง ลั่นแคน ทำด้วยเงิน หรือ ทองเหลือง แคนที่ใช้ในพิธีเลี้ยงกู่จะเป็นแคนแปด ประกอบด้วยลูกแคน 8 คู่ (16 ลูก) จัดเรียงซ้ายขวา แพละ 8 ลูก มีระบบเสียงอยู่ในมาตราไดอะโทนิค (Diatonic scale) 2 ช่วงทบเสียง มีเสียงทั้งหมด 16 เสียง แต่มีเสียงที่ซ้ำกัน 2 เสียง คือเสียง ซอล จึงมีเสียงที่มีระดับแตกต่างกันทั้งหมด 15 เสียง เรียงลำดับจากต่ำไปสูง ดังนี้ คือ เสียง ลา ที โด เร มี ฟา ซอล (ซอล) ลา ที โด เร มี ฟา ซอล และ ลา ลูกแคนที่ด้านปลายนอกสุดของเต้าแคน ใช้เป็นเสียงประสาน หรือ เสียงโดรน (drone) เรียกว่า “เสียงเสพ” เพราะเวลาบรรเลง มักใช้นิ้วก้อยปิดรูนิ้ว หรือก็ใช้ขี้สูดก้อนเล็กๆ ปิดรูเพื่อให้ดังตลอดการบรรเลง



ภาพที่ 4.16 แคนแปด

2.1.2 โทน

โทน เป็นชื่อของเครื่องหนัง ที่ซึงหนังหน้าเดียว มีสายโยงเร่งเสียงจากขอบหนังถึงคอ มีหางยื่นออกไปและบานปลาย มีชื่อเรียกคู่กันว่า โทนทับ โดยลักษณะรูปร่างนั้น โทนมียชื่อเรียกกัน ได้ตามรูปร่างที่ปรากฏ 2 ชนิดคือ โทนชาตรี และ โทนมโหรี โทนโดยทั่วไปจะมีลักษณะที่ทำด้วยไม้ขนุน ไม้สัก หรือไม้กระทัอน มีขนาดโดยประมาณ ปากกว้าง 17 เซนติเมตร ยาวประมาณ 34 เซนติเมตร มีสายโยงเร่งเสียง ใช้หนังเรียด โทนมโหรี ตัวโทนทำด้วยดินเผา ด้านที่ซึงหนังโตกว่าโทนชาตรี ขนาด หน้ากว้างประมาณ 22 เซนติเมตร ยาวประมาณ 38 เซนติเมตร สายโยงเร่งเสียงใช้หวายผ่าเป็นเส้นเล็ก หรือใช้ไหม ขึ้นหนังด้วยหนังลูกวัว หนังแพะ หนังงูเหลือมหรือหนังงูข้าง โทนที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงกู่นี้เป็นโทนที่ทำขึ้นจากดินเหนียวปั้นขึ้นรูปทรงแล้วนำไปเผาให้เกิดความแข็งแรงแล้วนำมาขึ้นหน้ากลองด้วยหนังของงูหลามใช้เชือกเย็บร้อยถักเป็นวงกลมนำมาตรึงด้วยเส้นลวด ในการตรึงด้วยลวดจะตรึงลงมาจนถึงบริเวณเอวของโทน



ภาพที่ 4.17 โทน

2.1.3 ฆ้อง

ฆ้องหรือโหม่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีกำกับจังหวะที่ทำด้วยโลหะหรือเรียกว่าโหม่งก็ได้ มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับลูกฆ้องของฆ้องวงใหญ่ ซึ่งมีขนาดใหญ่ ร่องลงมาจากฆ้องหุ่ย ได้ชื่อนี้ตามเสียงที่เกิดจากการตี ฆ้องหรือหม่งนั้นมีรูปร่างเหมือนกับฆ้องโหม่ง แต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ตีกำกับจังหวะ ขนาดเล็กกว่า ฆ้องโหม่ง ได้ชื่อนี้ตามเสียงที่เกิดจากการตี จะใช้ไม้ตีที่ทำขึ้นด้วยไม้เนื้อแข็งห่อหุ้มด้วยผ้าเหลืองแล้วนำเชือกมาผูกให้เกิดความหนาแน่นจะบรรเลงให้จังหวะแคนและโทน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม



ภาพที่ 4.18 ฆ้อง

2.2 นักดนตรี

นักดนตรีที่ร่วมกันบรรเลงนั้น เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่เป็นผู้ที่มีความรู้ในการบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมนี้ โดยเฉพาะ ประกอบด้วย

2.2.1 หมอม้า หรือ หมอแคน เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการเป่าแคน หมอม้าในพิธีเลี้ยงกู่ คือ นายณรงค์นามสกุล ไวจันทร์ อายุ 28 ปี เริ่มฝึกเป่าแคน ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2549 วิธีการเป่าแคนในพิธีเลี้ยงกู่จะใช้ลายนกแซงบินเซิน วิธีการตั้งเสียงแคนจะปิดลูกเช็บถ้าเทียบกับโน้ตทางดนตรีก็คือลูก ลา (A) ซอล (G) และ ที (B) สามเสียงนี้จะใช้เป็นเสียงประสานสลับกันไปลำดับ เพลงในพิธีเลี้ยงกู่ส่วนมากแล้วจะใช้ลายนกแซงบินเซินเพราะเป็นจังหวะที่สนุกสนาน และ ใช้ลายเซ็งบั้งไฟ สำหรับการแห่ขบวนบั้งไฟ ความสำคัญของเพลงในพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเน้นที่ลายให้มีจังหวะกระชับและสนุกสนาน



ภาพที่ 4.19 หมอม้า นายณรงค์ ไวจันทร์

2.2.2 หมอกลอง เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการตีโทน ในการบรรเลงจังหวะโทนนั้นมีผู้บรรเลงอยู่ 2 คน จะบรรเลงโทนไปพร้อมๆกัน ถ้าหากเหนื่อยก็จะลัดกันตีไปเรื่อยๆ โดยไม่หยุดเสียง แต่เดิมนั้นโทนที่ใช้จะเป็นโทนไม้แต่ปัจจุบันจะนิยมใช้โทนดินปั้นเพราะมีเสียงที่ดังโดดเด่น ให้เสียงที่เร้าใจมากกว่า หมอกลองคนที่ 1 นางเสด็จ ปลุกชาติ อายุ 68 ปี เริ่มฝึกตีโทน ตั้งแต่อายุ 12 ปี ได้รับการถ่ายทอดจากแม่เป็นผู้ที่สอนการตีโทนในจังหวะต่างๆ ให้ เพราะแต่เดิมแม่เคยเล่นในวงฟ้อนวงชาวบ้านได้ฝึกการตีโทนหลายจังหวะเช่น จังหวะคาลิปโซ่ จังหวะปาหังก้า จังหวะกั้วราชา จังหวะสามซ่า จังหวะรัมบ้า และ จังหวะชะชะซ่า สำหรับวิธีการตีโทน จะนำผ้าขาวม้ามาผู้นที่เอวโทน ใช้แขนข้างซ้ายยกโทนไว้ให้แน่น ใช้สำหรับคนที่ถนัดใช้มือข้างขวาในการตี ในการตีโทนต้องมีการตั้งหนังกลองโทนให้มีความตึงที่พอดี ไม่ตึงเกินไปหรือยานเกินไป ถ้าหนังโทนยานเกินไปจะมีวิธีการตั้งเสียงให้ตึงด้วยไฟ หรือ ตากแดด แต่ถ้าตากแดดอาจต้องใช้เวลาอีกส่วนมากจะใช้เทียนไขลนบริเวณหนังหน้าโทน ลำดับในการตีโทนแต่ละจังหวะดูจากเข้าทรงของเฒ่าจ๋าว่ามีลักษณะอย่างไรถ้าเฒ่าจ๋าฟ้อนแรงกระโดนโดดเด่นก็จะให้จังหวะที่กระชับขึ้น



ภาพที่ 4.20 หมอกลอง นางเสด็จ ปลุกชาติ

หมอกลองคนที่ 2 นางบุญเพิ่ม เฉิดไธสงค์ อายุ 70 ปี เริ่มฝึกการตีโหนดตั้งแต่สมัยวัยรุ่นมีความสนใจในเสียงของดนตรี พยายามฝึกหัดเครื่องดนตรีอยู่หลายชิ้น แต่ก็ไม่สำเร็จ แต่เมื่อมาลองฝึกตีโหนดก็สามารดีได้จึงเกิดความชอบ เรียนรู้การตีโหนดด้วยตนเองจากการสังเกตหมอกลองคนอื่นดี



ภาพที่ 4.21 หมอกลอง นางบุญเพิ่ม เฉิดไธสงค์

2.2.3 หมอซ้อง เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการตีฆ้องหรือโหม่ง เสียงฆ้องคอยให้จังหวะของนักดนตรีคนอื่นๆ ฆ้องเป็นเครื่องดนตรีที่ช่วยเสริมช่องว่างระหว่างเสียงให้เกิดความสมบูรณ์ หมอซ้องในพิธีเลี้ยงคู่คือนางทอง บำรุงหมู่ อายุ 81 ปี



ภาพที่ 4.22 หมอซ้อง นางทอง บำรุงหมู่

2.3 วิธีบรรเลง

2.3.1 แคน

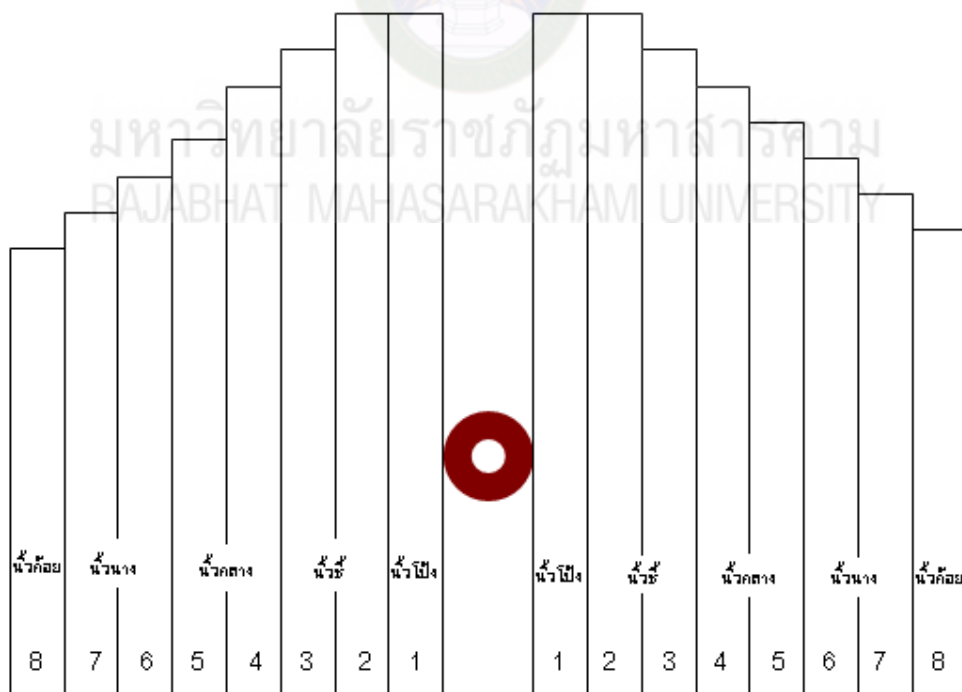
1. การจับแคน เอามือซ้ายและมือขวา ประกบอุ้มเต้าแคน หันด้านรูเป่าของเต้าแคนเข้าหาปากใช้มือหนีบด้านล่างของเต้าแคนไว้ มือส่วนบนประกบไว้เหนือเต้า ให้ปลายนิ้วขยับไปปิดรูที่แคน พับข้อศอกทั้ง 2 ข้าง พยุงเต้าแคนไว้ ลำตัวแคนอยู่ในแนวตั้ง หรือเบี่ยงออกไปทางซ้ายหรือขวา ศอกขวาและศอกซ้ายต้องช่วยทับท่อนล่างของแคนไว้

2. การใช้นิ้วมือทั้ง 10 นิ้ว มีหน้าที่ขยับกดปิด หรือ เปิดรูนิ้วของลูกแคน ในขณะที่หมอแคนเป่าลมหรือดูดลมผ่านเต้าแคน การแบ่งหน้าที่การใช้นิ้วกดประจำเฉพาะลูกแคนที่กำหนด ดังนี้ นิ้วโป้ง ลูกที่ 1 นิ้วชี้ ลูกที่ 2 และ 3 นิ้วกลาง ลูกที่ 4 และ 5 นิ้วนาง ลูกที่ 6 และ 7 นิ้วก้อย ลูกที่ 8

3. การใช้ลมเป่าแคน การเป่าแคนสามารถใช้ลมเป่าออกจากปากและดูดลมเข้าไปในปาก เพื่อให้เกิดเสียงตามความต้องการ การเป่าลม เริ่มจากการทำรูปปากให้มีลักษณะห่อปากคล้ายออกเสียง อู เพื่อให้ปากประกบเข้ากับส่วนเว้าของเต้าแคนด้านรูเป่าได้พอดี ในขณะที่เป่าลมเข้าไปในเต้าแคนให้หมอแคนจินตนาการว่า เหมือนกับการเปล่งเสียงว่า ตู ในลักษณะเดียวกันขณะดูดลมเข้ามาให้หมอแคนจินตนาการ เหมือนกับการเปล่งเสียงว่า ฮู และ ดูดลมเข้าไปสู่กระบังลม เมื่อหมอแคนเป่าลมและดูดลมด้วยปาก ให้หมอแคนใช้จมูกในการหายใจอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้คุณภาพเสียงที่ออกมาคุณภาพเสียงที่ดี หมอแคนต้องให้จังหวะในการหายใจเข้าหายใจออก มีความสัมพันธ์กับจังหวะการเป่าลมและดูดลมอยู่ตลอดเวลา

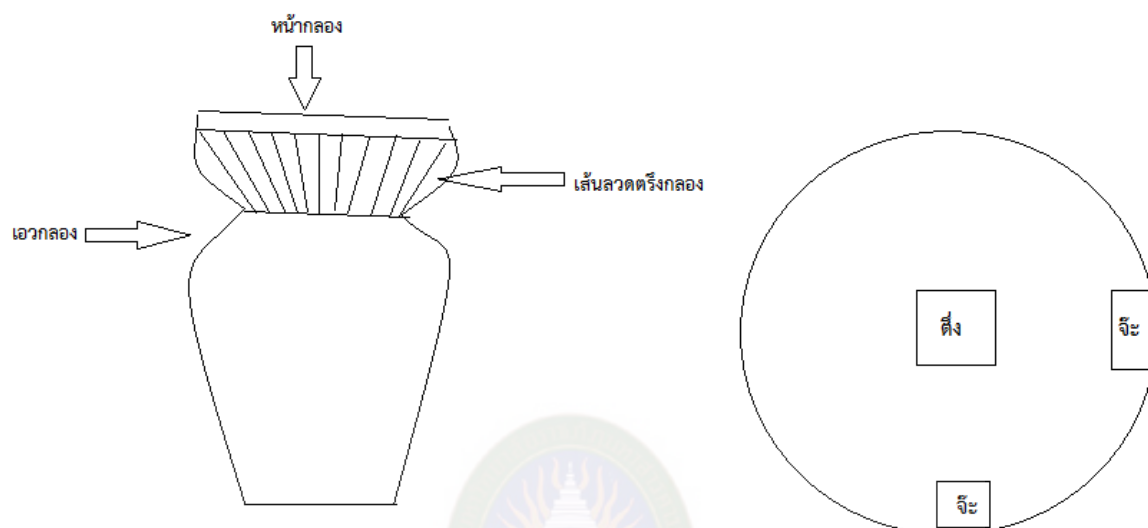


ภาพที่ 4.23 วิธีจับแคน



ภาพที่ 4.24 รูปแบบการวางนิ้ว
ที่มา ปิยะพันธ์ แสนทวีสุข. 2549 : 129

2.3.2 โทน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ สำหรับวิธีการบรรเลง เริ่มจากนำผ้าขาวม้ามาผู้ที่เอาโทนให้ได้ระยะใช้แขนข้างซ้ายกดโทนไว้ให้แน่นไม่ให้หลุด (สำหรับผู้ที่ถนัดมือขวา) แล้วใช้มือขวาตีลงไป ถ้าตีตรงกลางของโทนจะได้เสียง “ตึง” ใช้มือซ้ายที่กดโทนไว้ ใช้บริเวณปลายนิ้วมือตีตรงขอบของโทนจะทำให้เกิดเสียง “จ๊ะ” ดังภาพประกอบต่อไปนี้



ภาพที่ 4.25 ตำแหน่งกลองโทน



ภาพที่ 4.26 ภาพท่าทางการถือโทน และการวางมือ

2.3.3 ซ็อง หรือ โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ใช้บรรเลงเพื่อคลุมจังหวะการตีซ็อง ในการตีซ็องผู้ตี จะใช้มือซ้ายหรือมือขวา ในการถือซ็อง และ ใช้มืออีกข้างถือไม้ตีซ็อง ในจะตีซ็องจะตีใน บริเวณตรงบริเวณที่นูนขึ้นตรงกลางซ็องจะทำให้เกิดเสียงที่ก้องกังวานมากที่สุด



ภาพที่ 4.27 ลักษณะการถือซ็อง หรือ โหม่ง

2.4 บทเพลง

บทเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีเลี้ยงกู่ จะใช้การเป่าแคนเป่าเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ คือ โทณ และ ซ็อง ลายแคนที่ใช้ในพิธีฟ้อนของเผ่าจ่าจะใช้ลายนกแขวกบินเขินเพราะเป็นจังหวะที่สนุกสนาน ในพิธีเลี้ยงทวย จะใช้ลายเซ็งบั้งไฟ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.4.1 ลายแคน

1) ลายนกแขวกบินเขิน ลักษณะของทำนองคล้ายกับนกกำลังบินไปบนที่ท้องฟ้าเพื่อกำลังจ้องมองหากินเหยื่อ ตามกระแสลมที่มีทั้งความแรงและเบา หมอแคนจึงได้นำจินตนาการภาพนั้นมาประดิษฐ์เป็นลายแคน ทำนองที่เป่าก็จะมีลักษณะที่กระชับสนุกสนานจะเล่นวนไปตามการฟ้อนของเผ่าจ่า ลายนกแขวกบินเขิน อยู่ในบันไดเสียง เอไมเนอร์ (Am) ทำนอง (Melody) หลักของเพลง คือ เสียง เร (D) เสียง มี (E) และ เสียง ซอล (G) มีทำนองที่ซ้ำบ่อย คือ เสียง เร (D) และ เสียง ซอล (G) จังหวะ (Rhythm) ของเพลงเป็นจังหวะเร็วให้ความรู้สึกสนุกสนาน Tempo $\text{♩} = 100 - 120$ จะมีการเปลี่ยนความเร็วอัตราจังหวะ ตามการฟ้อนของเผ่าจ่า การประสานเสียง (Harmony) ในบทเพลงเป็นแบบ (Drone Harmony) เป็นทำนองที่ใช้เสียงประสานเพียงเสียงเดียว ที่บรรเลงด้วยเสียงยาวตลอดทั้งเพลงในบทเพลงจะมีเสียง ลา (A) ต่ำ เป็นเสียงคลอประสานกับทำนองหลัก เรียกว่าเสียงยีน หรือ เสียงโดรน (Drone) คีตลักษณ์ของลายนกแขวกบินเขิน (Form) เป็นแบบ Iterative หรือ single form มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำๆ กัน

ลายนกแขวบินเซ็น



ภาพที่ 4.28 โน้ตลายนกแขวบินเซ็น

2) ลายเซ็งบั้งไฟ จะเป็นลายที่ใช้แห่งบั้งไฟเพื่อไปจุดเสียงท่าย เป็นลายที่มีชาวบ้านขับร้อง สอดแทรกไปพร้อมลายแคน เรียกว่าการเจี้ยบั้งไฟ ในการเจี้ยบั้งไฟจะมีคำคล้ายๆ กับการชู้บั้งคับ เช่น คั้นบ่ ให้ตุ๋นข่อยบ่หนี ต่ายเป็นผีกะชีนำมาหลอก หรือ ลักษณะของการอ้อนวอนขอ เช่น บั้งไฟใหญ่กระดาชบ่พอ ข่อยมาขอสตางค์ไปซื้อ ในการร้องนั้นอาจจะมีการเจี้ยที่คำคล้ายๆ กันกับที่ต่างจังหวัดมีการ จี้ยบั้งไฟเพื่อให้ได้ เงินมาจ่ายค่าบั้งไฟ การเจี้ยบั้งไฟ หรือจะเรียกว่าคำกลอนเซ็งบั้งไฟ จะมีคนร้องนำหนึ่งคน แล้วผู้ที่มาร่วมงาน จะร้องตามเป็นหมู่คณะ ตัวอย่างการเจี้ยบั้งไฟ



ภาพที่ 4.29 การเจี้ยบั้งไฟ

ลายเซ็งบั้งไฟ อยู่ในคีย์ เอไมเนอร์ (Am) มีทำนอง (Melody) ของเพลง คือ เสียง เร (D), มี (E) โด (C), ลา (A), ที (B), และ ซอล (G) ทำนองหลักจะใช้ โน้ตเสียง มี (E) เร (D) โด (C) ซอล (G) และ ลา (A) ยกเว้นเสียง ที (B) เป็นเสียงทำนองหลัก ลักษณะการดำเนินทำนองจะประกอบไปด้วยการบรรเลงที่เป็นชิ้นคู่ 3 (Min. 3rd) และ คู่ 5 (Per. 5th) จังหวะ (Rhythm) ของเพลงเป็นจังหวะที่ปานกลาง Tempo $\text{♩} = 80$ การประสานเสียง (Harmony) ในบทเพลงเป็นแบบ (Drone Harmony) ในบทเพลงจะมีเสียง ลา (A) สูง เป็นเสียงคลอประสานกับทำนองหลัก เรียกว่าเสียงยีน หรือ เสียงโดรน (Done) ในบทเพลงเสียงแคนแปด มีลักษณะเฉพาะของเสียงที่เป็น คอร์ด (chords) ประสานกันออกมาพร้อมกันในขณะบรรเลง คีตลักษณ์ (Form) เป็นแบบ Iterative มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำๆ กัน

ลายเซ็งบั้งไฟ

ภาพที่ 4.30 โน้ตลายเซ็งบั้งไฟ

2.4.2 โทน เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ลักษณะการตี โทนจะมีอยู่ 2 แบบ แบบที่ 1 ผู้บรรเลงโทนจะตีในอัตราความเร็วจังหวะประมาณ 100 – 110 จะเป็นจังหวะที่เฒ่าจำใช้พ่อนในการประกอบพิธีเลี้ยงกู่ โทนจะตีจังหวะนี้ไปเรื่อยๆ จะไม่มีจังหวะการส่งเพื่อข้ามห้อง จะสังเกตเห็นได้ว่าจังหวะการตกของห้องจะเป็นการนับอัตราจังหวะเป็น ตึง, จ๊ะ, ตึง,

ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง

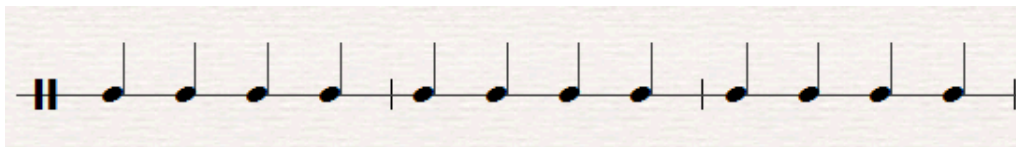
ภาพที่ 4.31 ภาพโน้ตจังหวะโทน แบบที่ 1

แบบ ที่ 2 จังหวะจะเร็วขึ้น ผู้บรรเลงจะบรรเลงจังหวะที่กระชับขึ้น อัตราความเร็วของจังหวะประมาณ 110 – 120 จะบรรเลงช่วงที่เฒ่าจำออกลักษณะท่าพ่อนที่มีการกระโดด พ่อนเร็วในการประกอบพิธีกรรม

ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง

ภาพที่ 4.32 ภาพโน้ตจังหวะโทน แบบที่ 2

2.4.3 โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ จังหวะของฆ้อง จะตีเป็นจังหวะตัวยีนของบทเพลง หมายถึง ตีในจังหวะตกเท่านั้น



ภาพที่ 4.33 โน้ตจังหวะ ฆ้อง

3 ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทบาทด้านความเชื่อ

1) **ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์** เป็นความเชื่อว่าจะเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู๋แล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ ครอบครัวป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครองให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อ ที่เหมือนกันภายในชุมชน ในการจัดพิธีเลี้ยงกู๋ จะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันในการจัดเตรียมงานซึ่งมีการปฏิบัติติดต่อกันมานาน จนกลายเป็นประเพณีสำคัญภายในชุมชน

2) **ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย** ชาวบ้านในหมู่บ้านคอนสวรรค์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก จะเป็นช่วงที่จะทำพิธีเลี้ยงกู๋ ซึ่งภายในพิธีเลี้ยงกู๋ก็จะมีกรบอกล่าวต่อผีเจ้าปู่ประจำโนนกู๋ หรือปู่เจ้าโนน ว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู๋แล้ว ขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร และ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ โดยในพิธีจะมีพิธีการเสี่ยงทายฟ้าฝน จากการจุดบั้งไฟ 2 บั้ง ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ในการประกอบพิธีกรรมการเสี่ยงทาย ถือว่าเป็นส่วนความสำคัญของพิธีกรรม เพราะชาวบ้านจะเชื่อในผลการทำนายที่เกิดขึ้นในแต่ละปี นอกจากการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายฝนตกตามฤดูกาลแล้ว ยังเป็นการขอให้การทำกรเกษตรได้ผลผลิตดีสามารถจำหน่ายได้ราคาดี

3) **ความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์** พิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการทำดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลได้พบสิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากทำสิ่งที่ไม่ดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะได้รับผลที่ไม่ดี จะพบกับความล้มเหลวในชีวิต หรือถึงขั้นต้องเสียชีวิต ความกลัวที่เกิดขึ้นจึงทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะกระทำในสิ่งไม่ดี อาจถือได้ว่าเป็นการจัดระเบียบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และในสังคมชนบทนั้นถือได้ว่าความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีผลต่อการกระทำของคนในชุมชนมากกว่าความกลัวต่อกฎหมาย เป็นเหมือนกฎพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของคนภายในชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในการทำความดี หรือการทำความชั่ว ให้ความรู้สึกปลอดภัย ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ในพิธีเลี้ยงกู๋ ยังเป็นเครื่องเตือนสติทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจได้ก่อนที่จะกระทำความผิดต่อผู้อื่นเกิดระเบียบทางสังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนในชุมชน



ภาพที่ 4.34 ขั้นตอนการเข้าทรงของเฒ่าจ๋า

3.2 บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน

ความสามัคคีในชุมชน ในพิธีเลี้ยงกู่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในหมู่บ้านคอนสวรรค์ เปรียบได้กับการที่คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่มีความเชื่อ ความศรัทธาร่วมกัน การที่คนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์กันทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตของคนในชนบทเมื่อในอดีต แต่ในปัจจุบันเนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้านคอนสวรรค์ จะต้องใช้เวลาในแต่ละวันในการทำงาน เพื่อให้อยู่รอดในสถานะที่มีการแข่งขันสูงขึ้นทำให้คนในชุมชนไม่มีเวลาในการพบปะพูดคุยกันเหมือนในอดีต ทำให้ชาวบ้านมีความห่างเหินกัน เพราะต้องให้ความสนใจในปัญหาภายในครอบครัวตนเองมากกว่า แม้แต่คนในครอบครัวก็อาจมีความรักความเข้าใจกันน้อยลง พิธีเลี้ยงกู่จึงเป็นเหมือน กิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวและภายในชุมชน ภายในงานชาวบ้านทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ จัดหาอาหาร และ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ภายในงาน ในการจัดเตรียมงานทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่ภายในหมู่บ้านได้มีโอกาสทำความรู้จักกัน เป็นช่วงเวลาที่คุณหลากหลายวัยได้มาใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีเลี้ยงกู่ ยังมีพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ การทำบุญเลี้ยงพระ พระเจริญพุทธมนต์ และ ถวายภัตตาหารเพล เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และยังเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ หลังจากการทำบุญเลี้ยงพระแล้ว ก็จะมีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านได้พบปะพูดคุย ทำความรู้จักกันมากขึ้น หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงกู่แล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานจะมาร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านกัน โดยจะใช้บริเวณวัดภายในชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนาน และความสามัคคีของคนภายในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยลดปัญหาต่างๆ ในชุมชน เพราะมีความสนิทสนมกัน จึงสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยการพูดคุยกัน มากกว่าการใช้กำลังในการแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนความคิด หรือ การแก้ปัญหาด้วยกันภายในชุมชน



ภาพที่ 4.35 ชาวบ้านล้อมวงรับประทานอาหาร



ภาพที่ 4.36 การละเล่นพื้นบ้าน

3.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม ความเชื่อเรื่อง ศาลโนนงู หรือที่เรียกกันว่าปู่เจ้าโนน เป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณโนนงู จากการสังเกตบริเวณโนนงู มีความอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้เป็นจำนวนมาก เป็นเพราะชาวบ้านทุกคนมีความเชื่อว่าหากใครลักลอบตัดต้นไม้ภายในบริเวณโนนงู จะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับตนเอง

และครอบครัว หากมีความจำเป็นที่ต้องกาตัดต้นไม้ไปใช้ประโยชน์จะต้องมีการทำพิธีขอกับปู่เจ้าโนนก่อน นอกจากประโยชน์ในการอนุรักษ์ต้นไม้แล้ว จากความอุดมสมบูรณ์ภายในโนนกุ๋ ยังทำให้ชาวบ้านบ้านคอนสวรรค์ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างรายได้ภายในชุมชน ได้แก่ เห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ และ ไม้ไผ่ เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เกิดจากความเชื่อของคนภายในชุมชนต่อปู่เจ้าโนน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านคอนสวรรค์ให้ความเคารพนับถือ สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 4.37 ลักษณะโดยรอบโนนกุ๋

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้กำหนดความประสงค์ของวิจัย ขอบเขตของงานการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับว่า ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้สรุปผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1 ประวัติบ้านคอนสวรรค์

บ้านคอนสวรรค์ตั้งอยู่บนเนินดินสูงล้อมรอบไปด้วยทุ่งนา จากการสำรวจทางโบราณคดีพบว่า บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบันนี้เคยเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีรูปร่างค่อนข้างกลม มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 700 เมตร ตัวเมืองมีกำแพงที่ก่อเป็นกำแพงดิน 1 ชั้น และมีคูเมือง 2 ชั้นล้อมรอบสันนิษฐานว่า บ้านคอนสวรรค์คงจะสร้างพร้อมกับเมืองโคราช (นครราชสีมา) ตามตำนานเล่าว่า ผู้ที่สร้างเมืองคอนสวรรค์ หรือเมืองกาหลงนี้ คือ พระยาขุนหาญ ซึ่งเป็นญาติกับเจ้าเมืองโคราช แต่จะสร้าง พ.ศ. โดยยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด หลักฐานเก่าแก่ที่พอปรากฏให้เห็นอยู่มากก็คือเสาประตูเข้าเมือง พระพุทธรูปโบราณ ใบเสมา ซึ่งได้ขุดพบที่วัดร้าง โนนกุ่ม หนองพระ จะอยู่ทางทิศใต้ห่างออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร นอกจากนั้นยังมีคูเมืองล้อมรอบทั้ง 4 ด้านและ ยังมีคูน้ำปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

1.2 ประวัติพิธีเลี้ยงกู๋

พิธีเลี้ยงกู๋นั้น เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาโดยพิธีเลี้ยงกู๋ คือ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่สิ่งสถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกุ่ม เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือจะเรียกว่า “ปู่เจ้าโนน” และ ดวงวิญญาณอื่นๆที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น สันนิษฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณไม่สามารถสืบค้นพบได้ว่าก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไหร่ มีการขุดค้นพบพระพุทธรูปโบราณสมัยทวารวดี หลักฐานโบราณคดีที่สำคัญ คือ ใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่ไม่มีลาย สมัยทวารวดีพุทธศตวรรษที่ 11-16 จำนวน 7 ใบ อาจกล่าวได้ว่าโบราณสถาน โนนกุ่ม คงเป็นที่ตั้ง ศาสนาสถานในพุทธศาสนา ซึ่งมีใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่ไม่มีลาย สมัยทวารวดีพุทธศตวรรษที่ 11-16 ต่อมาศาสนาสดานดังกล่าวคงพังทลายลง จึงเหลือเพียงเนินดินขนาดใหญ่ ที่พบเห็นในปัจจุบัน

1.3 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีเลี้ยงกู๋

ในพิธีเลี้ยงกู๋ เริ่มแรกก็ต้องมีการเตรียมเครื่องเซ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณศาลปู่เจ้าโนนก่อน เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกู๋นั้นชาวบ้านจะนิยมเรียกว่า “พาคาว- พาทวาน” เป็นอาหารที่ชาวบ้านนำมาเซ่นไหว้ ส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดแน่นอนว่าจะเป็นอาหารอะไรแต่จะเป็นอาหารที่ชาวบ้านทำขึ้นมาเองนำมาแต่ละครัวเรือน

1. 4 ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ ต.คอนสวรรค์ อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. การวางคำหมากคำภู หมายถึง การบอกเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สิ่งสถิตในบริเวณโนนภู เพื่อให้ไม่มาปิดบังหรือรบกวนการทำพิธีเลี้ยงภู โดยมีเครื่องเช่น คือ หมากพลู 1 คำ บุหรี่ 1 มวน และเหล้าขาว 1 แก้ว
2. การทำบุญเลี้ยงพระ โดยนิมนต์พระเจริญพุทธมนต์ และ ถวายภัตตาหารเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติ หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เสร็จพิธีถวายภัตตาหารเพลแล้ว เฒ่าจ้ำจะนิมนต์พระสงฆ์ ไปสร่งน้ำใบเสมาที่ฝั่งรอบบริเวณโนนภู
3. การฟ้อนเบิกตำนาน โดยจะมีเฒ่าจ้ำ (ร่างทรง) เป็นผู้ฟ้อน เริ่มต้นการฟ้อนเบิกตำนานโดยการไหว้ทิศทั้ง 4 ทิศ ก่อน จึงเริ่มการฟ้อนโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตกก่อน จากนั้นจึงหันหลังกลับมาฟ้อนทางทิศตะวันออก ก่อนที่จะไปฟ้อนบวงสรวงที่ศาลปู่เจ้าโนน
4. การฟ้อนถวายศาลปู่เจ้าโนน เฒ่าจ้ำจะฟ้อนหน้าศาลปู่เจ้าโนน 3 รอบ แต่มีเพียงเฒ่าจ้ำของปู่เจ้าโนนเป็นผู้ฟ้อนเพียงคนเดียว ส่วนเฒ่าจ้ำคนอื่นๆ จะฟ้อนถวายอยู่ด้านหน้าศาลปู่เจ้าโนน หากชาวบ้านคนไหนที่มีความประสงค์ที่จะฟ้อนถวายก็จะสามารถฟ้อนได้
5. การเสี่ยงทาย เกี่ยวกับฟ้าฝนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร เฒ่าจ้ำจะนำบั้งไฟมาถวายปู่เจ้าโนนเสี่ยงทายโดยจำลองบั้งไฟ 2 บั้ง ในการเสี่ยงทายแล้วแต่ดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษจะเสี่ยงออกมา เช่น ถ้าฝนฟ้าจะดีให้บั้งไฟขึ้นเป็นเส้นตรงไม่มีโค้ง ถ้าโค้งแสดงว่าฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้งในการจะนำบั้งไฟไปจุดที่ฐานบั้งไฟนั้นก็จะมี การเจ็บบั้งไฟ
6. การฟ้อนลาปู่เจ้าโนน โดยเฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ฟ้อนที่บริเวณศาล ชาวบ้านคนไหนที่อยากร่วมสนุก และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองก็จะฟ้อนถวาย ก็เป็นการเสร็จพิธีกรรมที่อยู่บริเวณสถานที่โนนภู
7. การละเล่นพื้นบ้าน หลังจากเสร็จพิธีที่โนนเลี้ยงภูแล้ว ก็จะมีการละเล่นพื้นบ้านขึ้น โดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้พาชาวบ้านที่มาร่วมงานในการละเล่นพื้นบ้าน เพื่อเป็นการสร้างความสนุกสนานและความสามัคคีภายในชุมชน

2. ศึกษาดนตรีในพิธีเลี้ยงภู บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

2.1.1 แคน

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ เต้าแคน จะใช้ไม้ประตูไม้แดง เป็นต้น ลำแคน นิยมใช้ “ไม้ไผ่เสียว” และ ลิ้นแคน ทำด้วยเงิน หรือ ทองเหลือง แคนที่ใช้ในพิธีเลี้ยงภูนี้เป็นแคนแปด ประกอบด้วยลูกแคน 8 คู่ (16 ลูก) มีเสียงทั้งหมด 16 เสียง แต่มีเสียงที่ซ้ำกัน 2 เสียง คือ เสียง ซอล จึงมีเสียงที่มีระดับแตกต่างกันทั้งหมด 15 เสียง เรียงลำดับจากต่ำไปสูง ดังนี้ คือเสียง ลา ที โด เร มี ฟา ซอล (ซอล) ลา ที โด เร มี ฟา ซอล และ ลา ลูกแคนที่ด้านปลายนอกสุดของเต้าแคน ใช้เป็นเสียงประสาน หรือ เสียงโดรน (drone) เรียกว่า “เสียงเสพ”

2.1.2 โทน

โทน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนังหน้าเดียว มีสายโยงเร่งเสียงจากขอบหนังถึงคอ มีหางยื่น ออกไปและบานปลาย โทนที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงภูนี้เป็นโทนที่ทำขึ้นจากดินเหนียวปั้นขึ้นรูปทรงแล้วนำไปเผาให้เกิดความแข็งแรงแล้วนำมาขึ้นหน้ากลองด้วยหนังของงูหลามใช้เชือกเย็บร้อยถักเป็นวงกลมนำมาตรึงด้วยเส้นลวด ในการตรึงด้วยลวดตรึงลงมาจนถึงบริเวณเอวของโทน หน้ากว้างประมาณ 22 เซนติเมตร ยาวประมาณ 38 เซนติเมตร สายโยงเร่งเสียงใช้หวายผ่าเป็นเส้นเล็ก หรือใช้ไหม ขึ้นหนังด้วย หนังลูกวัว หนังแพะ หนังงูเหลือมหรือหนังงูข้าง

2.1.3 ฆ้อง

ฆ้องหรือโหม่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีกำกับจังหวะที่ทำด้วยโลหะหรือเรียกว่าโหม่งก็ได้ มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับลูกฆ้องของฆ้องวงใหญ่ ซึ่งมีขนาดใหญ่ ร่องลงมาจากฆ้องหุ่ย ได้ชื่อนี้ตามเสียงที่เกิดจากการตี ฆ้องหรือโหม่งนั้นมีรูปร่างเหมือนกับฆ้องโหม่ง แต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ตีกำกับจังหวะ ขนาดเล็กกว่า ฆ้องโหม่ง ได้ชื่อนี้ตามเสียงที่เกิดจากการตี จะใช้ไม้ตีที่ทำขึ้นด้วยไม้เนื้อแข็งห่อหุ้มด้วยผ้าเหลืองแล้วนำเชือกมาผูกให้เกิดความหนาแน่นจะบรรเลงให้จังหวะแคนและโทน

2.2 นักดนตรี

นักดนตรีที่ร่วมกันบรรเลงนั้น เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่เป็นผู้ที่มีความรู้ในการบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมนี้ โดยเฉพาะ ประกอบด้วย หมอฆ่า หรือ หมอแคน เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการเป่าแคน หมอกลอง เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการตีโทน ในการบรรเลงจังหวะโชนนั้นมีผู้บรรเลงอยู่ 2 คน จะบรรเลงโชนไปพร้อมๆกัน ถ้าหากเหนื่อยก็จะผลัดกันตีไปเรื่อยๆ โดยไม่หยุดตี หมอฆ้อง เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการตีฆ้องหรือโหม่ง เสียงฆ้องคอยให้จังหวะ เป็นเครื่องดนตรีที่ช่วยเสริมช่องว่างระหว่างเสียงให้เกิดความสมบูรณ์

2.3 วิธีบรรเลง

2.3.1 แคน


1. การจับแคน เอามือซ้ายและมือขวา ประกบอุ้งเต้าแคน หันด้านรูเป่าของเต้าแคนเข้าหาปากใช้มือหนีบด้านล่างของเต้าแคนไว้ ให้ปลายนิ้วขยับไปปิดรูที่แคน พับข้อศอกทั้ง 2 ข้าง พยุงเต้าแคนไว้ อยู่ในแนวตั้ง หรือเบี่ยงออกไปทางซ้ายหรือขวา ศอกขวาและศอกซ้ายต้องช่วยทับท่อนล่างของแคนไว้
2. การใช้นิ้วมือทั้ง 10 นิ้ว มีหน้าที่ขยับกดปิด หรือ เปิดรูบนของลูกแคน นิ้วโป้ง ลูกที่ 1 นิ้วชี้ ลูกที่ 2 และ 3 นิ้วกลาง ลูกที่ 4 และ 5 นิ้วนาง ลูกที่ 6 และ 7 นิ้วก้อย ลูกที่ 8
3. การใช้ลมเป่าแคน การเป่าแคนสามารถใช้ลมเป่าออกจากปากและดูดลมเข้าไปในปาก รูปปากให้มีลักษณะห่อปากคล้ายออกเสียง อู เพื่อให้ปากประกบเต้าแคน ในขณะที่เป่าลมเข้าไปในเต้าแคนให้ทำรูปปากเหมือนกับการเปล่งเสียงว่า ตู ในขณะที่ดูดลมเข้ามาให้ทำรูปปากเหมือนกับการเปล่งเสียงว่า ฮู เมื่อหมอแคนเป่าลมและดูดลมด้วยปาก ให้หมอแคนใช้จมูกในการหายใจอยู่ตลอดเวลา

2.3.2 โทน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ สำหรับวิธีการบรรเลง เริ่มจากนำผ้าขาวม้ามาผู้ที่เอวโชนให้ได้ระยะใช้แขนข้างซ้ายกอดโชนไว้ให้แน่นไม่ให้หลุด(สำหรับผู้ที่ถนัดมือขวา) แล้วใช้มือขวาตีลงไปถ้าตีตรงกลางของโชนจะได้เสียง “ตึง” ใช้มือซ้ายที่กอดโชนไว้ ใช้บริเวณปลายนิ้วมือตีตรงขอบของโชนจะทำให้เกิดเสียง “จ๊ะ”

2.3.3 ฆ้อง หรือ โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ใช้บรรเลงเพื่อคลุมจังหวะการตีฆ้องในการตีฆ้องผู้ตี จะใช้มือซ้ายหรือมือขวา ในการถือฆ้อง และ ใช้มืออีกข้างถือไม้ตีฆ้อง ในจะตีฆ้องจะตีในบริเวณตรงบริเวณที่นูนขึ้นตรงกลางฆ้องจะทำให้เกิดเสียงที่ก้องกังวานมากที่สุด

2.4 บทเพลง

2.4.1 ลายแคน

- 1) ลายนกแซวบินเซ็น อยู่ในบันไดเสียง เอโมเนอร์ (Am) ทำนอง (Melody) หลักของเพลง คือ เสียง เร (D) เสียง มี (E) และ เสียง ซอล (G) มีทำนองที่ซ้ำบ่อย คือ เสียง เร (D) และ เสียง ซอล (G)
- Tempo  = 100 – 120 จะมีการเปลี่ยนความเร็วอัตราจังหวะ การประสานเสียง ในบทเพลงเป็นแบบ (Drone Harmony) มีเสียง ลา (A) ต่ำ เป็นเสียงโดรน (Drone) คีตลักษณ์มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำๆ กัน

2) ลายแข็งบังไฟ อยู่ในคีย์ เอไมเนอร์ (Am) มีทำนอง (Melody) ของเพลง คือ เสียง เร (D), มี (E) โด (C), ลา (A), ที (B), และ ซอล (G) ทำนองหลักจะใช้ โน้ตเสียง มี (E) เร (D) โด (C) ซอล (G) และ ลา (A) เป็นเสียงทำนองหลัก ลักษณะการดำเนินทำนองเป็นขั้นคู่ 3 (Min. 3rd) และ คู่ 5 (Per. 5th) Tempo ♩ = 80 การประสานเสียง เป็นแบบ (Drone Harmony) มีเสียง ลา (A) สูง เป็นเสียงโดรน (Drone) มีลักษณะของเสียงที่เป็น คอร์ด (chords) คีตลักษณ์ มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำๆ กัน

2.4.2 โทน เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ลักษณะการตี โทนจะมีอยู่ 2 แบบ แบบที่ 1 ผู้บรรเลงโทนจะตีในอัตราความเร็วจังหวะประมาณ 100 – 110 จะเป็นจังหวะที่เฒ่าจำใช้พ่อนในการประกอบ พิธีเลี้ยงกู่ จังหวะการตกของห้องจะเป็นการนับอัตราจังหวะเป็น ตึง, จ๊ะ, ตึง, แบบ ที่ 2 จังหวะจะเร็วขึ้น ผู้บรรเลงจะบรรเลงจังหวะที่กระชับขึ้น อัตราความเร็วของจังหวะประมาณ 110 – 120 จะบรรเลงช่วงที่เฒ่าจำ ออกลักษณะท่าพ่อนที่มีการกระโดด พ่อนเร็ว

2.4.3 โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ จังหวะของฆ้อง จะตีเป็นจังหวะตัวยืนของบทเพลง หมายถึง ตีในจังหวะตกเท่านั้น

3 ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทบาทด้านความเชื่อ

1) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อว่าจะเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู่แล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ ครอบครัวป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครองให้คนในหมู่บ้าน อยู่เย็นเป็นสุข เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อ ที่เหมือนกัน ภายในชุมชน

2) ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย ชาวบ้านในหมู่บ้านคอนสวรรค์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก จะเป็นช่วงที่จะทำพิธีเลี้ยงกู่ ซึ่งภายในพิธีเลี้ยงกู่จะมีการบอกกล่าวต่อผีเจ้าปู่ เจ้าย่า เจ้าโนน หรือปู่เจ้าโนน ขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางด้านเกษตร โดยในพิธีจะมีพิธีการเสี่ยงทายฟ้าฝน จากการจุดบังไฟ 2 บั้ง ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้น จะแห้งแล้ง

3) ความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการทำดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลได้พบสิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากทำสิ่งที่ไม่ดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะได้รับผลที่ไม่ดี จะพบกับความล้มเหลวในชีวิต หรือถึงขั้นต้องเสียชีวิต ความกลัวที่เกิดขึ้นจึงทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะกระทำในสิ่งไม่ดี อาจถือได้ว่าเป็นการจัดระเบียบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

3.2 บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน

พิธีเลี้ยงกู่จึงเป็น กิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวและภายในชุมชน ภายในงานชาวบ้านทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ จัดหาอาหาร และ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ภายในงาน ในการจัดเตรียมงานทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่ภายในหมู่บ้านได้มีโอกาสนำความรู้จักกัน เป็นช่วงเวลาที่คนหลากหลายวัยได้มาใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีเลี้ยงกู่ ยังมีการทำบุญเลี้ยงพระ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว และยังเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ มีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านได้พบปะพูดคุย ทำความรู้จักกันมากขึ้น

หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงกุ้งแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานจะมาร่วมกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านกัน โดยจะใช้บริเวณวัดภายในชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนาน และ ความสามัคคีของคน

3.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อม ความเชื่อเรื่อง ศาลโนนงู หรือที่เรียกกันว่าปู่เจ้าโนน เป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณโนนงู จากการสังเกตบริเวณโนนงู มีความอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้เป็นจำนวนมาก เป็นเพราะชาวบ้านทุกคนมีความเชื่อว่าหากใครลักลอบตัดต้นไม้ภายในบริเวณโนนงู จะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับตนเองและครอบครัว หากมีความจำเป็นที่ต้องกาตัดต้นไม้ไปใช้ประโยชน์จะต้องมีการทำพิธีขอกับปู่เจ้าโนนก่อน นอกจากประโยชน์ในการอนุรักษ์ต้นไม้แล้ว จากความอุดมสมบูรณ์ภายในโนนงู ยังทำให้ชาวบ้านบ้านคอนสวรรค์ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างรายได้ภายในชุมชน ได้แก่ เห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ และ ไม้ไผ่ เป็นต้น

อภิปรายผลผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงกุ้ง บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายของงานวิจัย ผู้วิจัยขออภิปรายเพิ่มเติมดังนี้

ด้านความสำคัญของพิธีเลี้ยงกุ้ง บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในอดีตชนชาติขอมได้มาอาศัยอยู่ก่อน จากหลักฐานสลักจารึกลงในศิลาหินและพระพุทธรูปที่ขุดค้นพบ พิธีกรรมเลี้ยงกุ้ง คือ การเลี้ยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ ณ บริเวณโนนงู ผ่าเผาจ้ำ โดยเชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ ปู่เจ้าโนน หรือ ผีอุปฮาด และดวงวิญญาณอื่นๆที่คอยดูแลรักษา ณ บริเวณโนนงู สันนิษฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณมีการขุดค้นพบพระพุทธรูปโบราณสมัยทวาราวดี พบหินเสมาที่สลักจารึกทศชาติชาดก และคติธรรมต่างๆ โดยพิธีเลี้ยงกุ้งจะมีขั้นตอนการเซ่นไหว้ศาลปู่โนนเพื่อขออนุญาตในการจัดพิธี การทำบุญเลี้ยงพระเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ การพ่อนบวงสรวงศาลเจ้าโนนโดยเผาจ้ำเพื่อเป็นการบวงสรวงดวงวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองตนเอง และ ครอบครัว การเสี่ยงทายโยการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำ การเกษตร และ การละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านโนนสวรรค์เพื่อสร้างความสามัคคีให้กับชุมชน พิธีเลี้ยงกุ้ง จึงเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธาในเรื่องของธรรมชาติ และ สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ของชาวบ้านคอนสวรรค์ที่มีการสืบทอดความเชื่อกันภายในชุมชนเป็นเวลานาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์ (2542 : 78) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อผีปู่ตาของชาวบ้านหนองตื้น ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตามากโดยเชื่อว่าการบนบานต่อผีปู่ตา จะช่วยให้ผู้บนบานประสบความสำเร็จตามที่ต้องการวิธีการสื่อสารกับผีปู่ตาจะกระทำโดยผ่านจ้ำหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโดยมีการนำเครื่องเซ่นไหว้ไปบนบานเมื่อประสบผลสำเร็จ การเลี้ยงผีปู่ตาประจำปีโดยปีหนึ่งมีการเลี้ยง 2 ครั้งครั้งแรกช่วงเดือนพฤษภาคมจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวผีปู่ตาก่อนการลงมือทำนามีการเสี่ยงคางไก่เพื่อทำนายผลผลิตทางการเกษตรและสภาพดินฟ้าอากาศ ครั้งที่ 2 ช่วงเดือนมกราคมเลี้ยงหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ตาได้รับทราบผลผลิตในปีนั้นพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาแต่ละครั้งสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านโดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้มาร่วมประกอบพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขนิษฐา ตันติพิมล (2540: 31-32) ในงานวิจัย เรื่อง ประเพณีไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม พบว่า ความเชื่อของชาวอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง คือ เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว อีกทั้ง จะลดบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางด้านพืชพันธุ์ธัญญาหาร สามารถเสี่ยงทายได้ว่าในปีนั้นจะเกิดความแห้งแล้งหรือไม่ และ เจ้าปู่

กุดเป่งเป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณศาล เมื่อบนบานศาลกล่าวขอสิ่งใดเจ้าปู่กุดเป่งมักจะดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้ได้ตามที่บนบานไว้ ตลอดจนช่วยตัดสินใจในปัญหาสำคัญๆ ของชีวิตได้

ด้านดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงปู่ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธี มีแคนเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง มีกลองโทนและฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ บทเพลงที่ใช้ในพิธีเลี้ยงปู่ จะมี 2 บทเพลง มีหน้าที่ในการใช้แตกต่างกัน เป็นลายแคน ประกอบด้วย ลายนกเขวบินเขิน ใช้ประกอบการฟ้อนของเฒ่าจ้ำ และ ลายเซ็งบั้งไฟ ใช้ประกอบการแห่บั้งไฟ การเจียบั้งไฟ มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำๆ กัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบทเพลงพื้นบ้าน ได้รับการสืบทอดกันมาแบบมุขปาฐะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐพงศ์ ปันดอนตอง (2553 : 119-120) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย ดนตรีประกอบพิธีกรรมการฟ้อนผีมด ผีเม็ง : กรณีศึกษาวงป่าดเมืองคณะวัดเขียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการฟ้อนผีมด ผีเม็ง ของวงป่าดเมืองคณะวัด เขียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงประเภทเพลง 2 ชั้น และ เพลงชั้นเดียว โดยจะใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนผีในพิธีกรรมตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ตามประเพณีการฟ้อนผี เพลงบางส่วนจะเป็นเพลงร่ำวงตามสมัยนิยม ทั้งนี้เพลงแต่ละเพลงจะสืบทอดกันมาโดยใช้วิธีการบอกกันแบบปากต่อปาก หรือวิธีการแบบมุขปาฐะ แต่เพลงที่ใช้บรรเลงเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม ของวงป่าดเมืองคณะวัดเขียงยืนในปัจจุบันจะมีทั้งหมด 9 เพลง ได้แก่ เพลงโหมโรง ใช้บรรเลงประกอบการโหนดผ้าจ่องเพื่อลงทรงของผีปู่ย่าในตระกูล และเป็นสัญญาณการเริ่มต้นของพิธีกรรมการฟ้อนผี, เพลงแห่ยงหลวง ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนรำของผีต้นตระกูล, เพลงฉัตร ใช้บรรเลงประกอบการเชิญผีปู่ย่าขึ้นหิ้ง, เพลงแห่ยงกลาง และแห่ยงน้อย ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนรำของผีปู่ย่าและผีที่ทรงลูกหลานภายในตระกูล, เพลงผีมดห้อยผ้า ใช้บรรเลงประกอบการโหนดผ้าจ่องของผีที่อยู่ภายในตระกูล แต่ไม่ใช่ผีต้นตระกูล หรือผีปู่ย่า, เพลงผีมดกินน้ำมะพร้าว ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมฟ้อนถั่ว และพิธีกรรมเลี้ยงข้าวผีปู่ย่า หรือเลี้ยงข้าวผีภายในตระกูล, เพลงผีกุลา ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมการฟ้อนผีกุลา, เพลงมวย ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมในหลายขั้นตอน เช่น พิธีการฟ้อนปล่อย พิธีการชนไก่ พิธีคล้องช้าง เป็นต้น และ เพลงลูกกุยเวย ใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงมวย หรือบรรเลงเพลงเดียวโดยไม่ต่อท้ายเพลงใดใช้เมื่อผีภายในตระกูลลงทรงลูกหลานภายในตระกูล หรือตอนที่ผีหนึ่งผู้ใดโหนดผ้าจ่องภายในผามพิธีกรรม

ด้านบทบาทของพิธีเลี้ยงปู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ มีเป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงปู่แล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ ครอบครัวป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครองให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ในพิธีจะมีพิธีการเสี่ยงทายฟ้าฝน จากการจุดบั้งไฟ 2 บั้ง ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการทำดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลได้พบสิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากทำสิ่งที่ไม่ดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะได้รับผลที่ไม่ดี จะพบกับความล้มเหลวในชีวิต หรือถึงขั้นต้องเสียชีวิต ความกลัวที่เกิดขึ้นจึงทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะกระทำในสิ่งไม่ดี อาจถือได้ว่าเป็นการจัดระเบียบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีเลี้ยงปู่จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวและภายในชุมชน ในการจัดเตรียมงานทำ มีการรับประทานอาหารกลางวัน และ ร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน เป็นช่วงเวลาที่คนหลากหลายวัยได้มาใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความสนุกสนาน และ ความสามัคคีของคนภายในชุมชนทฤษฎีการหน้าที่นิยม งามพิศ สัตย์สงวน (2551: 32-35) คือ วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นพื้นฐาน ความต้องการจำเป็นขั้นต่อมา หรือ ความต้องการด้านสังคม และ ความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการเบื้องต้น คือ ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเพื่อมีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหารหรือที่อยู่อาศัย

ส่วนความต้องการขั้นที่ 2 จะเกี่ยวกับเรื่องการร่วมมือกันทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน และ ทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และการป้องกันภัย การผลิตสินค้า บริการต่างๆ และ การควบคุมทางสังคม ความต้องการขั้นที่ 3 คือความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และ เวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำ ค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจขั้นขั้นปกครอง และ ให้ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 ชั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีริศฐิ จำปาทิพย์ (2558 : 89-95) ในงานวิจัย พิธีกรรมสงฆ์บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอกะหรังจังหวัดร้อยเอ็ด พิธีกรรมสงฆ์ เป็นการบนบานนั้นก็จะมีแม่เจ้าเป็นผู้ดำเนินพิธีเพื่อติดต่อสื่อสารกับผีเจ้าปู่ ซึ่งชาวบ้านเมืองบัวจะให้ความสำคัญความเชื่อในเรื่องนี้มากหากบนบานสิ่งใดไว้ ก็ต้องกระทำตามนั้นถือเป็นสัจจะวาจา เมื่อบนบานได้ตามปรารถนาแล้วจะมาแก้บนโดยจะแก้บนได้ทุกวันพุธ ที่ไม่ตรงกับวันพระ ภูเมืองบัว คือที่พึ่งทางใจเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เมื่อบนบานสารกล่าวไว้แล้วประสบผลสำเร็จจึงมาร่วมพิธีกรรมสงฆ์ ถ้าไม่ไปสงฆ์อาจจะเกิดเหตุอันไม่คาดคิดแก่ตนเอง ชาวบ้านให้รู้จักรักและสามัคคีโดยมีพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อม พิธีกรรมสงฆ์ยังเป็นการเสี่ยงทายดิน ฟ้า อากาศของชุมชนเมืองบัวโดยการจุดบั้งไฟเพื่อถวายเจ้าปู่เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝนในฤดูกาลทำนา สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสงฆ์ คือ บริเวณภูเมืองบัว เมื่อถึงเวลาชาวบ้านผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมจะมารวมกันบริเวณพิธี ชาวบ้านชุมชนเมืองบัวและใกล้เคียงเป็นผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งในการประกอบพิธีกรรมสงฆ์พรหามณ์จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อสื่อสารระหว่างเทพเจ้า เมื่อเสร็จจากขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมสงฆ์จากนั้นก็จะมีบั้งไฟสำหรับจุดเสี่ยงทาย 3 บั้ง พิธีกรรมสงฆ์ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน เกิดระเบียบทางสังคม เกิดความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน ให้ความสำคัญเคารพนับถือต่อภูเมืองบัวและผีเจ้าปู่มหาฤๅษีไม่มีการทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ยังสามารถป้องกันชาวบ้านมิให้ประพฤติปฏิบัติผิดครรลองครองธรรม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเชื่อเรื่องว่าปู่เจ้าโนน เป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณโนนภู นอกจากประโยชน์ในการอนุรักษ์ต้นไม้แล้ว จากความอุดมสมบูรณ์ภายในโนนภู ทำให้ชาวบ้านมีแหล่งสร้างรายได้ภายในชุมชน ได้แก่ เห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ และ ไม้ไผ่ เป็นต้น สอดคล้องกับ งานวิจัยของไล่ออน มาลา และ พรทิพย์ มาลา (2545 : 49-51) ในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวมลลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา คือ การใช้ประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะใช้ศาลปู่ตาและบริเวณป่าดอนปู่ตาประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษาชุมชน และ ดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล ทำการเกษตรให้ได้ผลผลิตมากมายปราศจากภัยต่างๆ การใช้ประโยชน์จากป่าดอนปู่ตาในบริเวณป่าดอนปู่ต้ามักจะเป็นป่าที่มีความร่มรื่น เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ตลอดจนพืชสมุนไพร ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากการเก็บเห็ด ผักต้ว ดอกกระเจียว ไข่มดแดง และเก็บสมุนไพร การจัดการและการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา ชาวอำเภอมลลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเชื่อว่าการเคารพบูชาผีปู่ตาที่คุ้มครองรักษาหมู่บ้านและชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข เมื่อพวกเขาวิชาจารีตประเพณีที่ตั้งงามแต่ถ้าใครไปรุกรานที่อยู่ของปู่ตา ไปตัดไม้ทำลายป่า จับสัตว์หรือฆ่าสัตว์ของปู่ตาก็จะได้รับโทษหรือความเดือดร้อนหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานากับตนเองหรือคนในครอบครัว สถานที่ตั้งของศาลปู่ตาหรือดอนปู่ตา เป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนมีการอนุรักษ์

ไว้โดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านคอยสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดการตัดไม้ ขูดเจาะน้ำมันยาง ห้ามจุดไฟเผาป่าหรือล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าดงดิบ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานรัฐ หรือ องค์กรเอกชน ในท้องถิ่นควรนำองค์ความรู้จากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบหวัดวัฒนธรรมดนตรีบ้านคอนสวรรค์

1.2 หน่วยงานรัฐ หรือ องค์กรเอกชนในท้องถิ่นควรนำองค์ความรู้ นำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาประเพณี พิธีกรรม และ วัฒนธรรมของบ้านคอนสวรรค์หาดีในทุกมิติ เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงของพิธีเลี้ยงกู่เพื่อความอยู่รอดในปัจจุบัน



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2556). วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของศาลปู่ดู่เป่ง อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**. 1(1). 27-41
- ชนิษฐา ตันติพิมล. (2540). **ประเพณีไหว้เจ้าปู่ดู่เป่ง อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
- คชสิทธิ์ เจริญสุข, พงษ์พันธ์ เสาวดี, พงศ์พัฒน์ เหล่าคนคำ, จักรี ออบมา และ ชานน สืบสม. (2560). **ดนตรีสำหรับการละเล่นในพิธีกรรมผีชนน้ำ บ้านนาซ่าว ตาบลนาซ่าว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. การประชุมวิชาการระดับชาติราชภัฏเพชรบุรีวิจัยศิลปวัฒนธรรม ครั้งที่ 4 วันที่ 3 ธันวาคม 2560** มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- คณาจารย์สาขาวิชาดุริยางคศิลป์. (2551). **ดนตรีกับชีวิต = Music and life**. ดุริยางคศิลป์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). **การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.
- ณัชชา โสคติยานุรักษ์. (2544). **สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2548). **ทฤษฎีดนตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง. (2553). **ดนตรีประกอบพิธีกรรมการพ้อนผีผด ผีเม็ง : กรณีศึกษาวงป่าด เมืองคณะวัดเขียงยี่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : กรุงเทพฯ
- दनัย ไชโยธธา. (2538). **ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2534). “บ่อเกิดเพลงพื้นบ้านอีสาน” ใน **สัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- นิตยา บัวทอง. (2548). **การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีแก้มอ ในจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยดุริยางควิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปัญญา เกียรติจรุงพันธ์. (2554). “จำ” ผู้สื่อสารกับปู่ดู่: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมของชุมชน. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 3(1) . 20-39
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2550). **ผีป่าดงภู เจ้าปู่ขุนน้ำ**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- _____. (2557). **ผีวิถีคน**. มหาสารคาม: กากะเยี้ย.
- บุญเลิศ จันท. (2531). **แคนดนตรีพื้นเมืองภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปภาณี ฐิติวัฒนา. (2523). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). **หลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา**. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพื้นฐานวิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา. (อัดสำเนา).
- ปิยพันธ์ แสนทวีสุข. (2549). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน: คีตกวีอีสาน ตำนานเครื่องดนตรีและการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

- พรรณวดี ศรีขาว.(2554).การสืบทอดและบทบาทของพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวกูยที่บ้านละเอาะ อำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ. ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
-(2561).ผีปูดตา: มเหสั๊กกับพิธีกรรมของชาวผู้ไทกะตาก ภูพานสาส์น: วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1(1). 45-76
- พายุ ภูควางษ์. (2557). การศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปรางค์กู่แก้ว ของชาว พุทธ อำเภอกู่แก้ว. ปรินญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน.(2549).การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชน มอญบางกระดี . ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกรุงเทพฯ.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- มนตรี ถิรวรวิทย์วรกุล. (2549). กลองยาว: ศิลปะพื้นบ้านไทยทุกภาค. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ไลอ้อน มาลา และ พรทิพย์ มาลา.(2545). การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าชุมชนของ ชาวมลลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- วิทย์ พิณตันเงิน. (2515). ความเป็นของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : รุ่งโรจน์การพิมพ์,
- วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร ,ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ และอรศิริ ปาณินท์.(2556).ประเพณีสงฆ์ความเชื่อท้องถิ่นกับการ ดำรงอยู่ ของโบราณสถานที่จังหวัดมหาสารคาม. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 9(3). 123-143
- วิศิษฐ์ สุมนไ, พระ.(2556). การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสก พระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสกพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. ปรินญา พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- วีรสิริ จำปาทิพย์.(2558).พิธีกรรมสงฆ์บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: สุรินทร์
- ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์. (2542). ความเชื่อผีปูดตาของชาวบ้านหนองต้น ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สังต์ ภูเขทอง. (2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุจิริต บัวพิมพ์. (2533). “แนวคิดในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2553). ดนตรีไทย มาจากไหน. นนทบุรี: หินหยางการพิมพ์.
- สุภาพรรณ พลอยบุษย์. (2547). การศึกษาดนตรีในพิธีแห่เจ้าเซ็น. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมบัติ อัมระกา และคณะ.(2558).การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปูดตาตามฮีตสิบสอง มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม. (2551). การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการ
อนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

หยิน โจวเยี่ยน ฐปณีรัตน์เลิศ,ชาตรี อัครจินดาพล และ หวัง ยี่เหวิน.(2560).การเปรียบเทียบวัฒนธรรมข้าม
ชาติประเพณีเลี้ยงผี ของชนเผ่าลื้อระหว่างประเทศจีนและประเทศไทย. วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. 6(1). 182-191

อุดม อรุณรัตน์. (2527). ดุริยางค์ดนตรีจากพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

องค์การบริหารส่วนตำบลคอนสวรรค์.(2559). แผนปฏิบัติการงบประมาณปี 2559, ชัยภูมิ: องค์การบริหาร
ส่วนตำบลคอนสวรรค์.

อำภา บัวระภา และ เมทินี โคตรดี.(2560).“กุ๋บ้านห้วยนาไทย” ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม . วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 36(6). 42-52



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายวุฒิสีทธิ์ จีระกมล
 วันเกิด วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2526
 สถานที่เกิด อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 177/2 หมู่ 13 ตำบล แม่สำ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 64130
 ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน หลักสูตรสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000
 ประวัติการศึกษา
 พ.ศ. 2549 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) โพรแกรมวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
 พ.ศ. 2553 ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ศป.ม.) สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 พ.ศ. 2560 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ผู้บรรเลงดนตรี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี เพศ.....
 อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
 ที่อยู่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....คอนสวรรค์... จังหวัด.....ชัยภูมิ.....
 นับถือศาสนา.....สถานภาพ.....

ตอนที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงกู่

ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

.....

เครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรม

.....

ตอนที่ 3 รูปแบบการบรรเลง

เครื่องดนตรีที่บรรเลง

.....

เริ่มฝึกเล่นตั้งแต่เมื่อไร

.....

ผู้ให้การถ่ายทอด

.....

วิธีการบรรเลง

.....

วิธีการตั้งเสียง

.....
.....

ลำดับและความสำคัญในแต่ละบทเพลงในพิธีกรรม.....

.....
.....
.....

ความสำคัญของเพลงในพิธีกรรม.....

.....
.....
.....



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์เต่าจ๋า

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี พ.ศ.....
 อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
 ที่อยู่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....คอนสวรรค์.....จังหวัด.....ชัยภูมิ.....
 นับถือศาสนา.....สถานภาพ.....

ตอนที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงกู่

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพิธีกรรม

.....

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

.....

เครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรม

.....

การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

.....

ขั้นตอนประกอบพิธี

.....

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี พ.ศ.....
 ตำแหน่ง.....ที่ทำการ.....
 ที่อยู่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....คอนสวรรค์... จังหวัด.....ชัยภูมิ.....
 นับถือศาสนา.....สถานภาพ.....

ตอนที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงกู่

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพิธีกรรม

.....

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

.....

เครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรม

.....

การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

.....

ภาคผนวก ข
แบบสังเกต



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Unparticipant Observation)

1) วัน/เวลา/สถานที่

.....

.....

.....

2) ขั้นตอนของประเพณีและพิธีกรรม

.....

.....

.....

3) นักดนตรีที่บรรเลงและเครื่องดนตรีที่ใช้

.....

.....

.....

4) องค์ประกอบในประเพณีและพิธีกรรม

.....

.....

.....

5) บรรยากาศใน ประเพณีและพิธีกรรม

.....

.....

.....

6) ลักษณะของดนตรีที่บรรเลง

.....

.....

.....

7) กิจกรรมประกอบการสังเกต (ถ่ายภาพ, ถ่ายวิดีโอ, จดบันทึก ฯลฯ)

.....

.....

.....

ผู้บันทึกข้อมูลโดย.....

วัน เดือน ปี /เวลาที่บันทึก.....

สถานที่บันทึก.....

ภาคผนวก ค
ภาพการลงพื้นที่



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY



ภาพที่ 1 การบรรเลงโทน



ภาพที่ 2 การฟ้อนรอกจุดบั้งไฟ



ภาพที่ 3 การจุดบั้งไฟ



ภาพที่ 4 เฒ่าจ้ำปู่เจ้าโนนพอนเกี่ยวสาว



ภาพที่ 5 เฒ่าจ้ำฟอนเดินขึ้นมาหน้าศาลปู่เจ้าโนน



ภาพที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน มอญซ่อนผ้า